Республиканский педагогический научно–методический журнал

ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY

Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік

№01(72)
(2026 ж. Қаңтар
/Январь 2026 г.)

МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДА ДЕРЕККЕ НЕПІЗДЕЛГЕН ОЙЛАУДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Математика пәнінің мұғалімі, педагог–модератор

“Абай атындағы №1 орта мектеп–гимназиясы” КММ

Жетісу облысы, Талдықорған қаласы

Бақытжан Айханым

Республиканский педагогический научно-методический журнал

ÚZDIK PEDAGOG

Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының №01(72) (2026 ж. Қаңтар) шығарылымы.
Выпуск №01(72) (Январь 2026 г.) республиканского педагогического научно-методического журнала «ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

№ KZ35VPY00080588 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде берілген

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ35VPY00080588

Выдано Комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов педагогического научно-методического журнала «ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Бақытжан А. Математиканы оқытуда дерекке негізделген ойлауды қалыптастыру . 4
Абенова А.Н. «Взаимосвязь самооценки, локуса контроля и склонности старшеклассников к отклоняющемуся поведению» 7
Тлеулесова Ж.Б. "Қаржы сауаттылығын математика сабағында кіріктіріп оқыту" 13
Баймагулова Ш.А. Бала бойында ұлттық құндылықтарды қалыптастыруда отбасының рөлі 16
Қасымбек Ш.Қ. Балалардың есте сақтауын, қиялын дамыту үшін оқу сабақтарында дидактикалық ойындарды пайдалану 20
Бейсебаева М.Б. Бастауыш сыныптарында жасанды интеллект көмегімен математика сабағын жоспарлау 22
Сейтенова З.К. Методы обучения русскому языку 23
Андрусенко С.А. «Как создать условия для эффективного обучения с детьми с особыми образовательными потребностями» 25
Горбуличева Е.П. Организация проектной и исследовательской деятельности учащихся 27
Токен Г. «Адал азамат» құндылықтарын математика сабағында қалыптастыру 31
Макенов Н.К. Физика пәнінде STEM технологиялары арқылы оқушылардың практикалық дағдыларды қалыптастыру 34
Досжанова Ж.С. Ұлттық ойындар арқылы қимыл-қозғалысты дамыту 37
Жумакулова Ж.Е. Ойын арқылы оқыту-мектепке дейінгі жастағы әдіс 40
Алимжанова Ш.С. Инновациялық технологияларды қолдану арқылы баланың коммуникативтік дағдыларын дамыту 43
Жексенова А.Д. Жасанды интеллект және зерттеушілік оқыту негіздері 46
Махашова М.М. Ұйымдастырушы педагог қызметіндегі цифрлық мәдениетті қалыптастырудің педагогикалық негіздері 48
Ожанова Л.А. Математика сабағында оқушылардың танымдық қызығушылықтарын дамыту 51
Нургазина М.О. Есту қабілеті шектеулі балалардың мектепке даярлығы 55
Татибаева А.Ж. 4 сынып математика сабақтарында математикалық сауаттылықты арттыру жолдары 58
Рзагазиева Ж.А. Балалардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру әдістері 61
Қылышбаева Г.С. Құндылыққа негізделген білім беру 64
Кеңес М. 6-сыныпта логикалық есептерді шешудің тиімді әдістері және оларды оқыту әдістемесі 68
Тулеугазина А.К. М.Сәрсеке «Қаныш Сәтбаев» роман-эссесі. I бөлім. Баянауыл аясында. «Кенжетай», «Қашаған құлын қасқырға алғызбайды», «Биге шықты дөңгелеп» бөлімшелері 71
Ходжабаева С.Б. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігін арттыру жолдары 74
Бактиярова Ж.С., Капчикова Н.Т. «Химия пәнінен оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру» 75
Алимханова М.А. «Жас зерттеуші» 2 сыныпқа арналған авторлық бағдарлама 78
Данаева А.Т., Данаева Т.Т. Бастауыш сыныпта экологиялық мәдениетті қалыптастырудың тиімді әдістері 80
Шакерова Ж.К. «Тәрбиенің қайнар бұлағы». Д. Бабатайұлы «О, Ақтан жас, Ақтан жас...» өлеңі. 82
Дүйсен Н.І. Тиімді сабақ жоспары – оқу сапасын арттырудың кепілі 85

Бақытжан Айханым
Математика пәнінің мұғалімі, педагог-модератор
“Абай атындағы №1 орта мектеп-гимназиясы” КММ
Жетісу облысы, Талдықорған қаласы

МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДА ДЕРЕККЕ НЕГІЗДЕЛГЕН ОЙЛАУДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация: мақалада мектептегі математика пәнін оқыту үдерісінің қазіргі талаптарға сай мазмұндық және әдістемелік жаңғыру мәселелері ғылыми тұрғыда талданады. Автор математикалық білімді қалыптастыруды оқушының дербес ойлау қабілетін, белгісіздік жағдайында шешім қабылдау дағдысын және деректерге негізделген пайым жасау мәдениетін дамыту контексінде қарастырады. Мақалада ашық типтегі тапсырмалар, ықтималдық-статистикалық модельдеу, пәнаралық кіріктіру, математикалық коммуникация және бағалаудың қалыптастырушы тәсілдері оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудың тиімді құралдары ретінде негізделеді. Ұсынылған тұжырымдар математика мұғалімдерінің кәсіби тәжірибесін жетілдіруге және білім алушылардың интеллектуалдық әлеуетін кешенді дамытуға бағытталған.

Кілт сөздер: математика сабағы, функционалдық сауаттылық, математикалық ойлау, белгісіздік жағдайында шешім қабылдау, пәнаралық байланыс, математикалық коммуникация, қалыптастырушы бағалау, деректерді талдау.

Қазіргі жаһандану мен цифрландыру жағдайында математика пәнінің мектептегі рөлі түбегейлі өзгеріске ұшырауда. Егер бұрын математика негізінен формулаларды меңгерту мен есеп шығару дағдыларын қалыптастыру құралы ретінде қарастырылса, бүгінгі таңда ол оқушылардың деректерді талдау, заңдылықтарды анықтау, дәлелді шешім қабылдау және белгісіздік жағдайында логикалық қорытынды жасау қабілеттерін дамытудың басты тетігіне айналып отыр. Осы тұрғыдан алғанда, математика сабақтарында дерекке негізделген ойлауды қалыптастыру – қазіргі мектептің стратегиялық әрі әлеуметтік маңызы бар міндеттерінің бірі болып табылады.

Дерекке негізделген ойлау ұғымы математикалық ақпаратты жай қабылдаумен шектелмей, оны құрылымдау, салыстыру, модельдеу және нақты өмірлік жағдайларға бейімдеп қолдану қабілеттерін қамтиды. Мұндай ойлау типі оқушыдан есептің шартын механикалық түрде орындауды емес, деректер арасындағы өзара байланысты түсінуді, шамалардың өзгерісіне болжам жасауды және бірнеше шешім жолын негіздеуді талап етеді. Осылайша, математика функционалдық сауаттылықтың өзегіне айналып, оқушыны өмірлік жағдаяттарға дайын тұлға ретінде қалыптастырады.

Математика сабақтарында деректермен жұмыс істеу мәдениетін қалыптастыру ең алдымен оқыту мазмұнын қайта қарастыруды қажет етеді. Қазіргі білім беру кеңістігінде

нақты контекстке негізделген тапсырмаларға басымдық берілуі тиіс. Мысалы, статистикалық мәліметтерді пайдалана отырып экологиялық, экономикалық немесе әлеуметтік процестерді модельдеу оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, математиканың қолданбалы мәнін терең түсінуге мүмкіндік береді. Мұндай тапсырмалар оқушыларды дайын формуланы қолдануға емес, деректерді іріктеу, оларды өңдеу және қорытынды жасау сияқты күрделі танымдық әрекеттерге жетелейді. Сонымен қатар, дерекке негізделген ойлау логикалық дәлелдеу мәдениетін қалыптастырумен тығыз байланысты. Геометриялық немесе алгебралық пайымдауларда оқушылардың әрбір қадамын негіздеу, алынған нәтижені тексеру және баламалы шешім жолдарын салыстыру дағдылары дамиды. Бұл үдеріс оқушының сыни ойлау қабілетін күшейтіп, математикалық қателердің себеп-салдарын түсінуге мүмкіндік береді. Мұндай тәсіл білім алушыны пассивті орындаушыдан белсенді зерттеушіге айналдырады.

Қазіргі мектеп жағдайында цифрлық ресурстар дерекке негізделген ойлауды қалыптастырудың қуатты құралы болып табылады. Динамикалық геометрия бағдарламалары, электрондық кестелер мен визуализация құралдары математикалық деректерді көрнекі түрде ұсынуға мүмкіндік береді. Сандық модельдер арқылы оқушылар шамалардың өзара тәуелділігін бақылап, параметрлерді өзгерту арқылы нәтижеге әсер ететін факторларды анықтай алады. Бұл тәсіл абстрактілі ұғымдарды нақты әрекет арқылы меңгеруге жағдай жасап, математикалық интуицияның дамуына ықпал етеді.

Математика пәнін оқытуда дерекке негізделген ойлауды дамыту оқушының метатанымдық қабілеттерін де жетілдіреді. Оқушылар өз ойлау стратегияларын талдауға, есеп шығару барысындағы таңдауларын саналы түрде бағалауға және алынған нәтижелердің дұрыстығына рефлексия жасауға үйренеді. Мұндай оқу әрекеті ұзақ мерзімді перспективада білімнің тұрақты болуына және оны жаңа жағдайларда тиімді қолдануға мүмкіндік береді.

Қазіргі білім беру кеңістігінде математиканы оқыту нәтижелілігі оқушының тек есеп шығару жылдамдығымен емес, оның белгісіздік жағдайында математикалық шешім қабылдау қабілетімен айқындалады. Белгісіздікпен жұмыс істеу – дерек толық берілмеген, шарттары өзгермелі немесе бірнеше интерпретацияға мүмкіндік беретін жағдайларда логикалық пайым жасау үдерісі. Мұндай танымдық әрекет оқушыларды стандартты алгоритмдерден бас тартып, өз ойлау стратегиясын құруға үйретеді. Математика сабақтарында ашық типтегі есептерді қолдану осы қабілетті дамытудың тиімді құралы болып саналады, себебі мұндай тапсырмаларда бір ғана дұрыс жауап емес, шешімге апаратын жолдың негізділігі басты мәнге ие болады.

Оқушылардың математикалық ойлауын тереңдетуде ықтималдық және статистикалық пайымдаулардың рөлі ерекше. Күнделікті өмірде кездесетін тәуекел, болжам, ықтимал нәтиже ұғымдары математикалық мазмұн арқылы зерделенгенде оқушылар деректердің салыстырмалы сипатын, абсолютті дәлдіктің сирек болатынын түсіне бастайды. Бұл көзқарас оқушыны біржақты шешім қабылдаудан сақтап, ақпаратты көпқырлы талдауға бейімдейді. Сонымен қатар ықтималдық модельдер арқылы оқушылар себеп пен салдар арасындағы байланысты тек формуламен емес, логикалық пайым арқылы негіздеуге үйренеді.

Математика сабақтарында пәнаралық деректерді кіріктіру де дербес ойлауды қалыптастырудың маңызды шарты болып табылады. Географиядағы демографиялық көрсеткіштер, биологиядағы популяциялық өзгерістер немесе экономикадағы сұраныс пен ұсыныс заңдылықтары математикалық модельдер арқылы талданғанда оқушы математиканың әмбебап тіл екенін терең сезінеді. Мұндай кіріктірілген тәсіл математикалық ұғымдарды нақты мазмұнмен байланыстырып, формальды білімнің өміршеңдігін арттырады. Сонымен қатар бұл әдіс оқушылардың пәндер арасындағы байланысты көру қабілетін дамытып, кешенді ойлауға негіз қалайды.

Математикалық коммуникация мәдениетін дамыту да қазіргі мектеп үшін өзекті мәселе болып отыр. Оқушы өз шешімін математикалық тілде сауатты жеткізе алмаса, оның терең түсінгені толық көрінбейді. Сондықтан есеп шығару барысында ауызша дәлелдеу, символдық

жазба мен графикалық бейнелеуді үйлестіру маңызды. Мұндай жұмыс формалары оқушының ойлау құрылымын реттеп, математикалық терминологияны саналы қолдануға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде оқушының академиялық тілін дамытып, жоғары деңгейлі оқу әрекетіне дайындайды.

Бағалау жүйесінде де дерекке негізделген ойлауды қолдайтын тәсілдерге басымдық берілуі тиіс. Дәстүрлі дұрыс-бұрыс принципіне негізделген бағалау оқушының ойлау үдерісін толық ашпайды. Ал қалыптастырушы бағалау, шешім жолын талдау, дәлелдің логикалық тұтастығын бағалау сияқты тәсілдер оқушының танымдық дамуын жан-жақты бағалауға мүмкіндік береді. Мұндай бағалау оқушыға қателікті жазалау объектісі емес, танымдық өсу нүктесі ретінде қабылдауға жағдай жасайды.

Осылайша, математика пәні қазіргі мектепте тек есеп шығару дағдыларын қалыптастыру алаңы емес, күрделі деректермен жұмыс істей алатын, дәлелді ойлайтын және саналы шешім қабылдайтын тұлғаны тәрбиелеудің маңызды құралына айналып отыр. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі осы мүмкіндіктерді тиімді пайдаланып, оқушының интеллектуалдық әлеуетін толық ашуға бағытталуы тиіс.

Қорытындылай келе, қазіргі мектептегі математика пәні деректермен жұмыс істей алатын, логикалық ойлайтын және дәлелді шешім қабылдайтын тұлғаны қалыптастырудың негізгі алаңы болып табылады. Дерекке негізделген ойлауды дамытуға бағытталған оқыту тәсілдері математиканы формальды пән деңгейінен шығарып, оны өмірлік маңызы бар әмбебап құралға айналдырады. Бұл өз кезегінде білім алушылардың функционалдық сауаттылығын арттырып, олардың болашақта өзгермелі әлемге бейімделу қабілетін күшейтеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Выготский Л.С. Мышление и речь. – М.: Педагогика, 2019.
2. Пиаже Ж. Психология интеллекта. – СПб.: Питер, 2018.
3. Поля Г. Как решать задачу. – М.: Просвещение, 2020.
4. OECD. PISA 2022 Results: Creative Minds, Creative Schools. – Paris: OECD Publishing, 2023.

ФОРМИРОВАНИЕ МЫШЛЕНИЯ, ОСНОВАННОГО НА ДАННЫХ, В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ

Аннотация: в статье с научной точки зрения анализируются вопросы содержательной и методической модернизации процесса обучения математике в школе в соответствии с современными требованиями. Автор рассматривает формирование математических знаний в контексте развития у учащихся способности к самостоятельному мышлению, навыков принятия решений в условиях неопределённости и культуры рассуждения, основанной на данных. В статье обосновывается эффективность заданий открытого типа, вероятностно-статистического моделирования, межпредметной интеграции, математической коммуникации и формативных подходов к оцениванию как средств повышения функциональной грамотности учащихся. Представленные выводы направлены на совершенствование профессиональной практики учителей математики и комплексное развитие интеллектуального потенциала обучающихся.

Ключевые слова: урок математики, функциональная грамотность, математическое мышление, принятие решений в условиях неопределённости, межпредметные связи, математическая коммуникация, формативное оценивание, анализ данных.

Абенова Асемгуль Назбековна
Педагог-психолог, педагог-модератор
КГУ «Общеобразовательная школа №20» им. Ш.Айманова
г. Астана

«ВЗАИМОСВЯЗЬ САМООЦЕНКИ, ЛОКУСА КОНТРОЛЯ И СКЛОННОСТИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ К ОТКЛОНЯЮЩЕМУСЯ ПОВЕДЕНИЮ»

Аннотация. В данной статье проведен анализ научной литературы проблем взаимосвязи самооценки, локус контроля старшеклассников со склонностью к отклоняющемуся поведению. Рассмотрены виды и причины возникновения отклоняющегося поведения. Организовано эмпирическое исследование на определение уровня самооценки, локуса контроля и склонности к отклоняющемуся поведению.

Ключевые слова: «самооценка», «локус контроля», «отклоняющееся поведение».

Юношеский возраст - это пора достижений, стремительного накапливания знаний, умений, становления нравственности, обретение новой социальной позиции. Юноши и девушки меняют свое мировоззрение, смотрят на вещи по-другому, меняются ценности, они в большей степени направлены на будущее. [1].

По мнению Г. Каплана, у большинства школьников превалируют положительные самооценки над отрицательными, при чем, с возрастом эта тенденция усиливается - самокритика, недовольство собой помогают преодолевать замеченные недостатки и тем самым повышать самоуважение и самооценку. Таким образом, адекватная самооценка защищает подростка от противоправного поведения [1].

Цель исследования: изучить особенности взаимосвязи самооценки, локус контроля старшеклассников к отклоняющемуся поведению.

Объект исследования: личность старшего школьника.

Предмет исследования: специфика зависимости склонности к отклоняющемуся поведению старшеклассников от уровня самооценки и локуса контроля.

Гипотеза: мы предполагаем, если юноши и девушки старшего школьного возраста имеют низкий уровень самооценки и экстернальный локус контроля, то они могут быть склонны к отклоняющемуся поведению.

Задачи исследования:

- конкретизировать содержание понятий «самооценка», «локус контроля» и «отклоняющееся поведение»;
- проанализировать результаты эмпирического исследования на определение уровня самооценки, локуса контроля и склонности к отклоняющемуся поведению.

Методы и методики исследования:

- анализ научно-психологических источников;
- психодиагностический метод, методики: опросник Г.Н. Казанцевой «Изучение общей самооценки», методика «Локус контроля» Дж. Роттера, методика «ДАП - П»;
- метод математической обработки данных (коэффициент линейной корреляции r_s Пирсона).

Самооценке отводится центральная роль как личностному новообразованию. Она формируется под влиянием социального окружения с раннего детского возраста, функционируя, влияет на саморегуляцию и находится под влиянием ценностей личности. Оценить себя - значит определить свое отношение к себе, для чего необходимо иметь определенные нормы и ценности, а они, в свою очередь, находятся под влиянием социума и трансформируются со временем. [2].

Наиболее известным автором в разработке локус контроля является Дж. Роттер, американский психолог, принадлежащий к необихевиаристской ориентации. Им было предложено понятие “локус контроля” как личностной переменной, оказывающей влияние на поведение . Основная задача теории Роттера - прогноз целенаправленного поведения человека в сложных ситуациях. Для прогнозирования анализируется взаимодействие четырех переменных: потенциала поведения, ожидания, ценности подкрепления и психологической ситуации [3, с.101].

Дж. Роттер отмечает, что локус контроля охватывает весь жизненный спектр и приобретает характер личностной диспозиции, обобщая ожидания внешней и внутренней контролируемости происходящего. При этом, не существует чисто интернальной или экстернальной ориентации субъекта. [3, с.170].

Сравнивая интерналов и экстерналов, можно отметить, что они сильно отличаются друг от друга по различным позициям. Интерналы более независимы в своих суждениях и зачастую оценивают информацию только по ее содержательной стороне, независимо от того, насколько она престижна. Поэтому интерналы всегда стремятся к успеху, даже если это потребует большого количества времени и усердия. Для контроля собственной среды интерналы воспринимают больше информации, лучше удерживают ее и используют, когда она становится необходимой.

Экстерналы же наоборот, внушаемы, поддаются воздействию извне, поэтому такие люди с легкостью могут попасть в асоциальные группы, где их учат курить, пить и т.д. Такие люди чаще идут на риск. По сравнению с интерналами, они менее успешны, не владеют ситуацией, стремятся получать помощь от других, а так же склонны к самоуничтожению. [4].

Отклоняющееся, девиантное (от лат. deviatio — отклонение, deviant (фр.) — отклоняющийся) поведение — поведение индивида в группе или группы лиц, характеризующееся его несоответствием сложившимся ожиданиям, моральным и правовым требованиям общества [4].

Аддиктивное поведение – один из типов девиантного (отклоняющегося) поведения с формированием стремления к уходу от реальности путем искусственного изменения своего психического состояния посредством приема некоторых веществ или постоянной фиксацией внимания на определенных видах деятельности с целью развития и поддержания интенсивных эмоций [5, с. 129].

Суицидальное поведение — различные формы активности людей, обусловленные стремлением лишить себя жизни и служащие средством разрешения личностного кризиса, возникшего при столкновении личности с препятствием на пути удовлетворения ее важнейших потребностей. На фоне острого эмоционального состояния кризис достигает такой интенсивности, что человек не может найти правильного выхода из сложившейся ситуации. Он теряет смысл жизни [5].

В соответствии с поставленной целью, было осуществлено исследование, направленное на изучение и выявление особенностей взаимосвязи между самооценкой, локусом контроля и склонностью старшеклассников к отклоняющемуся поведению.

На начальном этапе психодиагностической работы исследовали уровень самооценки старшеклассников при помощи опросника Г.Н. Казанцевой «Изучение общей самооценки».

Результаты диагностики уровней самооценки старших школьников размещены на диаграмме рисунка 1.

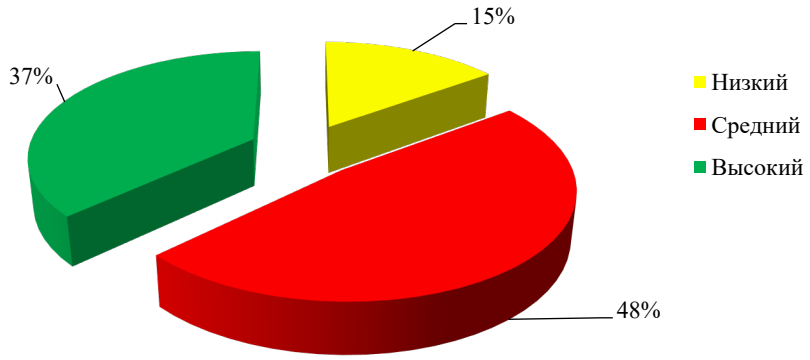

Рисунок 1. Результаты исследования уровней самооценки старшеклассников (n=60)

Из анализа данных рисунка 1 следует, что у 9 (15%) испытуемых выражен низкий уровень самооценки. Старшеклассники с низкой самооценкой нерешительны, малообщительны, недоверчивы, молчаливы, скованны в движениях. У 29 (48%) учащихся преобладает средний уровень самооценки. Это является благоприятной самооценкой, предполагающей равное признание человеком, как своих достоинств, так и недостатков. Как видно на рисунке 1, испытуемые с высокой самооценкой составляют в нашей выборке 22 (37%) человека. Такие старшеклассники всегда уверены в себе, активны, быстро переключаются с одной деятельности на другую, очень настойчивы в достижении цели, стремятся сотрудничать, помогать другим, общительны и дружелюбны.

У некоторых старшеклассников данной группы выявлены очень высокие баллы общей самооценки (10 стенов). Здоровые качества личности таких школьников: достоинство, гордость, самолюбие – перерождаются в высокомерие, тщеславие, эгоцентризм.

На следующем этапе эмпирического исследования мы проводили диагностику локуса контроля методикой Дж. Роттера.

Результаты диагностики размещены на диаграмме рисунка 2

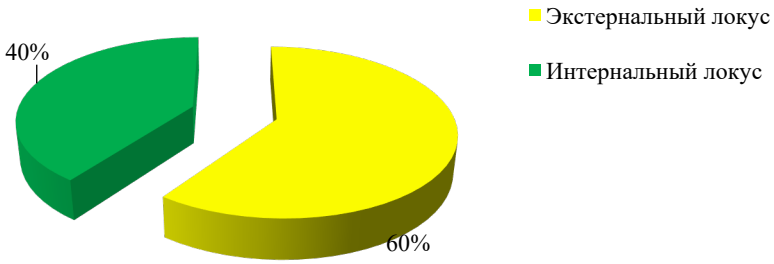

Рисунок 2. Результаты исследования локуса контроля старшеклассников (n=60)

Исходя из результатов диагностики локуса контроля у старших школьников, мы видим, что в нашей выборке преобладают испытуемые с экстернальным локусом контроля – 36 (60%) человек. Для таких старшеклассников свойственно внешне направленное защитное поведение, в качестве атрибуции ситуации они предпочитают иметь шанс на успех. У 24 (49%)

старшеклассников в нашем исследовании был выявлен интернальный локус контроля. Старшеклассники, обладающие внутренним локусом контроля, более уверены в себе, последовательны и настойчивы в достижении поставленной цели, уравновешены, доброжелательны и независимы.

На следующем этапе эмпирического исследования нами была проведена диагностика склонности старшеклассников к отклоняющемуся поведению с помощью методики «ДАП - П» («Диагностика девиантного поведения»). Результаты диагностики размещены на гистограмме рисунка 3

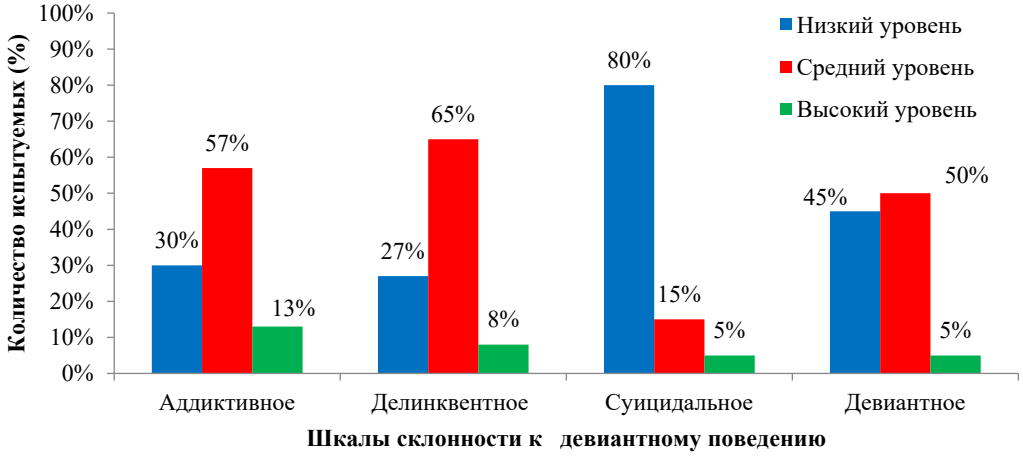

Рисунок 3. Результаты исследования склонности к отклоняющемуся поведению старшеклассников (n=60)

Согласно данным рисунка 3, видно, что у испытуемых данной выборки преобладают высокие показатели по шкале «аддиктивное поведение» – у 8 (13%) учащихся. Полученные данные свидетельствуют о предрасположенности испытуемых к уходу от реальности посредством изменения своего психического состояния, о склонностях к иллюзорно-компенсаторному способу решения личностных проблем. Большинство – 34 (57%) старшеклассников имеют средний уровень склонности к аддиктивному поведению. Результаты, полученные при тестировании этих учащихся, свидетельствуют о хорошем социальном контроле поведенческих реакций. Для 30% испытуемых характерен низкий уровень склонности к аддикциям. Результаты, полученные при тестировании этих учащихся, свидетельствуют либо о невыраженности вышеперечисленных тенденций.

Как видно из результатов гистограммы рисунка 3, высокий уровень по шкале «склонность к делинквентному поведению» выявлен у 5 (8%) испытуемых. Результаты свидетельствуют о высокой готовности к реализации делинквентного поведения.

Делинквентное поведение проявляется в форме прогулов классных занятий, общения с антисоциальными компаниями, хулиганства, издевательство над маленькими и слабыми, вымогания денег, угона с велосипедов и мотоциклов.

Средний уровень выявлен у 39 (65%) старшеклассников. Полученные данные свидетельствуют о наличии делинквентных тенденций у школьников и о низком уровне социального контроля.

Низкий уровень склонность к делинквентному поведению у старших школьников составляет 27%. Результаты говорят о невыраженности указанных тенденций в поведении испытуемых.

Как следует из анализа данных рисунка 3, большинство испытуемых – 48 (80%) не входит в группу суицидального риска, у них выражен низкий уровень показателей по этой шкале.

У 9 (15%) старших школьников выявлен средний уровень суицидального риска, это означает, что в зависимости от обстоятельств эти испытуемые могут попасть в группу риска. Возможно, таких учащихся уже посещали мысли о суициде.

У троих старшеклассников, что составило 5% от общего количества испытуемых данной выборки, был выявлен высокий уровень суицидального риска, т.е. высокая степень вероятности возникновения суицидальных побуждений, формирования суицидального поведения и осуществления суицидальных действий. С данными испытуемыми с целью предупреждения серьезных попыток самоубийства необходимо срочно провести дополнительную диагностику на выявление уровня сформированности суицидальных намерений и коррекционную работу по снижению склонности к суициду.

Анализ данных по общей шкале «Склонность к девиантному поведению» показал, что высокие результаты склонности к девиантному поведению свойственны для 3(5%) испытуемых. Полученные результаты отражают уровень развития склонности личности к отклоняющемуся поведению на момент ее обследования.

У половины старшеклассников – у 30 (50%) выражен средний уровень склонности к девиантному поведению.

Исходя из данных рисунка 3 видно, что 27 (45%) школьников не склонны к девиантному поведению.

Для установления взаимосвязи между самооценкой, локусом контроля и склонностью старшеклассников к девиантному поведению мы применяли метод линейной корреляции Пирсона.

Можно сделать следующие выводы:

1) У большинства старшеклассников доминирует средний уровень самооценки – у 29 (48%) испытуемых, это является благоприятной самооценкой, предполагающей равное признание человеком, как своих достоинств, так и недостатков; у 22 (37%) школьников развит высокий уровень самооценки – такие старшеклассники всегда уверены в себе, активны, очень настойчивы в достижении цели, стремятся сотрудничать, помогать другим, общительны; у 9(15%) – самооценка находится на низком уровне развития, они неуверенны, нерешительны, несамостоятельны, –именно последняя группа старшеклассников нуждается в коррекционно-развивающей работе по повышению уровня самооценки.

2) Доминирующим локусом контроля у старшеклассников данной выборки является экстернальный – выражен у 36 (60%) школьников, – такие школьники перекладывают ответственность за происходящие с ними события на других, зависимы от обстоятельств и окружающих людей, обладают невысокой мотивацией достижения.

3) У испытуемых данной выборки из всех видов отклоняющегося поведения, исследуемых в методике, преобладают высокие показатели по шкале «аддиктивное поведение» – у 8 (13%) учащихся, такие школьники стремятся к уходу от реальности посредством изменения своего психического состояния.

Наименьшие показатели склонности к отклоняющемуся поведению были выявлены по шкале «суицидальный риск». Большинство испытуемых – 48 (80%) не входит в группу суицидального риска.

У троих старшеклассников (5%) была выявлена высокая степень вероятности возникновения суицидальных побуждений. С данными испытуемыми рекомендовано провести дополнительную диагностику на выявление уровня сформированности суицидальных намерений и коррекционную работу по снижению склонности к суициду.

По шкале «склонность к девиантному поведению» были выявлены доминирующие уровни – средний (50%) и низкий (45%), т.е. в целом у учащихся проявляется хороший социальный контроль своих поведенческих реакций.

4) Данное исследование позволяет утверждать, что старшеклассники со склонностью к девиантному поведению имеют низкий уровень развития внутреннего контроля и низкие

показатели самооценки. Эти факторы говорят о низкой личностной зрелости данной группы школьников.

5) В ходе проведенного корреляционного анализа параметров исследования были выявлены положительные статистически значимые связи.

Отрицательные статистически значимые связи:

– между самооценкой и экстернальным локусом контроля ($r_{эмп.} = –0.6585$ (p £0,01);

– между интернальным локусом контроля и склонностью к девиантному поведению ($r_{эмп.} = –0.5552$ (p £0,01);

– между самооценкой и склонностью к девиантному поведению($r_{эмп.} = –0.5075$ (p £0,01).

Положительные статистически значимые связи:

– между самооценкой и интернальным локусом контроля ($r_{эмп.} = 0.6145$ (p £0,01);

– между экстернальным локусом контроля и склонностью к девиантному поведению ($r_{эмп.} = 0.6145$ (p £0,01).

6) В ходе эмпирического исследования нами была выдвинута гипотеза о том, что существует взаимосвязь между самооценкой, локусом контроля и склонностью старшеклассников к отклоняющемуся поведению. Следует отметить, что выдвинутая нами в начале эмпирического исследования гипотеза подтверждена.

Профилактика и предупреждение девиантного поведения несовершеннолетних становится не только социально значимым, но и психологически необходимым процессом. На наш взгляд, проблема повышения эффективности профилактики должна решиться в следующих основных направлениях:

- выявление неблагоприятных факторов и десоциализирующих воздействий со стороны ближайшего окружения, которые обуславливают отклонения в развитии личности старших школьников и своевременная нейтрализация этих неблагоприятных дезадаптирующих воздействий;

- современная диагностика асоциальных отклонений в поведении старших школьников и осуществление дифференцированного подхода в выборе воспитательно-профилактических средств психолого-педагогической коррекции отклоняющегося поведения.

Отсюда возникает необходимость в проведении системного анализа индивидных, личностных, социально-психологических и психолого-педагогических факторов, обуславливающих социальные отклонения в поведении несовершеннолетних, с учётом которых должна строиться и осуществляться воспитательно-профилактическая работа по предупреждению этих отклонений. Раннее выявление поведенческих проблем у старших школьников, системный анализ характера их возникновения и адекватная воспитательно-коррекционная работа дают шанс предотвратить десоциализацию учащихся выпускных классов школы. Несвоевременное обнаружение начальных признаков отклоняющегося поведения и проблем в воспитании, препятствующих развитию личности старшеклассников, приводит к быстрому переходу отклонении в хронические нарушения поведения.

Список использованной литературы

1. Гребенюк А.А. Актуальные проблемы возрастной психологии: с использованием примеров из дипломных и курсовых работ. Симферополь. 2001. – 180 с.

2. Экономическая психология: актуальные теоретические и прикладные проблемы: материалы одиннадцатой междунар. науч.-практ.конф. / под общ.ред. д-ра психол. наук, проф. А.Д. Карнышева. – Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2010. – 588 с.

3. Токсанбаева Н. К., Шайжанова К.У.,Сайынбекина Л. С., Жунусханова А. М. Роль самооценки старшеклассников во взаимоотношении с учителями. - КазНУ им. аль-Фараби. Алматы, 2004. – 34 с.

4. Фрейджер Р., Фрейдимен Дж. Личность: теории, эксперименты, упражнения. – СПб.: Прайм - ЕВРОЗНАК, 2002. – 864 с.

5. Реан А. А. Психология и психодиагностика личности. Теория, методы исследования, практикум: учеб. пособие. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. – 255 с.

Тлеулесова Жумагул Балташовна
Математика пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Әлкей Марғұлан атындағы №40 мектеп-лицейі
Астана қаласы

“ҚАРЖЫ САУАТТЫЛЫҒЫН МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА КІРІКТІРІП ОҚЫТУ”

Аннотация

Бұл педагогикалық идеяның мақсаты – математика сабағында қаржы сауаттылығын кіріктіре отырып, оқушылардың өмірлік дағдыларын қалыптастыру. Оқушылар тек формулалар мен есептерді шешіп қана қоймай, қаржыға қатысты ұғымдарды (бюджет, табыс, шығыс, үнемдеу, несие, пайыздық мөлшерлеме) практикада қолдануды үйренеді. Мұндай кіріктірілген оқыту оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырып, болашақта дұрыс қаржылық шешім қабылдауына ықпал етеді.

Кілт сөздер: қаржы сауаттылығы, математика, кіріктіріп оқыту, функционалдық сауаттылық, өмірлік дағдылар.

Өзектілігі:

Қазіргі заманда қаржы сауаттылығы – әрбір тұлғаның қажетті өмірлік дағдыларының бірі. Оқушылардың ерте жастан қаржыға дұрыс көзқарасын қалыптастыру болашақта жауапты әрі саналы азамат болып қалыптасуына ықпал етеді. Математика сабағында қаржы сауаттылығын кіріктіре оқыту – білімді өмірмен байланыстырып, оқушының алған теориялық білімін практикалық жағдайларда қолдануына мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырып, сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамытады.

Мақсаты:

Математика сабағында қаржы сауаттылығын кіріктіре отырып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру және өмірлік қажетті дағдыларын қалыптастыру.

Міндеттері:

1. Оқушыларға қаржыға қатысты негізгі ұғымдарды (табыс, шығыс, бюджет, несие, пайыздық мөлшерлеме, үнемдеу) меңгерту.
2. Математикалық есептерді шешу барысында қаржы сауаттылығы элементтерін қолдануға үйрету.
3. Теориялық білімді өмірлік жағдаяттарда тиімді пайдалану машығын дамыту.
4. Оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын, талдау және салыстыру дағдыларын жетілдіру.
5. Жауапты қаржылық шешім қабылдауға бағытталған тәжірибелік тапсырмалар ұйымдастыру.

Кіріспе

Қазіргі қоғамда әрбір азаматтың табысты өмір сүруі үшін тек академиялық білім ғана емес, сонымен қатар қаржылық сауаттылық та маңызды рөл атқарады. Қаржы сауаттылығы – жеке тұлғаның табысын тиімді жоспарлау, шығындарды басқару, жинақтау және дұрыс қаржылық шешім қабылдау қабілеті. Бұл дағдыны ерте жастан қалыптастыру оқушылардың болашақ өміріне берік негіз қалайды.

Білім беру жүйесінің басты мақсаты – алған білімді өмірде қолдана алатын, функционалдық сауатты тұлға тәрбиелеу. Осы тұрғыдан алғанда, математика сабағында қаржы сауаттылығын кіріктіре оқыту – аса өзекті бағыттардың бірі. Себебі математика тек абстрактілі формулаларды меңгеру емес, сонымен қатар оларды күнделікті өмірлік жағдаяттарда тиімді пайдалана білуге үйретеді. Олай болса, бұл педагогикалық идея оқушылардың математикалық білімдерін тереңдетіп қана қоймай, сонымен қатар қаржыға деген жауапты көзқарасын қалыптастыруға, яғни теория мен практиканы ұштастыруға мүмкіндік береді.

Қаржы сауаттылығы – жеке тұлғаның қаржылық ресурстарын тиімді басқару қабілеті. Ол табысты бөлу, шығынды реттеу, қаражатты жинақтау, несие мен қарызды дұрыс қолдану, инвестициялау сияқты өмірлік маңызды дағдыларды қамтиды. Бүгінгі таңда әлемдік тәжірибе мектеп қабырғасынан бастап қаржыға байланысты негізгі түсініктерді оқушыларға үйретудің қажеттігін көрсетіп отыр. Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламаларында да оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру басты міндеттердің бірі ретінде айқындалған.

Математика – өмірлік есептерді шешуге бағытталған ғылым. Сондықтан математика сабағында қаржы элементтерін кіріктіре оқыту оқушылар үшін аса пайдалы. Мысалы:

Пайыздар тақырыбын өткенде – несие, депозит, жеңілдік есептері енгізіледі.

Пропорция мен теңдеулерде – отбасылық бюджет немесе күнделікті сатып алу шығындары қарастырылады.

Графиктер мен диаграммаларда – табыс пен шығыстың арақатынасы бейнеленеді.

Қаржы сауаттылығын кіріктіре оқытуда келесі әдіс-тәсілдер тиімді деп есептеледі:

Жобалық жұмыс: «Отбасылық бюджет жоспары», «Айлық табыс пен шығын есебі».

Практикалық есептер: «Банкке 100 000 теңге 12% мөлшерлемемен 1 жылға салынды. Қанша пайда түседі?».

Ойын технологиялары: «Қаржы жәрмеңкесі», «Мен – кәсіпкер».

Топтық талқылау: несие мен депозиттің артықшылығы мен кемшіліктерін сараптау.

Кейс-әдіс: нақты өмірлік жағдаяттардан алынған қаржы мәселелерін шешу.Математика сабағына қаржы сауаттылығын кіріктіре оқыту оқушылардың бірқатар маңызды құзыреттерін қалыптастыруға ықпал етеді. Ең алдымен, олар алған білімін өмірде қолдана білу арқылы функционалдық сауаттылыққа қол жеткізеді. Сонымен қатар, қаржылық шешімдерді талдап, олардың тиімділігін бағалау барысында сыни тұрғыдан ойлау қабілеті дамиды. Табыс пен шығынды дұрыс жоспарлау дағдысы оқушыларға жауапкершілікті сезінуге үйретсе, түрлі жобалар орындау барысында шығармашылық қабілеттері жетіледі. Бұған қоса, есеп-қисап жүргізу және қаражатты тиімді басқару арқылы тәжірибелік машықтарды меңгереді. Мұғалім оқушыларға тек теориялық білім беріп қана қоймай, сонымен қатар қаржылық ұғымдарды күнделікті өмірмен байланыстырып түсіндіруі тиіс. Сабақ барысында оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеріп, қарапайымнан күрделіге қарай жүйелі тапсырмалар ұсыну қажет. Мысалы, бастауыш сыныптарда ақшаны санау, үнемдеу, айырбастау сияқты элементар ұғымдар берілсе, жоғары сыныптарда пайыздық мөлшерлеме, инвестиция, несие сынды күрделі мәселелер қарастырылады.

Қорытынды

Математика сабағында қаржы сауаттылығын кіріктіре оқыту – оқушылардың білімін өмірмен ұштастырудың тиімді жолы екенін тәжірибе көрсетті. Сабақ барысында оқушылар тек математикалық формулаларды қолданып қана қоймай, қаржылық ұғымдарды нақты

өмірлік жағдаяттарда пайдалануды үйренді. Әсіресе пайызға байланысты есептерді несие, депозит, жеңілдік, салық мәселелерімен байланыстыру олардың қызығушылығын арттырды.

Сонымен, математика сабағында қаржы сауаттылығын кіріктіріп оқыту – оқушылардың тек пәндік білімін ғана емес, сонымен қатар өмірге қажетті практикалық құзыреттерін дамытатын нәтижелі әдіс екендігі дәлелденді. Бұл тәжірибе оқушылардың заманауи қоғамда табысты болуына қажетті маңызды қадамдардың бірі болды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. «Қаржылық сауаттылық негіздері» әдістемелік құрал. – Астана: НЗМ баспасы, 2019. – 112 б.

2. Айтмұхамбетова Б.Қ. Математика сабақтарында функционалдық сауаттылықты дамыту. – Алматы: Рауан, 2021. – 148 б.

3. OECD. PISA 2018 Assessment and Analytical Framework: Financial Literacy. – Paris: OECD Publishing, 2019. – 250 p.

4. Жүнісбек Ә.Қ., Төлегенова С. Қаржылық сауаттылық: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 178 б.

5. Құсайынов А. Математиканы өмірмен байланыстыра оқыту әдістемесі. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2021. – 196 б.

6. Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Foy, P. TIMSS 2019 International Results in Mathematics and Science. – Boston: TIMSS & PIRLS International Study Center, 2020. – 343 p.

7. ҚР Білім және ғылым министрлігі. «Функционалдық сауаттылықты дамыту тұжырымдамасы». – Астана: 2012. – 29 б.

8. Жанпейісова М. Математика сабақтарында жаңа педагогикалық технологияларды қолдану. – Шымкент: Әлем, 2018. – 205 б.

«ИНТЕГРАЦИЯ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ В ОБУЧЕНИЕ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ»

Аннотация

Цель данной педагогической идеи – интеграция финансовой грамотности на уроках математики для формирования жизненных компетенций учащихся. Школьники не только решают задачи и усваивают математические формулы, но и учатся применять финансовые понятия (бюджет, доход, расход, сбережения, кредит, процентная ставка) на практике. Такой подход способствует развитию функциональной грамотности и формированию навыков принятия правильных финансовых решений в будущем.

“INTEGRATING FINANCIAL LITERACY INTO MATHEMATICS LESSONS”

Annotation

The purpose of this pedagogical idea is to integrate financial literacy into mathematics lessons in order to develop students’ essential life skills. Learners not only practice solving problems and mastering mathematical formulas, but also apply financial concepts (budget, income, expenses, savings, loans, interest rates) in real-life contexts. This integrated approach enhances students’ functional literacy and helps them make informed financial decisions in the future.

Баймагулова Шолпан Ануарбековна
Педагог-психолог, педагог-зерттеуші, педагогика ғылымдарының магистрі
"А.Көшкімбаева атындағы жалпы орта білім беретін мектеп" КММ
Абай облысы Аягөз ауданы Дөненбай ауылы

БАЛА БОЙЫНДА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ОТБАСЫНЫҢ РӨЛІ

(ата- аналармен психологиялық тренинг)

Мақсаты: Отбасы тәрбиесінде баланы ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар мен рухани, мәдени мұралар сабақтастығын сақтай отырып тәрбиелеуде ата- аналармен бірлескен іс- әрекеттің өзекті жолын табу.

Тренинг барысы:

1. Ұйымдастыру кезеңі. Амандасу сәті
2. Отбасы , ұлттық құндылықтар , жалпы адамзаттық құндылықтар туралы
3. «Ханталапай» ойыны / асық бойынша берілген тапсырмаларды орындау/
4. Ұлы Абайдың жетінші қара сөзі /қызыл асық/
5. «Тәрбие отбасынан басталады» видеоролик / көк асық/
6. «Ертегі терапия» /сары асық/
7. «Қарындаштың бес қыры» аңыз әңгіме / жасыл асық/
8. «Бес ақыл,бес дұшпанды атаңыз» /ақ асық/
9. Психологиялық тест
10. Рефлексия «Құндылық ағашы»

Армысыздар құрметті қонақтар! Киелі де , иелі мекен,абыздар мен аңыздар елі Ақшатау,Ұлы Абайдың ұстазы болған Дулат Бабатайұлының елі, Ақтанберді жырау,Марқа батыр, қасиетті Ешенғазы әулие, Семей полигонын ауыздықтаған Кешірімхан Бозтайұлының туған жері, ұлт –азаттық көтеріліс кезінде ақтар мен қызылдар соғысында ақтардың қолына түсіп, қос анарын кесіп азаптап өлтірілген қазақтың қызы , батыр анамыз А.Көшкімбаева атындағы мектебімізге қош келдіңіздер!

Амандасудың өзі бір қарағанда қарапайым дүние сияқты, ал шын мәнінде мұның барлығы үлкен мән-мағынасы бар эстетикалық нормалар. «Ассалаумағалейкум!» – (Сізге Алланың нұры жаусын!) – амандасудың кең тараған түрі.

«Уағалейкумассалам!» – (Сізге де Алланың нұры жаусын!) сәлем алу.

Армысыздар – амандасудың ежелгі түрі.

Сәлеметсіз бе! – амандық сұрау, сәлем беру.

Қол беріп амандасу – шынайы ізгі ниетті білдіреді.

Төс қағыстырып амандасу – ер жігіттердің, батырлардың шынайы достығын, кездесуге қуанышын білдіреді.

Қолдан сүйіп амандасу – әжелердің немесе апалардың жеткіншектердің немесе жасөспірімдердің қолынан сүюі. Міне, өстіп амандасудың түрлері тізбектеліп кете береді. /Әркім жанындағы адамдармен амандасады./

Отбасы дегеніміз не?

Отбасының іргетасы ер азамат пен әйел адамның заңды неке қиып, отау тігуінен құралады. Отбасының басты қазығы, алтын діңгегі – бала. Баланың тәрбиелі жан - жақты болып өсуіне берекелі, өнегелі, ынтымақты отбасының ықпалы мол. Отбасын құрғанда адам өмірге ұрпақ әкеліп қана қоймай, сонымен бірге оған жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтарды, ата - бабасының салт - дәстүрін, жас ұрпақтың бойына сіңіртеді. Балаларын өздерін қоршаған ортаға және қоғамға пайдалы азамат етіп өсіру – ата - ананың ең маңызды міндеті.

«Ұлттың байлығы –ұрпағы» А.Байтұрсынов . Қазақ халқының ұлттық тәрбиесі – әлемде теңдесі жоқ тәрбие. Жалпы «ұлттық» деген сөздің астарында елге-жерге, тілімізге, дінімізге деген құрмет жатыр. Яғни тәрбие алуды сәби ана құрсағынан бастаса, оны білім теңізінің мектеп атты кемесінде ұлттық құндылықтарымызбен жетілдіру өте маңызды.Ұлттық құндылықтарға –ана тілі,діні,салт-дәстүрі,тарихы,мәдени мұрасы,тарихи мұрасы, халқы кіреді. Озық технологияларымен алдыңғы қатарлы танымал жапон елі , ұрпағына ең алдымен өз ұлтының тілі мен тарихын оқытады, басқасын өз қызығушылықтарына орай оқып алады.

Ұлттық құндылықтар халық шығармашылығында – эпоста, жырау шығармаларында, фольклорда, әйгілі шешендердің сөйлеген сөздерінде, сондай-ақ ойшылдар мен ағартушылардың шығармаларында, ертегілерде айқын көрінеді. Осылайша, ұлттың идеалдары, сенімі, моральдық-адамгершілік негіздері бекітіліп, ұрпақтан-ұрпаққа беріледі.

Ұлттық тәрбиенің көздері: Фольклор,халық ауыз әдебиеті, ұлттық әдебиет, әдет-ғұрып, салт-дәстүр, ұлағатты қағидалар, шешендік сөздер, мақал-мәтелдер, ұлы ойшылдардың еңбегінде жатыр. Мыс: «Үйде оңбаған, Түзде де оңбайды.», «Отанды сүю – от басынан басталады», «Екі кісі сығылысса, бір кісілік орын бар», «Кішіпейілділік-кісінің көркі» және т.б.

Қазақтың ұлттық ойындарының маңызы да өте зор. **Ойын** – балалар өмірінің нәрі, яғни оның рухани жетілуі мен табиғи өсуінің қажетті алғы шарты және халықтың салтын үйренуде, табиғат құбылысын тануда олардың көру, есту, сезу қабілеттерін, зейінділік пен тапқырлықтарын дамытады. Баланың танымдық және интеллектуалдық қабілеттерін ,ой-өрісін дамытады.

Олай болса «Ханталапай» ұлттық ойынының желісімен тренингімізді бастайық! Ойын түрлері мен ойын ережесіне кезек беріледі.Асықтарды «ханталапай» жасап бөліп алады,боялған асықтарда тапсырмалар жасырылған.

1.Қызыл асық /2/ –Ұлы Абайдың жетінші қара сөзі

“Бала – әке-шешеге Алладан берілген аманат. Жүрегі таза болған, әртүрлі жаман нәрселерден алыс, пәк болған бір маржан. Балаға дұрыс тәлім-тәрбие беру – әрбір ата-ананың абзал борышы. Бала көбінесе үйде әке-шешесінің қасында тәрбиенің денін алуға тиіс. Бұл тәрбиенің негізін қалаушылар қазақтың дана аталар, әжелер мен аналар еді. Қазақта әкені сыйлау деген ұғым іс жүзінде аса жоғары деңгейде болған. Баршамызға аян Абайдың әжесі Зере мен анасы Үлжан бейнесі еріксіз ойға оралады. «Абай» эпопеясында мына эпизодты еске түсіріп, қайырылып кітап бетін ашсақ. «Семей қаласында үш жыл оқып, жайлаудағы әке үйіне күн кешкіре жеткен, 13 жасар шәкірт бала – Абай аттан түсіп көп ішінен ең алдымен өзінің шешесі Үлжанды көріп, соған қарай жүре беріп еді, шешесі анадай жерде тұрып:

– Әй, шырағым, балам, әуелі ар жағыңда әкең тұр... Сәлем бер! – деді.

Абай жалт қарап жаңа көрді. Анадай жерде, қонақ үйдің сыртында, қасында екі-үш үлкен кісі бар, әкесі Құнанбай тұр екен. Ыңғайсызданып, қысылып қалған бала, шешесінің сондайлық салқын сабырының мәнін ұқты да, әкесіне қарай тез бұрылды». Мұхтар Әуезов қазақта ерлердің отбасында жоғарғы беделін ғана емес, әйелдердің еріне деген құрметін бала

бойына ерте жастан сіңіргендігін аңғартады. Үлкенді сыйлау, құрмет тұту дәстүрлері қазақ қанына ғасырлар бойы қалыптасқан айнымас салт.

Ұл баланың өмірге келуін «Ұл туғанда, күн туған» деп ерекше бақыт санаған. Себебі, елдің болашағы, атар таңы, кешер күні, бейбіт еркін өмірі, бүгінгі бала, ертеңгі ер азамат қолында.

«Қыз» ең қасиетті сөз. Қасиетті болатыны бүкіл адамзат қыздан тарайды: қыз келін болады, келін анаға айналады, ал ана әже деген зор дәрежеге жетеді.Осы үшеуі арқылы ұрпақ өсіріп, ұлт қатарын көбейтеді.

2. Көк асықтың /2 /тапсырмасы «Тәрбие отбасынан басталады» видеоролик көрсетіледі. Екі түрлі отбасында тәрбиеленген бала туралы талдап айтылады. Отбасы — барлығының басы, жан — жақты дамуының негізі болатын тәрбие институты. Отбасындағы ата — ана мен баланың қарым — қатынас нәтижесінде, адамгершілік, эстетикалық, дене тәрбиесінің алғашқы үлгілері қалыптасады. Ал әке мен шеше — баланың алғашқы тәрбиешілері.Ата — аналар бала бақытының шынайы бағбаны болуы тиіс.Екі бағбан өз жемісін жеп отыр.

3. Сары асық /2/ тапсырмасы «Ертегі терапия» берілген суреттерден ертегі құрастыру.Мазмұнын айту.

4. Жасыл асық /2/ тапсырмасы «Қарындаштың бес қыры» аңыз әңгіме .

Аңыз «Қарындаштың бес сапасы»

Әжесінің хат жазып отырғанын көрген немересі; әже сіз хатқа мен туралы жазып жатырсың ба?- деп сұрайды.

Әжесі жазуын тоқтатып, езу тартып немересіне:

— Сен дәл таптың, мен сен туралы жазып жатырмын. Бірақ менің не жазып отырғаным маңызды емес, немен жазып отырғаным маңызды. Мен сен ержеткенде осы қарындаш сияқты болғаныңды қалаймын ….

Немересі қарындашты қолына алып ары қарап, бері қарап айрықша ештеңені байқамай;

— Әже ол дәл басқа қарындаштар сияқты ғой, ешқандай ерекшелік көріп тұрған жоқпын,- дейді.

— Балам, барлығы затты дұрыс көре білуге байланысты. Бұл қарындаш бес түрлі жақсы қасиетке ие, сен ер жеткенде сол бес қасиет бойыңнан табылса өзіңмен және әлеммен үйлесімде боласың.

— Біріншіден ; сен данышпан бола аласың, бірақ ешқашан сені жетелеп тұрған бір тылсым күш бар екенін ұмытпа. **Оны біз Алла тағаланың ісі дейміз оған сенімді бол.**

— Екіншіден; жазу үшін мен қарындашты әр кезде ұштап отырам, оған ол ұнамайды,бірақ ұштаған сайын менің жазуым әдемі нәзік жазып отырады. **Демек, ұнамаса да шыдамдылық, төзімділік таныта білу керек, арты жақсылыққа әкеледі.**

— Үшіншіден: егер қате жазып кетсең қарындашты әр кезде өшіргіш пен сүртіп тастауға болады. **Есте сақта, қателігіңді түсініп, кешірім сұрау ешқашан ұят емес. Қателік жасау әр адамға тән нәрсе, бірақ уақытында соны түсіне білсең дұрыс жолдан ешқашан шатаспайсың.**

— Төртіншіден: Қарындаштын сыртындағы ағашы мен формасы емес, оның ішіндегі графитке мән беру қажет. **Сондықтан, ішкі жан дүниең таза болуына көңіл бөлу қажет.**

— Ал бесінші қарындаш әр кезде өзінің артынан із тастап кетіп отырады. **Осылай сен де өскен сайын өз қылықтарыңмен, іс-әрекеттеріңмен із тастап отырасың. Сондықтан да, әр басқан ізіңді ойланып нық басуға тырыс.**

5. Ақ асықтың /2/ тапсырмасы «Бес ақыл мен бес дұшпанды атаңыз»

А.Құнанбаев «Адам болам десеңіз...»

Тілеуің, өмірің алдында
Бес нәрседен қашық бол,
Бес нәрсеге асық бол
Адам болам десеңіз...
Өсек, өтірік, мақтаншақ

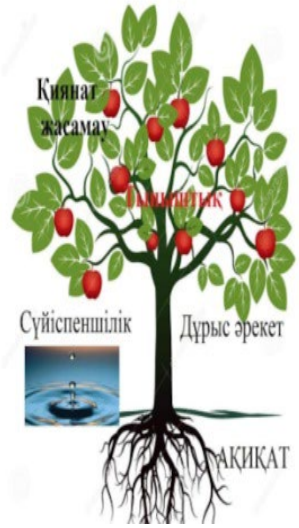
Еріншек , бекер мал шашпақ,
Бес дұшпаның білсеңіз.
Талап ,еңбек,терең ой,
Қанағат, рақым, ойлап қой
Бес асыл іс көнсеңіз.

Бұл өлеңнің мағынасында ашық түрде нені үйрену керек, неден жирену керектігі анық жеткізіліп тұр

6. Психологиялық тест «Таңдау жасаңыз» суретті тесті

Үй таңдаңыз: коттедж, үй, киіз үй
Әуен таңдаңыз: қазақи, эстрада, джаз
Смайлик таңдаңыз:күлген, қуланған, жай түрмен
Жауабы: үй - жағдайы жасалған, қарапайым,қонақжай
әуен – сабырлы, қозғалмалы, шыдамсыз
смайлик - көңілді, пайдасын ойлайды, оған бәрібір

7. Рефлексия «Құндылық ағашы»

Осы құндылық ағашының жемістерін орналастырайық.Ата-ана бала бойына қандай құндылықтардың дәнін себу керек, жемістерге жазып орналастырамыз.

«Ұяда не көрсең, ұшқанда соны аласың» демекші, ата дәстүріміздің қалыптаса беруіне отбасы тәрбиесінің ықпалы зор. Әйтседе, күнделікті тірлікте ортақ тәрбие құралы – бұқаралық ақпарат құралдарын смартфон ,гаджеттерді баса пайдаланып келеміз.

Қазақтың айтулы қоғам қайраткері Мұстафа Шоқай былай дейді: «Ұлттық мәдениеттен жұрдай рухта тәрбиеленген ұрпақтан халқымыздың қажеті мен мүддесін жоқтайтын пайдалы азамат шықпайды».

Ұлттық тәрбие – біздің ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз. Біздің ұлттық өнеріміздің, мәдениетіміз бен дәстүрлеріміздің алдыңғы қатарлы үлгілерін, тіліміздің орасан зор байлығын жас жеткіншектердің жан дүниесіне сіңіріп, сол арқылы әлемдік рухани өркениеттің өріне шығып, нәр алу – бүгінгі күн талаптарының маңыздысы. Ата-бабаларымыздың сан ғасырлар бойы ұрпағына азық болған ақыл-кеңес, өсиеттері, асыл мұрасы ұлттых рух, ұлттық мақтаныш, ұлттық намыс, ана тілі мен ұлттық мәдениетін қалыптастыру сезімін ояту – баршамыздың парызымыз. Сонда ғана ұлттық сана-сезімі толыққанды жетілген, туған тілін еркін білетін, ұлттық сипаты мен ұлттық рухын жоғалтпаған ұрпақ тәрбиелей аламыз.

Сонымен қорытындай келе, осындай халқымыздың маңдайына біткен ұлттық құндылықтарымызды, сонау өткен ғасырлардан өшпес мұра болып қалыптасып келе жатқан

дархан халқымыздың таратқан үлгі насихаты асыл мұраларымызды өздеріңіздің талмай, қажымай еткен еңбектеріңіздің арқасында дарынды да тәрбиелі оқушылардың бойына сіңіріп, ұлттық мәдениетімізді әлемдік деңгейдегі мәдениетке жеткізіп сақтауға деген патриоттық сезімді қалыптастыруға бір кісідей атсалысайық!

Назарларыңызға рахмет!

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ибраимова К. — Қазақ отбасы тәрбиесі
2. Ұлттық құндылықтар мен отбасы тәрбиесі туралы материалдар
3. «Ұлттық тәрбие: қазақ отбасы мен мектептің мәдени рөлі»
4. Дуйсенбаев А, Базарғалиев Ғ, Қоянғалиев Е 2021ж. Мақалада этномәдени мұра негізінде патриоттық және ұлттық тәрбиенің маңызы, оның ішінде отбасының әсері талданған. (Журнал Педагогической Психологии)
5. Ж. Кожахметова, З. Наурызбай «Отбасының тұлғалық және әлеуметтік тәрбиедегі рөлі» ата-аналардың үлгі-тәжірибесі қарастырылған. (Журнал Педагогической Психологии).

Қасымбек Шынар Қасымбекқызы
Бастауыш сынып мұғалімі
“Күреңбел қазақ орта мектебі” КММ
Жетісу облысы Кербұлақ ауданы

БАЛАЛАРДЫҢ ЕСТЕ САҚТАУЫН, ҚИЯЛЫН ДАМЫТУ ҮШІН ОҚУ САБАҚТАРЫНДА ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – жан-жақты дамыған, шығармашылық ойлай алатын, алған білімін өмірде қолдана білетін тұлға қалыптастыру. Бұл үдерісте баланың есте сақтау қабілеті мен қиялын дамыту ерекше маңызға ие. Себебі есте сақтау – білімнің беріктігін қамтамасыз етсе, қиял – шығармашылық ойлаудың негізі болып табылады.

Бастауыш сынып оқушылары үшін ойын – жетекші іс-әрекет. Сондықтан оқу сабақтарында дидактикалық ойындарды пайдалану оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай келіп, білімді жеңіл әрі қызықты түрде меңгеруіне мүмкіндік береді. Осы тұрғыда дидактикалық ойындар оқу үдерісін жандандырып, оқушының белсенділігін арттыратын тиімді құрал ретінде қарастырылады.

Дидактикалық ойындардың теориялық негіздері

Дидактикалық ойын – оқыту мақсатын көздейтін, белгілі бір ережеге құрылған және білім, білік, дағдыны қалыптастыруға бағытталған ойын түрі. Педагогикалық әдебиеттерде дидактикалық ойындар оқыту әдісі, құрал және форма ретінде сипатталады.

Ғалымдардың пікірінше, ойын барысында бала қоршаған ортаны таниды, ойлау әрекеті дамиды, есте сақтау қабілеті жетіледі. Ойын арқылы алынған білім ұзақ уақыт есте сақталады, себебі ол эмоциямен, қызығушылықпен ұштасады.

Дидактикалық ойындардың негізгі ерекшеліктері:

нақты оқу мақсатының болуы;

ережелердің сақталуы;

оқушының белсенді қатысуы;

нәтижеге бағытталуы.

Балалардың есте сақтау қабілетін дамытудағы дидактикалық ойындардың рөлі

Есте сақтау – ақпаратты қабылдау, сақтау және қайта жаңғырту үдерісі. Оқу сабақтарында дидактикалық ойындарды қолдану есте сақтаудың барлық түрлерін (көру, есту, қимыл-қозғалыс) дамытуға мүмкіндік береді.

Мысалы, сөздік ойындар, суретпен жұмыс, логикалық тапсырмалар оқушылардың көрнекі-бейнелі есте сақтауын дамытса, өлең жолдарын, мәтін бөліктерін ойын арқылы жаттау есту арқылы есте сақтауды жетілдіреді. Қайталанатын, бірақ әртүрлі формада ұйымдастырылған ойын тапсырмалары білімнің беріктігін арттырады.

Сонымен қатар, ойын барысында оқушылар өзара қарым-қатынасқа түсіп, бір-бірін тыңдауға, есте сақтауға үйренеді. Бұл әлеуметтік есте сақтаудың дамуына да ықпал етеді.

Қиялды дамытудағы дидактикалық ойындардың маңызы

Қиял – жаңа образдар мен идеяларды құрастыру қабілеті. Дидактикалық ойындар баланың қиялын дамытуда ерекше орын алады, себебі ойын жағдайында оқушы өзін еркін сезініп, шығармашылықпен әрекет етеді.

Рөлдік ойындар, жағдаяттық тапсырмалар, ертегі құрастыру, сурет бойынша әңгіме ойлау сияқты ойын түрлері оқушылардың қиялын кеңейтіп, шығармашылық ойлауын дамытады. Мұндай ойындарда бала тек дайын білімді қабылдамай, оны өз қиялымен толықтырады.

Қиялды дамыту арқылы оқушылардың тіл байлығы артып, өз ойын еркін жеткізу дағдысы қалыптасады. Бұл оқу пәндерін, соның ішінде оқу, ана тілі сабақтарын меңгеруде маңызды рөл атқарады.

Оқу сабақтарында дидактикалық ойындарды қолдану жолдары

Оқу сабақтарында дидактикалық ойындарды тиімді қолдану үшін мұғалім келесі қағидаларды ескеруі қажет:

ойын мақсатының сабақ мақсатына сәйкес келуі;

оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру;

ойынның күрделілік деңгейін біртіндеп арттыру;

барлық оқушының қатысуына жағдай жасау.

Ойындарды сабақтың әр кезеңінде (қызығушылықты ояту, жаңа материалды меңгеру, бекіту, қорытындылау) қолдануға болады. Бұл сабақтың құрылымын түрлендіріп, оқушылардың зейінін тұрақтандырады.

Қорытынды

Қорытындылай келе, дидактикалық ойындар – балалардың есте сақтау қабілеті мен қиялын дамытудың тиімді педагогикалық құралы. Оқу сабақтарында ойын технологияларын жүйелі әрі мақсатты қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, білім сапасын жақсартады. Сондықтан дидактикалық ойындарды қазіргі білім беру үдерісінде кеңінен пайдалану – уақыт талабы.

Бейсебаева Молдир Бериковна
Бастауыш сынып мұғалімі
“Күреңбел қазақ орта мектебі” КММ
Жетісу облысы Кербұлақ ауданы

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРЫНДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ КӨМЕГІМЕН МАТЕМАТИКА САБАҒЫН ЖОСПАРЛАУ

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде жасанды интеллект (ЖИ) оқыту үдерісін жаңғыртудың маңызды құралы болып табылады. Әсіресе математика сабағында ЖИ оқушылардың логикалық ойлауын дамытуға, есеп шығару дағдыларын жетілдіруге және жеке ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді.

Негізгі бөлім

ЖИ көмегімен мұғалім оқушылардың білім деңгейін талдап, соған сәйкес тапсырмалар ұсына алады. ChatGPT, Photomath, GeoGebra сияқты құралдар есептердің шешу жолын түсіндіруге, графиктер салуға және теорияны жеңіл қабылдауға көмектеседі.

Артықшылықтары:

– Оқуға қызығушылық артады;

– Жекелендірілген оқыту жүзеге асады;

– Уақыт үнемделеді

Тақырыбы: ЖИ көмегімен математикалық есептерді шығару

Сабақ ұзақтығы: 40 минут

Мақсаты:

Оқушылардың қосу және азайту амалдарын меңгеруін жетілдіру

ЖИ құралдары арқылы жеке дара тапсырмалар беру

Ойын элементтері арқылы қызығушылықты арттыру

Қолданылатын құралдар:

Интерактивті тақта

ЖИ негізіндегі оқу қосымшасы (Khan Academy Kids, Prodigy Math)

Планшет немесе компьютер

Сабақ барысы:

1. Кіріспе (5 минут)

• Мұғалім оқушыларға бүгінгі сабақта «ақылды көмекші» – жасанды интеллект қолданылатынын түсіндіреді.

• Қысқа бейнеролик көрсетіледі: «ЖИ қалай жұмыс істейді?»

2. Жаңа тақырыпты түсіндіру (10 минут)

• Мұғалім қосу және азайту амалдарын мысалдармен түсіндіреді.

• ЖИ қосымшасы арқылы әр оқушыға деңгейіне сәйкес тапсырмалар беріледі.
3. Практикалық жұмыс (15 минут)
• Оқушылар планшетте ЖИ қосымшасымен жұмыс істейді.
• Қосымша әр оқушының қателерін талдап, қосымша түсіндірме береді.
4. Ойын элементі (5 минут)
• ЖИ қосымшасы арқылы «Математикалық жарыс» ойыны ұйымдастырылады.
• Оқушылар дұрыс жауап берген сайын экранда кейіпкері алға жылжиды.
5. Қорытынды және рефлексия (5 минут)
• Мұғалім сабақтағы жетістіктерді атап өтеді.
• Оқушылардан «ЖИ-мен жұмыс істеу ұнады ма?» деген сұрақ қойылады.
• Үй тапсырмасы: ЖИ қосымшасында 10 есеп шығару.
Нәтиже:
Оқушылардың математикаға қызығушылығы артады
Әр оқушы өз деңгейіне сәйкес тапсырма алады
Мұғалімге оқушылардың үлгерімін талдауға жеңілдік туады
Қорытынды
Жасанды интеллект – мұғалімнің көмекшісі. Оны тиімді қолдану білім сапасын арттыруға ықпал етеді.

Сейтенова Зухра Кожановна
Учитель русского языка и литературы, педагог-эксперт
Общеоразовательная школа №18
Мангистауская область, Мунайлинский район

МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ

В современной системе образования обучение русскому языку занимает важное место. Изучение языка — это не только заучивание правил, но и умение правильно их применять, грамотно говорить и ясно выражать свои мысли. Для достижения этих целей в обучении используются различные методы.Прежде всего широко применяется объяснительно-иллюстративный метод. В этом методе учитель объясняет новый материал и закрепляет его на примерах. Он помогает учащимся понять языковые закономерности и формирует основу теоретических знаний.

Репродуктивный метод направлен на закрепление полученных знаний. Учащиеся выполняют упражнения, применяют правила на практике, в результате чего формируются навыки грамотного письма. Большое значение в развитии мышления учащихся имеет проблемный метод обучения. Учитель не дает готовое правило, а создает проблемную ситуацию. Учащиеся самостоятельно размышляют и делают выводы, что повышает их

познавательную активность. Наряду с этим особую роль играет коммуникативный метод. Через диалоги, обсуждения и составление текстов учащиеся учатся свободно выражать свои мысли. Этот метод приближает обучение языку к реальному общению.Для повышения интереса к предмету используется и игровой метод. Языковые игры делают уроки более увлекательными и доступными для понимания.

Основные методы обучения русскому языку, которые используются в школе и на курсах:

1. Объяснительно-иллюстративный метод

Учитель объясняет правила, приводит примеры, ученики слушают и запоминают. Подходит для введения новых тем (орфография, пунктуация, грамматика)

2. Репродуктивный метод

Ученики выполняют задания по образцу: списывание, вставка букв, разбор предложений. Закрепляет знания и формирует навыки.

3. Проблемное обучение

Учитель ставит проблему, а ученики сами ищут правило или вывод. Развивает мышление и языковую интуицию.

4. Частично-поисковый (эвристический) метод

Ученики отвечают на наводящие вопросы, делают выводы вместе с учителем. Эффективен при изучении грамматических закономерностей.

5. Исследовательский метод

Самостоятельная работа: анализ текстов, мини-исследования, проекты. Формирует самостоятельность и интерес к языку.

6. Коммуникативный метод

Обучение через общение: диалоги, обсуждения, сочинения, ролевые игры. Развивает устную и письменную речь.

7. Игровой метод

Использование языковых игр, кроссвордов, викторин. Повышает мотивацию, особенно у подростков.

8. Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) Презентации, онлайн-упражнения, видео, интерактивные тесты. Делает обучение наглядным и современным.

В заключение следует отметить, что для эффективного обучения русскому языку необходимо правильно подбирать методы и использовать их в комплексе. Сочетание различных методов способствует повышению качества знаний и формированию устойчивого интереса к языку.

Литература

1. Львов М.Р. Словарь – справочник по методике преподавания русского языка. – М., 2000.

2. Методика преподавания русского языка в средней школе: Учебное пособие для студентов пед. ин-тов. /Под ред. М.Т. Баранова. – М., 2000 (1990).

3. Обучение русскому языку в школе : учеб.пособие для студентов педагогических вузов /Е.А. Быстрова и др./Под ред. Е.А. Быстровой. – М. , 2004.

4. Теория и практика обучения русскому языку: учеб.пособие для студентов выс.пед.завед. /Е.В. 5. Архипова, Т.М. Воителева, А.Д. Дейкина и др.; Под ред. Р.Б. Сабаткоева.- М., 2005 , 2014.

Андрусенко Светлана Анатольевна
Воспитатель, педагог-модератор
Яйсанская специальная организация образования
Актюбинская область, Мартукский район, п.Жайсан

«КАК СОЗДАТЬ УСЛОВИЯ ДЛЯ ЭФФЕКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ С ДЕТЬМИ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ»

Для каждого педагога его воспитанник – единственный, неповторимый, самый лучший на свете. Ему хочется дать как можно больше – целый мир, когда вырастет, не потерялся в нем, а нашел свое место. Конечно, от всех проблем педагоги не могут оградить своего подопечного, и, рано или поздно, ему приходится самому преодолевать трудности и препятствия, которые возникнут у него на пути. Но есть такие дети, которым приходиться с самого рождения бороться сначала за выживание, а потом за возможность нормального развития и образования. Это дети с особыми возможностями .

Необходимо признать, что общество довольно жестоко обходится с такими детьми, не признавая их как полноценных своих членов, способных иметь достойную профессию и нормальную жизнь. Однако, большинство специалистов по специальной психологии сходятся во мнении, что если окружить детей с ОВЗ должным вниманием и обеспечить правильное обучение, они вполне способны адаптироваться и стать гармоничной частью современного общества. При этом образование детей с ограниченными возможностями «может быть организовано как совместно с другими обучающимися, так и в отдельных классах, группах или в отдельных организациях, осуществляющих образовательную деятельность»

Как правило, дети с особыми возможностями разные, в них входят дети с разными нарушениями: дефектами слуха, зрения, речи, проблемами с опорно-двигательным аппаратом, а также с общей задержкой и нарушениями в развитии. Самое важное – не «зацикливаться» на проблемах, педагог должен прививать ребенку мысль о том, что он полноценен, что он сможет справиться со своей болезнью, сможет развиваться и быть самостоятельным человеком.

Но самая главная проблема заключается в том, что дети с особыми возможностями не только по физическим или умственным категориям отличаются от полностью здоровых детей, они и мыслят и чувствуют по-другому. Это необходимо учитывать педагогам в своей работе.

Каждый ребенок должен ходить в школу, общаться со сверстниками. Это относится и к детям с ограниченными возможностями, это не приговор, а лишь необходимость создания определенных условий.

Определение ребенка с особыми возможностями тесно происходит по рекомендациям психолого-медико-педагогической комиссии. Практика показывает, что для обучения детей с особыми возможностями необходимо использовать активные методы и приемы обучения, повышающие познавательную активность , развивать их творческие способности, повышать мотивацию к обучению.

В нашей Яйсанской специальной организации образования занятия проходят в дружеской обстановке, все друг другу помогают. Дети но не все владеют компьютером, ездят на экскурсии, участвуют в различных мероприятиях.

Помимо общеобразовательных предметов, в нашей школе проводят воспитательные часы где с детьми проводят беседы, игры, различные конкурсы. Под руководством педагогов дети с особыми возможностями участвуют в выставках своих работ.

Заключение

Работа с особыми возможностями подразумевает выполнение следующих задач в инклюзивном обучении: бытовых, нормативных, трудовых, а также работа по социальной адаптации учащихся.

Для успешного формирования навыков в специальных школах организуют самоподготовку, где дети под руководством педагога выполняют домашнее задание, заданное педагогами в течение дня. Такая форма учебной деятельности для детей с нарушениями должна учитывать индивидуальные особенности. При долгой, терпеливой работе по коррекционным программам рано или поздно обязательно будет результат.

Горбуличева Екатерина Павловна
Учитель химии
Школа общеобразовательная школа №16 им. Ш.Уалиханова
Туркестанская область, Толебийский район

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОЙ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация

В условиях модернизации системы образования особую актуальность приобретает организация проектной и исследовательской деятельности учащихся как эффективного средства формирования научного мышления, познавательной самостоятельности и устойчивой учебной мотивации. В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты внедрения проектно-исследовательских форм работы на уроках химии, раскрывается их педагогический потенциал и влияние на развитие личности обучающихся. Особое внимание уделяется роли учителя химии как организатора познавательной среды, способствующей формированию исследовательских умений и навыков анализа. Анализируются условия успешной реализации проектной деятельности, а также особенности мотивационного сопровождения учащихся в процессе выполнения учебных исследований. Обосновывается значимость проектной и исследовательской деятельности как инструмента интеграции теоретических знаний и практического опыта в химическом образовании.

Ключевые слова: проектная деятельность, исследовательская деятельность, химия, познавательная активность, учебная мотивация, научное мышление, образовательный процесс.

Современное химическое образование ориентировано не только на передачу системы знаний о веществах и химических процессах, но и на формирование у учащихся способности самостоятельно добывать информацию, критически ее осмысливать и применять в новых учебных и жизненных ситуациях. В этом контексте проектная и исследовательская деятельность выступает важнейшим компонентом образовательного процесса, позволяющим преодолеть формальный характер усвоения учебного материала. Химия как экспериментальная наука обладает значительным потенциалом для организации исследовательской работы, поскольку сама ее природа предполагает наблюдение, выдвижение гипотез, проведение опытов и анализ результатов. Участие учащихся в проектной деятельности способствует осознанию логики научного познания и формированию целостного представления о химии как системе взаимосвязанных знаний. В процессе выполнения проектов обучающиеся начинают воспринимать учебный материал не как набор изолированных фактов, а как инструмент для решения конкретных познавательных задач. Это повышает уровень осмысленности обучения и формирует устойчивый интерес к предмету.

Проектная деятельность позволяет учитывать индивидуальные образовательные потребности учащихся и создавать условия для раскрытия их интеллектуального потенциала. Таким образом, она становится важным фактором повышения качества химического образования.

Организация исследовательской деятельности учащихся на уроках химии требует от учителя глубокого понимания методологических основ научного исследования. Учитель выступает не только носителем знаний, но и наставником, направляющим познавательную активность обучающихся в конструктивное русло. Важно, чтобы исследовательская работа не сводилась к механическому выполнению инструкций, а предполагала осмысленный выбор методов и интерпретацию полученных данных. В этом случае учащиеся учатся формулировать проблему, определять цель и задачи исследования, выдвигать гипотезы и проверять их экспериментальным путем. Подобная деятельность способствует развитию логического мышления и формированию научного мировоззрения. Учитель химии должен создавать условия для самостоятельного поиска, поощряя инициативу и критическое отношение к результатам работы. Такой подход формирует у учащихся ответственность за собственный учебный результат. В конечном итоге исследовательская деятельность становится средством личностного и интеллектуального роста.

Проектная деятельность в обучении химии обладает выраженным междисциплинарным характером, что позволяет интегрировать знания из различных областей науки. В процессе работы над проектами учащиеся обращаются к сведениям из физики, биологии, экологии и математики, что способствует формированию целостной научной картины мира. Это особенно важно в условиях современной образовательной парадигмы, ориентированной на развитие метапредметных компетенций. Проекты, связанные с анализом экологических проблем, химическим составом веществ или технологическими процессами, помогают учащимся осознать социальную значимость химических знаний. В результате химия перестает восприниматься как абстрактная дисциплина и приобретает практическую направленность. Проектная деятельность развивает навыки планирования, распределения обязанностей и коллективной ответственности. Эти умения востребованы не только в учебной, но и в профессиональной деятельности. Таким образом, проектная работа способствует подготовке учащихся к реальным жизненным ситуациям.

Создание мотивационной образовательной среды в рамках проектной и исследовательской деятельности предполагает осознанное выстраивание таких педагогических условий, при которых учащийся ощущает личную значимость учебного процесса. В подобной среде учебная деятельность перестает восприниматься как внешне навязанная обязанность и начинает рассматриваться как пространство для самореализации и интеллектуального роста. Осознание смысла выполняемой работы формирует у учащихся внутреннюю учебную мотивацию, основанную не на страхе оценки, а на стремлении к познанию. Существенную роль играет прозрачность целей проектной деятельности, когда каждый этап работы понятен и логически связан с конечным результатом. Это позволяет учащимся видеть динамику собственного развития и осознавать вклад каждого действия в общий результат. Наличие четких ориентиров снижает уровень тревожности и способствует более активному включению в исследовательский процесс. В таких условиях учащиеся начинают воспринимать учебные трудности как естественный этап познания, а не как показатель неуспешности. Тем самым формируется устойчивая установка на развитие и саморазвитие.

Особое значение в мотивационной образовательной среде приобретает характер педагогического взаимодействия между учителем и учащимися. Диалогичность общения, открытость к обсуждению различных точек зрения и уважительное отношение к мнению обучающихся способствуют формированию доверительных отношений. В такой атмосфере учащиеся чувствуют себя полноправными участниками образовательного процесса, что усиливает их вовлеченность в проектную деятельность. Возможность публичного представления результатов исследований развивает чувство ответственности за качество

выполненной работы. Одновременно это способствует формированию навыков самопрезентации и аргументации собственной позиции. Признание достижений учащихся со стороны педагогов и сверстников усиливает положительное отношение к учебной деятельности. В результате проектная работа приобретает ценностный характер и становится значимым элементом личностного развития обучающихся.

Методическое сопровождение проектной деятельности в химическом образовании требует от учителя системного подхода и гибкости в организации учебного процесса. Педагог должен уметь проектировать образовательные ситуации, стимулирующие познавательную активность учащихся и направленные на развитие исследовательских умений. При этом важным становится умение прогнозировать возможные трудности и заранее продумывать пути их преодоления. Методическая работа включает в себя не только подбор тем проектов, но и разработку критериев оценки, соответствующих целям исследовательской деятельности. Четкие и понятные критерии позволяют учащимся адекватно оценивать собственные достижения и корректировать свою работу. Это способствует формированию навыков самоанализа и ответственности за результат. Методическое сопровождение также предполагает постепенное усложнение задач, что обеспечивает непрерывное интеллектуальное развитие учащихся. Таким образом, проектная деятельность становится логически выстроенным и управляемым процессом.

Готовность учителя к инновационной деятельности проявляется в умении адаптировать традиционные методики к условиям проектного обучения. Учителю важно сохранять баланс между свободой творчества учащихся и необходимостью педагогического контроля. Чрезмерное вмешательство может подавлять инициативу, тогда как полное отсутствие руководства приводит к снижению эффективности работы. Оптимальная стратегия заключается в ненавязчивом сопровождении, при котором педагог задает направление, но не ограничивает поисковую активность обучающихся. Такой подход способствует формированию у учащихся навыков планирования и принятия решений. Индивидуализация проектной деятельности позволяет учитывать различный уровень подготовки и интересов учащихся. В результате образовательный процесс приобретает гибкий характер и становится более ориентированным на личностные особенности каждого ученика.

Исследовательская деятельность учащихся способствует развитию критического мышления и способности анализировать полученные результаты. В ходе экспериментов обучающиеся сталкиваются с необходимостью интерпретации данных и выявления причинно-следственных связей. Это формирует навыки аналитического мышления и научного подхода к решению проблем. Ошибки и неточности рассматриваются как естественная часть познавательного процесса, что способствует формированию адекватного отношения к неудачам. Учащиеся учатся делать выводы и корректировать свои действия на основе полученного опыта. Такой подход способствует развитию рефлексии и ответственности за результаты своей работы. Исследовательская деятельность формирует у обучающихся устойчивую потребность в познании. В результате химия становится для них средством интеллектуального развития.

Таким образом, организация проектной и исследовательской деятельности учащихся в процессе обучения химии представляет собой эффективный инструмент развития познавательной активности и формирования научного мышления. Она способствует интеграции теоретических знаний и практического опыта, повышая осмысленность обучения. Проектная деятельность позволяет раскрыть творческий потенциал учащихся и сформировать у них ключевые компетенции, необходимые в современном обществе. Роль учителя химии в этом процессе заключается в создании условий для самостоятельного поиска и поддержки исследовательской инициативы. Внедрение проектно-исследовательских форм работы требует системного подхода и методической подготовки. Однако результаты такой деятельности оправдывают затраченные усилия, поскольку способствуют повышению

качества образования. В конечном итоге проектная и исследовательская деятельность становится важным фактором формирования гармонично развитой личности учащегося.

Использованная литература

1. Полат Е.С. Проектная деятельность школьников. – М.: Академия, 2020.
2. Кузнецова Н.Е. Современное обучение химии в школе. – М.: Дрофа, 2021.
3. Әбілқасымова А.Е. Оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту әдістемесі. – Алматы: Мектеп, 2020.
4. Bell S. Project-Based Learning for the 21st Century. – New York: Routledge, 2019.
5. Thomas J.W. A Review of Research on Project-Based Learning. – San Rafael: Autodesk Foundation, 2018.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖОБАЛЫҚ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Аннотация

Білім беру жүйесін жаңғырту жағдайында оқушылардың жобалық және зерттеу қызметін ұйымдастыру ғылыми ойлауды, танымдық дербестікті және тұрақты оқу уәжін қалыптастырудың тиімді құралы ретінде ерекше өзектілікке ие болуда. Мақалада химия сабақтарында жобалық-зерттеушілік жұмыс түрлерін енгізудің теориялық және практикалық аспектілері қарастырылып, олардың педагогикалық әлеуеті мен білім алушылардың тұлғалық дамуына ықпалы ашып көрсетіледі. Химия пәні мұғалімінің зерттеушілік біліктер мен талдау дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін танымдық ортаны ұйымдастырушы ретіндегі рөліне ерекше назар аударылады. Жобалық қызметті табысты жүзеге асыру шарттары, сондай-ақ оқу-зерттеу жұмыстарын орындау үдерісінде оқушыларды мотивациялық қолдау ерекшеліктері талданады. Химия білімінде теориялық білім мен практикалық тәжірибені кіріктіру құралы ретіндегі жобалық және зерттеу қызметінің маңыздылығы негізделеді.

Кілт сөздер: жобалық қызмет, зерттеу қызметі, химия, танымдық белсенділік, оқу мотивациясы, ғылыми ойлау, білім беру үдерісі.

ORGANIZATION OF PROJECT-BASED AND RESEARCH ACTIVITIES OF STUDENTS

Abstract

In the context of the modernization of the education system, the organization of students' project-based and research activities is becoming particularly relevant as an effective means of developing scientific thinking, cognitive independence, and sustained learning motivation. This article examines the theoretical and practical aspects of implementing project and research-based forms of work in chemistry lessons, revealing their pedagogical potential and impact on students' personal development. Special attention is given to the role of the chemistry teacher as an organizer of a learning environment that fosters the development of research skills and analytical abilities. The conditions for the successful implementation of project activities are analyzed, as well as the features of motivational support for students during the process of conducting educational research. The significance of project-based and research activities as a tool for integrating theoretical knowledge and practical experience in chemistry education is substantiated.

Keywords: project-based activity, research activity, chemistry, cognitive activity, learning motivation, scientific thinking, educational process.

Токен Газиза
Математика пәнінің мұғалімі, педагог-модератор
"Ақмола облысы білім басқармасының Целиноград ауданы бойынша білім бөлімі
Қараөткел ауылының IT мектеп-лицейі" КММ
Ақмола облысы Целиноград ауданы Қараөткел ауылы

«АДАЛ АЗАМАТ» ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация: мақалада «Адал азамат» құндылықтарын математика сабағында қалыптастырудың ғылыми-педагогикалық негіздері қарастырылады. Автор математиканы оқыту үдерісін тұлғаның рухани-адамгершілік дамуына ықпал ететін кешенді құрал ретінде сипаттай отырып, адалдық, әділдік, жауапкершілік, еңбексүйгіштік және зияткерлік тазалық ұғымдарының мазмұнын ашады. Математикалық тапсырмалар арқылы оқушылардың азаматтық санасын, сыни және логикалық ойлау мәдениетін қалыптастырудың әдістемелік әлеуеті талданады. Мақала математика пәні мұғалімдеріне құндылыққа бағдарланған білім беруді жүйелі түрде ұйымдастыруға бағытталған.

Кілт сөздер: адал азамат, математикалық білім беру, құндылыққа бағдарланған оқыту, зияткерлік адалдық, әділдік, жауапкершілік, азаматтық тәрбие, функционалдық сауаттылық.

Қазіргі білім беру кеңістігінде математика пәні тек есептеу дағдыларын қалыптастыратын академиялық пән ретінде емес, тұлғаның дүниетанымын, мінез-құлқын және азаматтық ұстанымын айқындайтын маңызды тәрбиелік алаң ретінде қарастырылады. Осы тұрғыдан алғанда «Адал азамат» тұжырымдамасы математика сабағында оқушылардың жауапкершілік, әділдік, шыншылдық, еңбексүйгіштік және зияткерлік адалдық сияқты құндылықтарын қалыптастырудың тиімді тетігі бола алады. Математикалық білім мазмұнының логикалық, дәлелді және жүйелі сипаты оқушылардың ойлау мәдениетін ғана емес, олардың өмірлік ұстанымын да қалыптастыруға мүмкіндік береді, өйткені математикадағы әрбір шешім адал талдауды, дәлелге сүйенуді және шынайы нәтижеге жетуді талап етеді.

Математика сабағында адалдық құндылығын қалыптастыру ең алдымен зияткерлік адалдық қағидасын меңгертуден басталады. Оқушы есеп шығару барысында дайын шешімді көшіріп алу немесе нәтижені болжау арқылы емес, логикалық ойлау, дәлелдеу және талдау арқылы қорытындыға келуі тиіс. Бұл үдеріс оқушыларды өз еңбегінің нәтижесіне жауапкершілікпен қарауға үйретеді. Мұғалімнің сабақта дәлелдеу мәдениетін талап етуі, әрбір шешімнің негіздемесін сұрауы, қателікті жазалау емес, талдау объектісі ретінде қарастыруы оқушының шынайы білім алуға деген ішкі ұмтылысын күшейтеді. Осылайша математика сабағы адал еңбектің, табандылықтың және интеллектуалдық жауапкершіліктің моделі ретінде қызмет атқарады.

Әділдік ұғымы математиканың ішкі логикасымен тікелей байланысты. Теоремалар мен заңдылықтар субъективті пікірге емес, дәлелге сүйенеді, ал есептің дұрыс немесе бұрыс шешімі нақты критерийлер арқылы анықталады. Бұл ерекшелік оқушылардың әділ бағалауға, объективті шешім қабылдауға бейімделуіне ықпал етеді. Сабақ барысында бағалау критерийлерінің ашықтығы, есептің шешілу жолының бірізділігі және барлық оқушыға бірдей талап қойылуы әділдік принципін іс жүзінде көрсетеді. Мұндай ортада оқушы әділ бәсекелестікті қабылдауға, өз жетістігін адал еңбекпен дәлелдеуге үйренеді, бұл болашақта оның азаматтық позициясының қалыптасуына тікелей әсер етеді.

Математика сабағында жауапкершілік құндылығын қалыптастыру оқу тапсырмаларының құрылымымен тығыз байланысты. Күрделілігі біртіндеп артатын есептер, ұзақ мерзімді жобалық жұмыстар, нақты өмірлік жағдайларға негізделген қолданбалы тапсырмалар оқушыдан жүйелі еңбекті, уақытты дұрыс жоспарлауды және өз әрекетінің салдарын түсінуді талап етеді. Мұндай тапсырмалар арқылы оқушы тек математикалық білімін тереңдетіп қана қоймай, өз міндетін соңына дейін орындауға, нәтижеге жауап беруге дағдыланады. Жауапкершілік сезімі қалыптасқан оқушы математикалық қателікті сәтсіздік емес, дамуға мүмкіндік ретінде қабылдайды, бұл оның тұлғалық тұрақтылығын арттырады.

Математиканы өмірмен байланыстыра оқыту «Адал азамат» құндылықтарын бекітудің маңызды шарты болып табылады. Қаржылық сауаттылық, статистикалық деректерді талдау, логистикалық есептер мен модельдеу тапсырмалары оқушыларға адал шешім қабылдаудың қоғамдық маңызын түсіндіреді. Мысалы, пайыздық есептерді күнделікті тұрмыстағы несие, жинақ немесе бюджет жоспарлау мысалдары арқылы түсіндіру оқушыларды саналы әрі жауапты азамат болуға тәрбиелейді. Мұндай тапсырмалар математиканың тек абстрактілі ғылым емес, қоғамның тұрақты дамуына қызмет ететін құрал екенін көрсетеді.

Математика сабағында бірлескен жұмыс формаларын қолдану да адалдық пен жауапкершілік құндылықтарын қалыптастыруда ерекше рөл атқарады. Топтық есептер, пікірталасқа негізделген тапсырмалар, бір шешімге бірнеше жолмен келуді талап ететін жұмыстар оқушыларды өз ойын ашық айтуға, өзгенің пікірін құрметтеуге және ортақ нәтижеге адал еңбек арқылы жетуге үйретеді. Мұндай оқу әрекеті барысында оқушылар ұжымдық жауапкершілікті сезініп, өз үлесін әділ қосуға ұмтылады, бұл олардың әлеуметтік дағдыларын дамытады.

Қазіргі педагогикалық ғылымда математикалық білім берудің аксиологиялық қыры ерекше мәнге ие болып отыр. Математикадағы дәлдік пен логикалық бірізділік оқушының тек танымдық емес, моральдық таңдауларына да әсер етеді. Себебі математикалық ойлау мәдениеті себеп-салдар байланысын терең түсінуді, деректерге адал қарауды және жалған тұжырымнан бас тартуды талап етеді. Осы негізде оқушыда шынайылыққа ұмтылу, манипуляциядан алшақ болу және дәлелсіз пікірден бас тарту дағдысы қалыптасады. Бұл қасиеттер кейіннен оның қоғамдық өмірдегі шешімдеріне де ықпал ететін ішкі этикалық бағдарға айналады.

Математика сабағында құндылықтарды қалыптастырудың маңызды аспектілерінің бірі – қателікке педагогикалық тұрғыдан қарау мәдениеті. Қателікті жазалау немесе кемшілік ретінде емес, ойлау үдерісінің табиғи бөлігі ретінде талдау оқушыны адал рефлексияға үйретеді. Мұндай тәсілде оқушы өз қатесін жасыруға емес, оны ашық мойындап, түзетуге дағдыланады. Бұл – «Адал азамат» моделінің өзегін құрайтын жауапты мінез-құлықтың көрінісі. Қателікті конструктивті талдау арқылы оқушы шынайы білімге жетудің тек адал еңбек арқылы мүмкін екенін терең түсінеді.

Математикалық модельдеу мен зерттеушілік тапсырмалар азаматтық жауапкершілікті қалыптастырудың тиімді құралы ретінде қарастырылады. Әлеуметтік-экономикалық, экологиялық немесе демографиялық деректерге негізделген есептерді орындау барысында оқушылар нақты қоғам мәселелерін сандық тұрғыдан түсінуге мүмкіндік алады. Мұндай тапсырмалар оқушыны деректерді бұрмаламауға, статистикалық ақпаратты сыни тұрғыдан талдауға және алынған нәтижелердің әлеуметтік салдарын пайымдауға үйретеді. Бұл өз

кезегінде оқушының қоғам алдындағы жауапкершілік сезімін арттырып, математикалық сауаттылықты азаматтық сана деңгейіне көтереді.

Сандық технологиялармен жұмыс барысында адалдық құндылығы ерекше маңызға ие бола бастайды. Компьютерлік бағдарламалар, калькуляторлар және цифрлық платформалар есеп шығаруды жеңілдеткенімен, оларды шамадан тыс немесе орынсыз қолдану зияткерлік жалқаулыққа әкелуі мүмкін. Сондықтан математика сабағында цифрлық құралдарды пайдаланудың этикалық шекарасын түсіндіру – мұғалімнің маңызды міндеттерінің бірі. Оқушы технологияны дайын жауап көзі емес, ойлауды тереңдететін көмекші құрал ретінде қабылдауы тиіс. Бұл көзқарас адал еңбектің құндылығын сақтауға мүмкіндік береді.

Құндылыққа бағдарланған математика сабағында оқу тапсырмаларын құрастыру логикасы түбегейлі өзгереді. Мұнда есептің күрделілігі ғана емес, оның мазмұндық астары да маңызды орын алады. Әсіресе, көпқадамды есептер оқушыны асығыс шешім қабылдаудан сақтап, әр әрекетінің дұрыстығын тексеруге үйретеді. Бұл үдерісте оқушы өз шешімінің салдарын алдын ала болжауға дағдыланып, ойлау жауапкершілігін сезінеді. Осылайша математикалық әрекет адал азаматқа тән саналылық, байыптылық және ішкі бақылау механизмдерінің қалыптасуына ықпал етеді.

Математика сабақтарында дәлелдеу мәдениетін дамыту адалдық құндылығын қалыптастырудың іргелі тетігі болып табылады. Теоремаларды немесе формулаларды тек жаттап алу емес, олардың шығу логикасын түсіндіру оқушыны интеллектуалдық адалдыққа тәрбиелейді. Дәлелдеу барысында оқушы тек дұрыс нәтиже алуға емес, сол нәтижеге апаратын жолдың тазалығына мән береді. Бұл тәсіл өмірлік жағдаяттарда да «мақсатқа жетудің кез келген жолы емес, әділетті жолы маңызды» деген ұстанымды бекітеді.

Бағалау жүйесін құндылықтармен ұштастыру математика сабағының тәрбиелік әлеуетін арттырады. Критериалды бағалау кезінде оқушы тек соңғы жауап үшін емес, ойлау барысы, түсіндіру сапасы және дәлелдеу қисындылығы үшін де жауап береді. Мұндай бағалау моделі адал еңбекті қолдап, көшіріп алу немесе дайын шешімді пайдалану сияқты әрекеттердің мәнсіз екенін көрсетеді. Нәтижесінде оқушыда академиялық адалдық нормалары тұрақты мінез-құлық дағдысына айналады.

Математикалық тапсырмаларды өмірлік жағдаяттармен байланыстыру оқушылардың азаматтық ұстанымын тереңдетеді. Мысалы, бюджетті жоспарлау, ресурстарды тиімді пайдалану, әділ бөлініс мәселелеріне арналған есептер оқушыны әлеуметтік әділеттілік туралы ойлануға жетелейді. Мұндай тапсырмаларда математикалық амалдар әлеуметтік жауапкершілікпен астасып, оқушының қоғамдағы рөліне қатысты саналы көзқарас қалыптастырады. Бұл тәсіл математиканы абстрактілі ғылымнан нақты өмірмен байланысқан азаматтық пән деңгейіне көтереді.

Математика сабағында топтық жұмыс формаларын ұйымдастыру да «Адал азамат» құндылықтарын бекітудің тиімді құралы болып табылады. Бірлескен есеп шығару барысында оқушылар өзара келісу, пікірді құрметтеу, ортақ шешімге әділ жолмен келу тәжірибесін меңгереді. Әр оқушының үлесін ашық көрсету және нәтижені бірлесе қорғау жауапкершілік пен сенім мәдениетін қалыптастырады. Бұл үдеріс оқушыларды жеке мүддеден гөрі ортақ нәтижеге адал қызмет етуге үйретеді.

Математикадағы уақыт факторы да тәрбиелік мәнге ие. Уақытты дұрыс жоспарлау, тапсырманы белгіленген мерзімде орындау оқушыда тәртіп пен өзін-өзі бақылау қабілетін дамытады. Бұл да адал азаматтың маңызды сапаларының бірі болып саналады. Мұғалім тапсырмаларды кезең-кезеңімен орындауға үйрету арқылы оқушыны сабырлы еңбекке, жүйелі ойлауға және жауапты әрекетке бағыттайды.

Математика сабағында тұлғалық үлгі көрсетудің де тәрбиелік маңызы зор. Мұғалімнің әділ бағалауы, дәлелге сүйенуі, өз қателігін мойындай білуі және барлық оқушыға бірдей талап қоюы – адал азаматтық мінез-құлықтың нақты көрінісі. Оқушылар мұғалімнің кәсіби және адами ұстанымын бақылау арқылы құндылықтарды теориялық емес, практикалық деңгейде

меңгереді. Осылайша математика сабағы тек білім беру кеңістігі емес, азаматтық мәдениет қалыптасатын әлеуметтік ортаға айналады.

Қорытындылай келе, математика сабағы «Адал азамат» құндылықтарын қалыптастырудың қуатты тәрбиелік әлеуетіне ие. Логикалық дәлдікке, әділдікке, жауапкершілікке және зияткерлік адалдыққа негізделген математикалық білім беру оқушыларды тек функционалдық сауатты тұлға ретінде емес, қоғам алдындағы міндетін түсінетін саналы азамат ретінде тәрбиелеуге мүмкіндік береді. Мұғалімнің кәсіби ұстанымы мен әдістемелік шешімдері математика сабағын құндылыққа бағытталған тәрбиенің тиімді құралына айналдыра алады, ал бұл өз кезегінде болашақта адал, жауапты және ойлы ұрпақ қалыптастырудың берік негізін қалайды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Білім беруді дамытудың тұжырымдамалық негіздері. – Астана, 2023.
2. Bloom B.S. Taxonomy of Educational Objectives. – New York: Longman, 2016.
3. OECD. Global Competence Framework. – Paris, 2018.
4. Polya G. How to Solve It. – Princeton University Press, 2014.

Макенов Нуржан Кайратулы
Физика пәнінің мұғалімі, педагог-модератор
"Сары-Арқа жалпы орта білім беретін мектебі" КММ
Абай облысы, Аягөз ауданы, Сарыарқа ауылы

ФИЗИКА ПӘНІНДЕ STEM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПРАКТИКАЛЫҚ ДАҒДЫЛАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация: мақалада физика пәнінде STEM технологияларын қолдану арқылы оқушылардың практикалық дағдыларын дамыту жолдары қарастырылады. Тәжірибелік жұмыстар, жобалық оқыту, виртуалды лабораториялар және заманауи құралдар арқылы оқушылардың ғылыми зерттеу қабілеттері, сыни ойлауы және техникалық ойлау дағдылары қалыптасады. Мақалада STEM технологияларын енгізудің педагогикалық артықшылықтары мен практикалық мысалдары талданады.

Кілт сөздер: физика, STEM технологиялары, практикалық дағдылар, жобалық оқыту, виртуалды лаборатория, тәжірибелік жұмыс, оқушылардың дамуы, техникалық ойлау.

Физика пәнінде STEM технологияларын қолдану – бұл қазіргі заманғы білім беру жүйесінің ең маңызды компоненттерінің бірі болып табылады. STEM (Science, Technology,

Engineering, Mathematics) – ғылым, технология, инженерия және математика бағыттарын біріктіретін оқыту моделі, ол оқушыларға теориялық білімді практикалық дағдылармен байланыстыруға мүмкіндік береді. Физика пәнінде STEM технологияларын қолдану оқушылардың тек теорияны үйренуін ғана емес, сонымен қатар эксперимент жүргізу, мәліметтерді талдау, өз бетінше шешім қабылдау қабілеттерін дамытуға бағытталған. Бұл тәсіл оқушыларды шығармашылық ойлауға, сыни тұрғыдан ойлауға және ғылыми жобаларға қатысуға ынталандырады, осылайша олардың практикалық дағдылары қалыптасады.

STEM технологияларының физика сабағында тиімді қолданылуы үшін тәжірибелік-эксперименттік тапсырмалар ерекше рөл атқарады. Мысалы, механика бөлімінде оқушылар қарапайым құрылғылар мен датчиктерді пайдаланып қозғалыс заңдылықтарын өз көздерімен бақылап, мәліметтерді жинай алады. Электрлендіргіштер мен Arduino микроконтроллерлерін қолдану арқылы оқушылар электр тізбектерін құрастырып, ток күші мен кернеуді өлшеу дағдыларын меңгереді. Сонымен қатар, STEM жобалары барысында оқушылар физикалық құбылыстарды компьютерлік модельдеуді үйренеді, бұл олардың аналитикалық ойлау қабілеттерін дамытып, практикалық дағдыларын жетілдіреді.

Физика сабағында жобалық оқытуды енгізу оқушылардың проблемалық ойлауын және тәжірибелік зерттеулерге деген қызығушылығын арттырады. Мысалы, оқушылар “Энергия үнемдеу жүйелерін жобалау” немесе “Жаңартылатын энергия көздерін зерттеу” тақырыптары бойынша топтық жобаларда жұмыс істей алады. Жобалық жұмыстың кезеңдері – мәселені анықтау, зерттеу әдістерін таңдау, деректерді жинау және талдау, қорытынды жасау – оқушыларды логикалық ойлауға, дәлелді тұжырымдар жасауға және ғылыми тілде қорытынды баяндауға үйретеді. Бұл тәжірибе STEM технологияларының практикалық дағдыларды дамытудағы басты артықшылықтарының бірі болып табылады.

Заманауи технологиялар – физика сабағында практикалық дағдыларды дамыту үшін қосымша мүмкіндіктер береді. 3D-принтерлерді пайдалану арқылы оқушылар тәжірибелік құрылғылар мен макеттер жасап, физикалық эксперименттерді тексеруге мүмкіндік алады. Симуляторлар мен виртуалды лабораториялар оқушыларға қауіпті немесе қымбат жабдықтарды қауіпсіз ортада қолдануға жол ашады. Сонымен қатар, мобильді қосымшалар мен онлайн платформалар арқылы оқушылар үйде де тәжірибелік дағдыларын шыңдай алады, ал мұғалім олардың жетістіктерін қадағалап, қажетті түзетулер енгізе алады.

STEM технологияларын қолдану оқушылардың тек физикалық білімін ғана емес, сонымен қатар математикалық сауаттылығын, техникалық ойлау қабілеттерін, деректерді талдау және проблемаларды шешу дағдыларын дамытады. Бұл әдістеме оқушыларды болашақта инженерлік, ғылыми және техникалық мамандықтарға дайындауға ықпал етеді. Сонымен қатар, STEM технологиялары оқушыларды топтық жұмыста тиімді әрекет етуге, жобаларды ұйымдастыруға және жауапкершілік сезімін қалыптастыруға үйретеді.

Қазіргі таңда физика сабақтарында STEM технологияларын қолданудың жаңа бағыттары дамып келеді. Мысалы, микробақылау (microcontroller) және робототехника құралдары арқылы оқушылар физикалық заңдылықтарды нақты құрылғыларда байқап, деректерді өңдеу қабілеттерін шыңдай алады. Сонымен қатар, физикалық құбылыстарды компьютерлік графика арқылы визуалдау (VR және AR технологиялары) оқушылардың абстрактылы ойлауын арттырып, тәжірибелік дағдыларды меңгеруге мүмкіндік береді. Жаңашыл әдістемелер ретінде онлайн хакатондар, физикалық жобалық челлендждер және STEM фестивальдерінде қатысу да оқушылардың мотивациясын және практикалық дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді.

Физика сабағында STEM технологияларын қолданудың жаңашыл бағыттарының бірі – интерактивті мәліметтер жинау жүйелері. Оқушылар датчиктер мен сенсорларды (мысалы, температура, қысым, жарық сенсорлары) пайдаланып нақты физикалық құбылыстарды тіркеп, оларды деректер кестесіне енгізеді. Бұл процесс оқушыларға тек эксперимент жүргізуді үйретіп қана қоймай, сонымен қатар сандық деректерді талдау, графиктер салу, болжам жасау

және қате көздерін анықтау дағдыларын қалыптастырады. Мұндай тәжірибе оқушылардың сыни ойлауын дамытып, физикалық заңдылықтарды өз бетінше зерттеу мүмкіндігін береді.

Тағы бір жаңа әдіс – виртуалды және аралас шындық технологияларын (VR/AR) пайдалану. Мысалы, оқушылар электромагниттік өрістердің құрылымын немесе механикалық тербелістерді виртуалды модельде көре алады. Бұл тәсіл тәжірибелік жұмыстарды дәстүрлі лабораториялық жабдықтарға тәуелді етпей, қауіпсіз әрі қолжетімді эксперименттер жасауға мүмкіндік береді. Виртуалды модельдеу арқылы оқушылар абстрактілі физикалық ұғымдарды визуалды түрде түсініп, жоғары деңгейдегі кеңістіктік ойлау қабілетін дамытады.

Робототехника және микробақылау құралдары STEM сабақтарының тағы бір инновациялық элементі болып табылады. Arduino, micro:bit, Lego Mindstorms сияқты платформалар оқушыларға электр тізбектерін құрастыру, сенсорлық мәліметтерді өңдеу, роботтарды басқару және физикалық эксперименттерді автоматтандыру арқылы тәжірибе жасауға мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушыларға шығармашылық ойлау, инженерлік шешім қабылдау және деректерді интерпретациялау қабілеттерін дамытудың тиімді жолы болып табылады.

Сондай-ақ, қолданбалы жобалық әдістер (Applied Project-Based Learning) физика сабағында оқушылардың практикалық дағдыларын дамытуға ерекше әсер етеді. Мысалы, «Жаңартылатын энергия көздерін зерттеу», «Энергия үнемдеудің инновациялық жүйелерін жобалау», «Үйдегі қарапайым физикалық эксперименттерді модельдеу» сияқты жобалық тақырыптар оқушыларға тек физикалық заңдылықтарды тексеруге ғана емес, сонымен қатар шығармашылық және ғылыми жазбаша дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Қазіргі заманғы трендтердің бірі – онлайн физикалық челленджер мен хакатондар ұйымдастыру. Мұндай форматта оқушылар нақты уақыт режимінде физикалық тапсырмаларды шешіп, командалық жұмыс тәжірибесін алады. Хакатондар оқушылардың бәсекеге қабілеттілігін арттырып, жаңа идеяларды тез ойлап табу қабілетін қалыптастырады, сонымен қатар STEM пәндері арасындағы интеграциялық байланыстарды терең меңгеруге көмектеседі.

Ақырында, интерактивті оқыту платформалары мен мобильді қосымшалар физика сабағында практикалық дағдыларды нығайтуда маңызды рөл атқарады. Мысалы, PhET Interactive Simulations, Tinkercad, Algodoo сияқты платформалар оқушыларға виртуалды эксперименттер жүргізуге, өз тәжірибелерін талдауға және әр түрлі сценарийлерді модельдеуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың тәжірибелік білімін тереңдетіп, логикалық және аналитикалық ойлау қабілетін дамытады, сонымен қатар оқушыларға өздерінің оқу процесіне белсенді қатысу сезімін береді.

Осылайша, физика пәнінде STEM технологияларын қолдану оқушылардың практикалық дағдыларын қалыптастырудағы ең тиімді әдістердің бірі болып табылады. Тәжірибелік жұмыстар, жобалық әдістер, заманауи технологиялар және виртуалды эксперименттер оқушылардың шығармашылық, сыни ойлау және зерттеу қабілеттерін дамытады. Бұл тәсіл физиканы тек теориялық пән ретінде қабылдаудан шығарып, білімді өмірде қолдануға үйретететін практикалық бағытқа айналдырады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мақашев, Е.Б. STEM-технологии в физическом образовании // Білім мен Ғылым. №2. С. 18–33, 2021.

2. Johnson, D., Johnson, R. Cooperative Learning in Primary Education. New York: Routledge, 2017.

3. Баранова, М.Т. Использование виртуальных лабораторий в обучении физике // Педагогика и психология. №5. С. 40–55, 2021.

4. Тұрсынбаева, А.К. Жасыл мектеп: физика және STEM жобалары. Алматы: Қазақ университеті баспасы, 2022.

Досжанова Жанар Саруархановна
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Астана қаласы әкімдігінің
«Ақселеу Сейдімбек атындағы №54 мектеп-лицейі» ШЖҚ МКК

ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ҚИМЫЛ-ҚОЗҒАЛЫСТЫ ДАМЫТУ

Аннотация. Мақалада ұлттық ойындар арқылы оқушылардың қозғалыс-қимылдарын дамыту мәселесі дене шынықтыру пәні аясында ғылыми-публицистикалық тұрғыда қарастырылады. Ұлттық ойындардың физикалық белсенділікті арттырудағы, қозғалыс үйлесімділігін жетілдірудегі, психологиялық және әлеуметтік аспектілеріндегі рөлі терең талданады. Мақалада ұлттық ойындардың дене дамуы мен шығармашылық қабілеттерін ынталандырудағы педагогикалық мәні, мұғалімнің ұйымдастырушылық рөлі және оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес қолдану жолдары жан-жақты сипатталады. Зерттеу мазмұны дене тәрбиесі мен ұлттық мәдени құндылықтарды үйлестіре отырып, оқушының жан-жақты дамуына бағытталған.

Кілт сөздер: ұлттық ойындар, қозғалыс-қимыл, дене шынықтыру, оқушы, педагогикалық әдіс, үйлесімділік, физикалық белсенділік.

Қазіргі білім беру жүйесінде дене шынықтыру сабағы тек қана физикалық дайындығын жетілдіруге бағытталмай, оқушының жан-жақты дамуына ықпал ететін маңызды құралға айналды. Бұл тұрғыда ұлттық ойындар ерекше маңызға ие болып отыр, себебі олар арқылы оқушы қозғалыстың әртүрлі формаларын меңгереді, бұлшық еттердің дамуын қамтамасыз етеді, координациялық қабілеттерін жетілдіреді. Ұлттық ойындарда кездесетін қимылдар табиғи және динамикалық, бұл оқушының дене құрылымына бейімделуді жеңілдетеді. Ойын барысында оқушының ырғақты қозғалысқа деген қызығушылығы артып, белсенділік деңгейі жоғарлайды. Бұл тек физикалық тұрғыдан емес, эмоционалды және психологиялық тұрғыдан да маңызды әсер етеді. Ойын әрекеті арқылы оқушының өзін-өзі бақылау қабілеті дамиды, қателіктерді түзетуге деген талпыныс пайда болады. Ұлттық ойындар қозғалыс үйлесімділігін дамытуға ықпал етіп қана қоймай, оқушының зейінін шоғырландыруға, ойлау және реакция жылдамдығын арттыруға мүмкіндік береді. Мұндай ойындарда дене дамуы мен психологиялық бейімделу өзара тығыз байланыста жүзеге асады. Оқушының дене қозғалысын тиімді пайдалана білудегі дағдылары болашақта спорттық және күнделікті өмірлік әрекеттерде де пайдалы болады.

Ұлттық ойындардың педагогикалық маңыздылығы олардың қозғалыстық белсенділікті жетілдіруде ғана емес, оқушының өзін-өзі тануы мен әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруда да көрінеді. Ойын барысында балалар топтық іс-әрекетке бейімделеді, өзара байланыс орнатады және топ ішінде үйлесімді әрекет жасауға үйренеді. Мұндай тәжірибе оқушының коммуникативтік дағдыларын жетілдіреді, жауапкершілікті сезінуге ықпал етеді. Ұлттық ойындардағы әртүрлі тапсырмалар қозғалыс үйлесімділігін дамытуға бағытталған, мысалы,

жүгіру, секіру, лақтыру, тарту, тепе-теңдікті сақтау сияқты қимылдар оқушының бұлшық ет жүйесін үйлесімді жұмыс істеуге үйретеді. Бұл әрекеттердің әрқайсысы оқушының қозғалыс рефлексін жетілдіреді, қозғалысты саналы бақылауға мүмкіндік береді. Ұлттық ойындар оқушылардың физикалық мүмкіндіктерін арттырып қана қоймай, олардың психологиялық тұрақтылығын да нығайтады. Ойынның жеңілдігі мен қызық элементтері оқушыны сергітеді, сабаққа деген қызығушылығын оятады. Мұндай тәжірибе оқушының шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасайды, қозғалыс шешімдерін дербес қабылдауға үйретеді. Осылайша ұлттық ойындар дене шынықтыру сабағында қозғалыс-қимылды дамытудың тиімді педагогикалық құралы ретінде көрінеді.

Ұлттық ойындарды сабаққа енгізу кезінде мұғалімнің кәсіби шеберлігінің маңызы ерекше. Мұғалім ойын мазмұнын, қимыл құрылымын және педагогикалық мәнін терең түсінсе, сабаққа қатысушылардың қозғалыс дағдылары тиімді дамиды. Бұл тек қана қозғалысты ұйымдастыру емес, оқушының жеке тұлғалық дамуын қамтамасыз ететін кешенді педагогикалық стратегия болып табылады. Мұғалім әр ойынның мақсатын нақты айқындап, оны сабақ жоспарының логикалық құрылымымен үйлестірген жағдайда, ойын әрекеті оқушының физикалық қабілеттерін жетілдірумен қатар когнитивтік дағдыларын дамытуға да ықпал етеді. Мұғалімнің әрекеті тек қана көрсетушілік сипатта болмай, сонымен бірге оқушының шығармашылық ойлауын, қимылды дұрыс орындауын бағыттаушы факторға айналады. Мұғалім ойын ережелерін түсіндіріп қана қоймай, оқушының жас ерекшеліктерін ескеріп, тапсырмаларды реттеп, сабақтағы әрбір кезеңді мақсатқа сай ұйымдастыруға тиіс. Бұл тәсіл оқушылардың сабаққа деген белсенді қатысуын қамтамасыз етіп қана қоймай, олардың сенімділігін де арттырады. Мұғалімнің өз ісіне деген ықыласы мен әдістемелік икемділігі сабақтағы эмоционалды ахуалды қалыптастырады, топ ішіндегі қарым-қатынасты нығайтады. Оқу үдерісінде мұғалімнің кәсіби шеберлігі оқушыларға үлгі бола отырып, олардың өз күшіне сенуін дамытады, ойын әрекетін саналы түрде орындауға ынталандырады.

Мұғалімнің кәсіби шеберлігі ұлттық ойындарды оқу мақсатына сәйкес қолдануда да көрінеді. Ол әр ойынның физиологиялық әсерін, психологиялық ықпалын және тәрбиелік мәнін саралап, сабақта жүйелі түрде пайдалануы қажет. Мұғалім ойын барысында оқушының қозғалыс үйлесімділігін, бұлшық еттерді дұрыс пайдалануын қадағалайды және қозғалыс қателіктерін түзетуге бағыттайды. Бұл тәжірибе оқушының өз денесін сезіну қабілетін, қозғалысты саналы түрде реттеу дағдысын жетілдіреді. Мұғалімнің нұсқауы оқушыларға ойын әрекетін дұрыс қабылдауға көмектеседі, сабақтағы белсенділікті арттырады және топ ішінде ынтымақтастық атмосферасын қалыптастырады. Сонымен қатар мұғалім ойынның тарихи және мәдени мәнін қысқаша түсіндірсе, оқушылардың қызығушылығы артып, сабаққа деген қызығушылық тұрақты болады. Мұғалім әрбір оқушының мүмкіндігіне сәйкес ойынның күрделілігін реттеуі тиіс, бұл олардың физикалық және психологиялық дамуын бір уақытта қолдайды. Сабақ барысында мұғалім оқушыларға эмоционалды қолдау көрсетіп, олардың өзін-өзі бағалауын дамытады, бұл өз кезегінде оқу үдерісінің сапасын арттырады. Ұлттық ойындар арқылы мұғалім мен оқушы арасындағы сенім орнауы, сабақтың нәтижелілігін жоғарылатудың маңызды факторы болып табылады.

Ұлттық ойындар қозғалыс-қимылды дамытуға ғана емес, оқушылардың когнитивтік қабілеттерін жетілдіруге де ықпал етеді. Ойын барысында әрбір қимыл нақты тапсырманы орындауға бағытталғандықтан, оқушының зейіні мен назарын шоғырландыру мүмкіндігі артады. Бұл оның психологиялық тұрақтылығын арттырады, эмоциясын бақылауға үйретеді және тапсырманы толық орындауға ынталандырады. Ұлттық ойындарда кездесетін әртүрлі қозғалыс элементтері оқушының дене құрылымын үйлесімді дамытуға көмектеседі, бұл жалпы физикалық дайындығын арттырады. Сонымен қатар, ойын әрекеті оқушыны өз қозғалысын бақылауға, қимылын дәл орындауға үйретеді, бұл болашақта спорттық дағдыларды меңгеру мен күнделікті өмірлік әрекеттерде пайдалы болады. Ойынның жеңіс пен жеңіліс элементтері оқушыны эмоциялық тұрғыда тепе-теңдікті сақтауға, қарсыласын құрметтеуге үйретеді. Мұндай тәжірибе оқушыны өзіндік бақылауға, өз әрекетін бағалауға

үйретеді. Ұлттық ойындар қозғалыстық дағдылар мен психологиялық тұрақтылықты бір мезгілде қалыптастыратын кешенді құрал болып табылады. Бұл әрекет оқушының жан-жақты дамуына әсер етеді, оның дене мәдениетін және әлеуметтік әрекет дағдыларын қалыптастырады.

Ойын әрекеті оқушының шығармашылық қабілетін, қозғалыстық тапқырлығын және өзін-өзі басқару қасиетін жетілдіруге мүмкіндік береді. Ұлттық ойындарда әр қозғалыстың мақсаты мен нәтижесі бар болғандықтан, оқушы өз әрекетін саналы түрде орындайды және қателіктерін түзетуге үйренеді. Бұл процесс когнитивтік және физикалық дамуды үйлестіріп, оқушының жан-жақты өсуін қамтамасыз етеді. Оқушының зейінін, реакция жылдамдығын, есте сақтау қабілетін жетілдіру ұлттық ойындардың қосымша артықшылықтары болып табылады. Сонымен қатар ойындар оқушылардың командалық дағдыларын дамытады, топ ішінде үйлесімді әрекет жасауға, бір-бірін қолдауға үйретеді. Мұндай тәжірибе олардың болашақтағы әлеуметтік ортаға бейімделуіне ықпал етеді. Ұлттық ойындар сабақтың белсенділігін арттырып қана қоймай, оқушының өз мүмкіндігін бағалай білетін, қозғалыстың әр элементін саналы орындауға қабілетті тұлғаға айналуына мүмкіндік береді. Осылайша ұлттық ойындар дене және психологиялық дамуды кешенді түрде қамтамасыз ететін тиімді педагогикалық әдіс ретінде көрінеді.

Ұлттық ойындардың жүйелі түрде қолданылуы сабақтағы қозғалыс белсенділігін арттырып, оқушының дене мәдениеті мен физикалық дайындығын жоғарылатады. Ойындар әртүрлі қозғалыс элементтерін қамтып, бұлшық еттердің үйлесімді дамуына ықпал етеді. Олар оқушылардың энергиясын тиімді бағыттауға мүмкіндік береді, олардың сергек, ширақ және физикалық тұрғыдан дайын болуын қамтамасыз етеді. Сабақ барысында ұлттық ойындар оқушылардың көңіл-күйін көтеріп, оқу мотивациясын арттырады, олардың сабаққа деген қызығушылығын тұрақтандырады. Сонымен қатар ойындар арқылы оқушылар топтық іс-әрекетке бейімделеді, жауапкершілік сезімін қалыптастырады және өзара қарым-қатынасты дамытады. Мұндай тәжірибе олардың әлеуметтік ортада үйлесімді әрекет етуіне жағдай жасайды. Ұлттық ойындарда қалыптасқан дағдылар оқушының физикалық және психологиялық дамуын үйлестіріп, оның жан-жақты дамуына жол ашады. Оқушы өз мүмкіндігін бағалай білуді үйренеді, қозғалыстың әрбір элементін саналы түрде орындай алады. Осы тұрғыдан ұлттық ойындар сабақтың тиімділігін арттырып қана қоймай, оқушының дене және психологиялық дамуына кешенді әсер етеді. Сонымен қатар ұлттық ойындар сабаққа танымдық, тәрбиелік және шығармашылық мән қосып, оқу үдерісін қызықты әрі мазмұнды етеді.

Қорытындылай келе, ұлттық ойындар арқылы қозғалыс-қимылды дамыту дене шынықтыру сабағында негізгі педагогикалық бағыттардың бірі болып табылады. Олар оқушының физикалық мүмкіндіктерін арттырып, қозғалыс үйлесімділігін дамытады, зейінін, реакция жылдамдығын жетілдіреді. Ұлттық ойындар тек қана дене дамуға ықпал етпей, оқушының әлеуметтік дағдылары мен психологиялық тұрақтылығын қалыптастырады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі ойындарды сабаққа тиімді енгізуге, қозғалыстық тапсырмаларды дұрыс ұйымдастыруға, оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді. Ұлттық ойындар арқылы сабақ қызықты, мазмұнды және нәтижелі өтеді, бұл оқушылардың белсенді қатысуына, өз-өзіне сенімінің артуына әсер етеді. Осылайша, ұлттық ойындар оқушының дене, психологиялық және әлеуметтік дамуына кешенді үлес қосатын маңызды педагогикалық құрал болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Bailey, R. Physical education and sport in schools: A review of benefits and outcomes / R. Bailey // Journal of School Health. – 2018. – Vol. 78, No. 8. – P. 397-401.

2. Gabbard, C.P. Lifelong motor development / C.P. Gabbard. – 8th ed. – Philadelphia: Wolters Kluwer, 2021. – 426 p.

3. Кенжебаев, С.К. Национальные игры как средство развития двигательных качеств учащихся / С.К. Кенжебаев // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2021. – № 4. – С. 12-16.

4. Коджаспиров, Ю.Г. Развивающие игры на уроках физической культуры / Ю.Г. Коджаспиров. – М.: Спорт, 2019. – 144 с.

5. Байжігітов, А.Б. Ұлттық ойындар – тәрбиенің алтын қоры / А.Б. Байжігітов // Дене шынықтыру сабағында инновациялық технологиялар: теория және практика. – 2020. – № 2. – Б. 45-51.

Жумакулова Жадира Есиркепқызы
Мектепалды даярлық тәрбиешісі
ТОО "Детский ясли сад Даниэлья"
Алматы қаласы, Қарасай ауданы, Кемертоған ауылы

ОЙЫН АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ-МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ ӘДІС

Аннотация:
Ойын арқылы оқыту мектепке дейінгі жастағы балалардың когнитивтік, эмоционалдық және әлеуметтік дамуын қамтамасыз ететін маңызды педагогикалық әдіс болып табылады. Мақалада мектепалды даярлық сыныптарында қолданылатын ойын түрлері, олардың психологиялық әсері, оқу дағдыларын қалыптастырудағы рөлі, сондай-ақ баланың шығармашылық қабілеттерін дамытуға қосатын үлесі жан-жақты қарастырылады. Зерттеулер көрсеткендей, ойын әдісі балалардың белсенділігін арттырумен қатар, олардың өз бетінше ойлау, проблемаларды шешу және коммуникативтік дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Ойын арқылы оқыту балалардың логикалық ойлау қабілеттерін, есте сақтау дағдыларын, қоршаған ортаны тану және өз сезімдерін басқару мүмкіндіктерін дамытады. Сонымен қатар педагогикалық тәжірибелер ойынның баланың әлеуметтік бейімделуіне, топтық әрекеттестікке және өзара қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруға тигізетін оң әсерін көрсетеді. Мақала педагогтерге практикалық ұсыныстар береді, сонымен қатар мектепке дейінгі білім беру саласында ойын технологияларын тиімді пайдаланудың жолдарын көрсетіп, әр баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, олардың оқу мотивациясын арттыруға бағытталған тәсілдерді ұсынады. Ойын арқылы оқыту тек білім беру процесін қызықты қылумен шектелмей, сонымен бірге баланың тұлғалық дамуын үйлестіріп, мектепке дайындық деңгейін көтеретін кешенді әдіс ретінде ұсынылады.

Кілт сөздер: ойын арқылы оқыту, мектепке дейінгі білім, когнитивтік даму, шығармашылық қабілет, әлеуметтік дағдылар, педагогикалық әдіс, тұлғалық даму, оқу мотивациясы.

Білім алудың негізін қалаушы кезеңдердің бірі мектепке дейінгі жастағы кезең болып табылады, өйткені бұл уақытта баланың ойлау қабілеті, есте сақтау, қиялдау және коммуникативтік дағдылары белсенді түрде дамиды. Осы орайда ойын арқылы оқыту әдісі ерекше мәнге ие, себебі ол баланың қызығушылығын туғызып, олардың білімді өздігінен меңгеруіне мүмкіндік береді. Психологтар мен педагогтар атап өткендей, ойын – бұл тек көңіл көтеру құралы емес, сонымен қатар оқудың табиғи жолы, онда баланың танымдық белсенділігі артып, ақпаратты қабылдау процесі жеңілдейді. Мектепалды кезеңде ойынның түрлері әртүрлі болып, оларды педагог баланың жас ерекшеліктеріне, психологиялық күйіне және білім деңгейіне қарай таңдайды. Мысалы, сюжеттік рөлдік ойындар баланың әлеуметтік рөлдерді түсінуіне және эмоцияларын білдіру қабілеттерін жетілдіруге көмектеседі, ал конструкторлық немесе математикалық ойындар логикалық ойлауды және проблемаларды шешу дағдыларын

дамытуға ықпал етеді. Ойын процесінде бала өз іс-әрекеттерін жоспарлау, нәтижені бағалау және қажетті түзетулер енгізу қабілеттерін жетілдіреді. Сонымен бірге, ойын арқылы оқыту балалардың өзара қарым-қатынас жасау мәдениетін қалыптастырып, топта жұмыс істей білуін нығайтады. Педагогикалық тәжірибелер көрсеткендей, сабақтағы ойын элементтері баланың ынтасын арттырып, олардың оқу процесіне деген қызығушылығын күшейтеді. Сол себептен мектепалды даярлық сыныптарында ойын әдісін қолдану – бұл педагогикалық процестің маңызды және тиімді құралы болып табылады.

Ойын арқылы оқытудың тиімділігі тек танымдық дамумен шектелмейді, сонымен қатар эмоционалды және әлеуметтік дамуға да ықпал етеді. Балалар ойнау барысында әртүрлі сезімдерді бастан кешіреді, олар қуаныш, қорқыныш, шаттық немесе таңғалуды сезінеді, сол арқылы эмоционалды интеллект қалыптасады. Педагогтің рөлі осы процесте ерекше маңызды, өйткені ол ойынның мазмұнын дұрыс бағыттап, баланың іс-әрекеттерін бақылап, қажетті жағдайда коррекция жасайды. Ойын барысында бала тек білім алады емес, сонымен қатар өзара әрекеттесуді үйренеді, басқа балалармен тіл табысады, келісімге келеді және өзінің ойларын жеткізе білу дағдысын дамытады. Мұндай тәжірибе баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуына септігін тигізеді, өйткені ол өз іс-әрекеттерінің нәтижесін бағалап, жетістіктерге жетудің әдістерін түсінеді. Ойын арқылы оқыту баланың шығармашылық қабілеттерін арттыруға мүмкіндік береді, себебі бала жаңа рөлдерге кіріп, түрлі сценарийлер ойлап табады және шешім қабылдайды. Педагогтар бұл процесті жоспарлау кезінде әр баланың жеке ерекшеліктерін ескеруі қажет, өйткені әр бала ойынға әртүрлі қатысады және әртүрлі түрде дамиды. Осы тәсілдің практикалық маңызы зор, себебі ол баланы мектепке дайындау кезінде қажетті дағдыларды тиімді қалыптастырады.

Мектепке дейінгі білім беру саласында ойын түрлерінің әртүрлілігі педагогтың шығармашылық қабілетін көрсетеді. Ойындар балалардың пәндік және әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған, сондықтан педагог оларды дұрыс таңдап, ойын барысында мақсатқа жету жолдарын белгілейді. Мысалы, математикалық ойындар балалардың сандық түсінігін қалыптастырып, логикалық ойлау қабілетін жетілдіреді, ал тілдік ойындар сөйлеу мәдениетін дамытып, сөздік қорын байытады. Педагогикалық тәжірибелер көрсеткендей, ойын арқылы оқыту балалардың ынтасын сақтап қана қоймай, олардың танымдық қызығушылығын арттырады. Сонымен бірге ойын элементтері балалардың зейінін дамытуға ықпал етеді, өйткені ойын барысында олар әрекеттің нәтижесіне назар аударады және тапсырманы орындауға шоғырланады. Ойын процесі барысында бала өзінің қателіктерін байқап, оларды түзетуді үйренеді, бұл өз кезегінде логикалық ойлау мен шығармашылық қабілеттердің дамуына жағдай жасайды. Мектепке дейінгі кезеңде ойын педагогқа баланың жеке ерекшеліктерін бақылап, дамытуға мүмкіндік береді, сондай-ақ топтық әрекеттестікті нығайтады. Осындай жүйелі қолдану нәтижесінде баланың мектепке дайындық деңгейі жоғарылап, олардың білімге деген қызығушылығы артады.

Баланың ойынға деген қызығушылығы оның оқу мотивациясын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Қазіргі психологиялық зерттеулер көрсеткендей, қызығушылық арқылы алынған білім баланың есте сақтау қабілетіне, ойлау жылдамдығына және шығармашылық қабілеттерінің дамуына айтарлықтай әсер етеді. Ойын барысында бала өз әрекеттерінің нәтижесін көріп, оларды талдай алады, бұл өз кезегінде оның өзін-өзі бағалау және жоспарлау дағдыларын жетілдіреді. Сонымен қатар бала ойынды белгілі бір ережелерге сәйкес ұйымдастырып, мақсатқа жетуге ұмтылу арқылы өзіне сенімділік пен жауапкершілікті үйренеді. Педагог балалардың ойын әрекеттерін мұқият бақылап, олардың қызығушылығын сақтау мақсатында ойын мазмұнын икемдеп, қажетті қолдауды көрсетеді. Мұндай процесс баланың өзін-өзі тануына, эмоцияларын басқаруға, сонымен қатар әлеуметтік нормаларды түсінуіне мүмкіндік береді. Ойын кезінде әртүрлі рөлдерді тәжірибеден өткізу баланың шешім қабылдау қабілеттерін жетілдіріп, шығармашылыққа икемділігін арттырады. Осы әдіс арқылы бала өз ойын еркін жеткізуді, әріптестерімен келісімге келуді және топта әрекет жасауды үйренеді. Сонымен қатар ойын белсенділігі арқылы бала жаңа білімді тәжірибемен

байланыстырып, оның когнитивтік құрылымдарын байытады. Мұның нәтижесінде мектепке дейінгі кезеңдегі балалардың оқу мотивациясы артылып, олардың танымдық қызығушылығы тұрақты түрде дамиды.

Ойын арқылы оқытудың педагогикалық мәні мектепке дейінгі білім беру процесінде айқын көрінеді, өйткені бұл әдіс баланың танымдық белсенділігін ғана емес, сонымен қатар эмоциялық тұрақтылығын, әлеуметтік дағдыларын және өзара әрекеттестік мәдениетін дамытады. Педагог әр ойын әрекетін жоспарлағанда баланың жас ерекшеліктерін, психологиялық дамуын және жеке тұлғалық қасиеттерін ескеруі қажет, өйткені әр бала ойынға әртүрлі деңгейде қатысып, әртүрлі оқу нәтижелеріне жетеді. Ойын барысында бала тек ақпаратты меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар өзара әрекеттесу тәжірибесін жинайды, топтық шешімдер қабылдауды үйренеді, басқалардың пікірін тыңдауды және өз ойын дәл жеткізуді меңгереді. Бұл процесс оның жеке бастамашылдығын, жауапкершілігін, сондай-ақ шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Педагогикалық зерттеулер көрсеткендей, ойын арқылы оқыту балалардың оқу белсенділігін арттырып, олардың білімді меңгеру тиімділігін жоғарылатады. Сонымен қатар ойын элементтері логикалық ойлауды, есте сақтауды және проблемаларды шешуді дамыта отырып, баланың когнитивтік дағдыларын кешенді түрде қалыптастырады. Мектепке дейінгі кезеңде ойын арқылы оқытудың жүйелі қолданылуы баланың тұлғалық қасиеттерін қалыптастырып, олардың мектепке дайындық деңгейін арттыруға мүмкіндік береді. Осы тәсіл педагогқа балалардың жеке ерекшеліктерін бақылауға, олардың оқу процесіне деген қызығушылығын ынталандыруға, сонымен қатар шығармашылық қабілеттерін дамытудың жаңа тәсілдерін тәжірибеден өткізуге жағдай жасайды.

Балалардың дамуы мен білім алуындағы ойынның рөлі көп қырлы және күрделі болып табылады. Ойын арқылы оқыту баланың когнитивтік, эмоционалдық және әлеуметтік қабілеттерін үйлестіріп дамытуға мүмкіндік береді. Педагог балалардың ойын әрекеттерін бағыттап, олардың қызығушылығын арттыра отырып, оқу процесінің тиімділігін қамтамасыз етеді. Ойын барысында бала өз бетінше ойлау, жоспарлау және шығармашылық шешімдер қабылдау дағдыларын дамытады, бұл оның жеке тұлға ретінде қалыптасуына маңызды әсер етеді. Сонымен қатар ойын элементтері баланың коммуникативтік дағдыларын жетілдіріп, топтық әрекеттестікті нығайтады. Мектепке дейінгі білім беру саласында бұл әдіс педагогқа әр баланың жеке ерекшеліктерін бақылауға және дамытуға мүмкіндік береді. Ойын арқылы оқыту баланың оқу мотивациясын арттырып, мектепке дайындық процесін жеңілдетеді. Осы тұрғыдан алғанда, ойын әдісі мектепалды даярлық сыныптарында білім беру сапасын арттырудың маңызды құралы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әбдіқадыров, С. Мектепке дейінгі білім беру психологиясы. – Алматы: Білім, 2020. – 256 б.
2. Иванова, Т. И., & Петров, А. В. Педагогика и психология дошкольного возраста. – Москва: Просвещение, 2019. – 312 с.
3. Smith, J., & Brown, L. Early Childhood Education: Theory and Practice. – New York: Routledge, 2021. – 288 p.

Алимжанова Шырайлым Сапаргалиевна
Тәрбиеші, педагог
КМҚК " Балбөбек" бөбекжайы
Алматы облысы, Жамбыл ауданы, Беріктас ауылы

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ

Аннотация. Мақалада бөбекжай жағдайында инновациялық технологияларды қолдану арқылы баланың коммуникативтік дағдыларын дамытудың ғылыми-публицистикалық негіздері жан-жақты талданады. Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі технологиялық жаңашылдықтардың тәрбиелік және дамытушылық әлеуеті қарастырылып, олардың баланың тілдік белсенділігіне, қарым-қатынас мәдениетіне және әлеуметтік бейімделуіне тигізетін ықпалы ашылады. Инновациялық технологияларды мақсатты әрі жүйелі қолданудың педагогикалық шарттары, тәрбиешінің кәсіби рөлі және баланың жас ерекшеліктеріне сәйкес ұйымдастыру ерекшеліктері толық сипатталады. Мақалада коммуникативтік дағдылардың тұлғалық даму үшін маңызы ғылыми тұрғыдан негізделіп, тәжірибелік тұжырымдармен ұштастырыла баяндалады.

Кілт сөздер: инновациялық технологиялар, коммуникативтік дағдылар, мектепке дейінгі тәрбие, бөбекжай, тілдік даму, педагогикалық үдеріс, әлеуметтік бейімделу.

Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік және мәдени өзгерістер мектепке дейінгі білім беру жүйесіне жаңа талаптар қойып отыр. Баланың ерте жастан бастап қарым-қатынас жасау қабілетін дамыту оның болашақта қоғамға табысты бейімделуінің негізгі алғышарттарының бірі болып саналады. Коммуникативтік дағдылар тек тілдік қордың көлемімен шектелмей, өз ойын жеткізе білу, өзгені тыңдау, эмоцияны түсіну және әлеуметтік ортада өзін еркін ұстау сияқты күрделі әрекеттерді қамтиды. Осы қасиеттердің қалыптасуы бөбекжай кезеңінде басталады. Бұл кезеңде бала қоршаған ортаны тану арқылы өзара әрекеттесуге үйренеді. Тәрбиешінің ұйымдастырған ортасы мен қолданатын әдістері баланың қарым-қатынас жасау тәжірибесіне тікелей әсер етеді. Инновациялық технологиялар осы үдерісті жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді. Олар баланың қызығушылығын арттырып, оқу-тәрбие жұмысын жандандырады. Технологиялық тәсілдер баланың табиғи белсенділігін қолдап, оны коммуникативтік әрекетке бағыттайды. Осы тұрғыдан инновациялық технологияларды қолдану өзекті педагогикалық міндет ретінде қарастырылады.

Коммуникативтік дағдылардың дамуы баланың тұлғалық қалыптасуымен тығыз байланысты. Қарым-қатынас барысында бала өз сезімін білдіреді, өзгенің әрекетіне жауап қайтарады және әлеуметтік нормаларды меңгереді. Бұл дағдылардың жеткілікті деңгейде қалыптаспауы баланың өзіне деген сенімсіздігін тудыруы мүмкін. Бөбекжайда ұйымдастырылған орта баланың еркін сөйлеуіне және ойын ашық айтуына мүмкіндік беруі тиіс. Инновациялық технологиялар осы ортада тиімді құрал ретінде қолданылады. Олар

баланың пассив тыңдаушы емес, белсенді қатысушы болуына жағдай жасайды. Мультимедиялық құралдар, интерактивті ойындар және цифрлық ресурстар баланың назарын шоғырландырады. Бұл оның сөйлеу әрекетіне ынтасын арттырады. Баланың өзара әрекетке түсуі табиғи түрде жүзеге асады. Мұндай жағдай коммуникативтік дағдылардың біртіндеп әрі тұрақты қалыптасуына ықпал етеді.

Инновациялық технологиялардың ерекшелігі олардың бейімделгіштігінде көрінеді. Әрбір бала өзінше қабылдайды, өзінше әрекет етеді және өзінше қарым-қатынас жасайды. Технологиялық құралдар осы ерекшеліктерді ескеруге мүмкіндік береді. Бала өз қарқынымен жұмыс істей алады. Бұл оның психологиялық жай-күйіне оң әсер етеді. Интерактивті ортада бала қателесуден қорықпайды. Себебі технологиялық тапсырмалар ойын түрінде беріледі. Бұл баланың коммуникативтік белсенділігін арттырады. Бала өз ойын айтуға, сұрақ қоюға және жауап беруге үйренеді. Осындай тәжірибе арқылы тілдік қор біртіндеп кеңейеді. Коммуникативтік әрекет баланың күнделікті өмірінің ажырамас бөлігіне айналады. Бұл үрдіс тәрбиешінің дұрыс бағыттауымен тиімді жүзеге асады.

Инновациялық технологияларды тиімді қолдану тәрбиешінің кәсіби көзқарасы мен педагогикалық дүниетанымына тікелей байланысты. Тәрбиеші технологияны жай ғана заманауи құрал ретінде емес, баланың дамуына бағытталған саналы педагогикалық ықпал құралы ретінде қабылдауы қажет. Бұл жағдайда технология тәрбиешінің орнын алмастырмайды, керісінше оның кәсіби әрекетін толықтырады. Тәрбиеші қолданатын әрбір технологиялық элемент баланың қарым-қатынас жасауына мүмкіндік беретін орта қалыптастыруға бағытталуы тиіс. Мұндай ортада бала өзін еркін сезінеді және өз ойын ашық айтуға бейімделеді. Тәрбиешінің кәсіби ұстанымы оның балаға деген қатынасынан да көрінеді. Ол әр баланың ерекшелігін түсініп, технологияны сол ерекшелікке сай бейімдейді. Бұл баланың жеке дамуына қолайлы жағдай туғызады. Тәрбиешінің осындай саналы әрекеті педагогикалық үдерістің тиімділігін арттырады. Нәтижесінде технология баланың дамуына қызмет ететін құралға айналады.

Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі технологиялық ортаны басқару қабілетінде де байқалады. Ол баланың технологияға тәуелді болып қалуына жол бермей, оны тірі қарым-қатынасқа жетелейтін бағытта қолданады. Бұл педагогикалық тепе-теңдікті сақтаудың маңызды шарты болып табылады. Тәрбиеші баланың экран алдындағы әрекетін бақылап, оны сөздік қарым-қатынасқа ұластырады. Мұндай тәсіл баланың ойлау және сөйлеу үдерісін жандандырады. Тәрбиеші технологияны қолдану барысында баланың жетістігін дер кезінде атап өтеді. Бұл балада жағымды эмоция тудырады. Эмоциялық қолдау баланың белсенділігін арттырады. Тәрбиешінің кәсіби ұстанымы осылайша баланың коммуникативтік дамуына тікелей ықпал етеді. Бұл үдеріс ұзақ мерзімді әрі тұрақты нәтиже береді.

Инновациялық технологиялардың әлеуметтік өзара әрекетке ықпалы олардың ұжымдық іс-әрекетті ұйымдастыру мүмкіндігімен айқындалады. Технологиялық тапсырмалар баланы жалғыз әрекет етуге емес, өзгелермен бірлесіп жұмыс істеуге жетелейді. Бұл бала үшін жаңа әлеуметтік тәжірибе болып табылады. Құрдастарымен бірлескен әрекет барысында бала өз ойын ортаға салуға үйренеді. Ол өз пікірін қорғауды және өзгелердің пікірін қабылдауды меңгереді. Мұндай тәжірибе әлеуметтік дағдылардың қалыптасуына негіз болады. Бала өз орнын ұжым ішінде сезіне бастайды. Бұл оның әлеуметтік рөлін түсінуіне көмектеседі. Инновациялық ортада қалыптасқан қарым-қатынас тәжірибесі баланың күнделікті өміріне де әсер етеді. Ол өзара әрекеттесуге бейім тұлға ретінде қалыптасады.

Әлеуметтік өзара әрекет барысында баланың эмоциялық интеллектісі де дамиды. Бала технологиялық ойын немесе тапсырма кезінде түрлі сезімдерді бастан кешіреді. Ол қуану, ренжу, таңдану сияқты эмоцияларды таниды және оларды реттеуді үйренеді. Бұл үдеріс баланың өз эмоциясын түсінуіне мүмкіндік береді. Құрдастарымен қарым-қатынас барысында бала өзгенің көңіл күйін байқай бастайды. Бұл оның эмоционалдық сезімталдығын арттырады. Инновациялық ортада мұндай тәжірибе қауіпсіз жағдайда жүзеге асады. Бала өзін еркін сезінеді және қателесуден қорықпайды. Бұл еркіндік оның сөйлеу әрекетін белсенді етеді.

Нәтижесінде коммуникативтік дағдылар табиғи түрде нығаяды. Инновациялық технологиялардың тілдік дамуға ықпалы олардың баланы әрекет арқылы сөйлеуге жетелеуінде көрінеді. Бала технологиялық тапсырманы орындау барысында өз ойын сөзбен жеткізу қажеттілігіне тап болады. Бұл қажеттілік сөйлеудің табиғи дамуына жағдай жасайды. Тілдік әрекет баланың нақты іс-әрекетімен байланысқанда ғана тиімді қалыптасады. Технологиялық ортада бала көргенін, естігенін және орындағанын сипаттауға тырысады. Бұл сөйлеу тәжірибесін байытады. Бала сөздерді механикалық түрде емес, мағынасына сәйкес қолдана бастайды. Бұл тілдік сананың қалыптасуына негіз болады. Инновациялық технологиялар баланың сөйлеуін белсендіруге мүмкіндік береді. Бұл оның тілдік дамуын жеделдетеді.

Тілдік дамудың тағы бір маңызды қыры баланың байланыстырып сөйлеу қабілетінің қалыптасуында көрінеді. Технологиялық тапсырмалар баланы әңгіме құрауға, оқиғаны ретімен баяндауға жетелейді. Бұл сөйлеудің логикалық құрылымын дамытуға ықпал етеді. Бала өз ойын жүйелі түрде жеткізуге тырысады. Мұндай әрекет ойлау үдерісін де жетілдіреді. Тәрбиеші бұл кезеңде баланың сөйлеуін түзетіп, бағыт береді. Бірақ бұл түзету баланың еркіндігін шектемеуі тиіс. Инновациялық ортада бала өз ойын айтуға қорықпайды. Бұл оның сөйлеу белсенділігін арттырады. Нәтижесінде тілдік дағдылар тұрақты түрде қалыптасады.

Инновациялық технологияларды жүйелі қолдану оқу-тәрбие үдерісін бірізді және мақсатты етеді. Мұндай жағдайда технология кездейсоқ қолданылмайды, керісінше педагогикалық жоспардың бір бөлігіне айналады. Бұл жүйелілік баланың оқу әрекетіне тұрақтылық береді. Бала белгілі бір тәртіпке үйренеді. Бұл тәртіп оның өзін-өзі ұйымдастыру қабілетін дамытады. Инновациялық ортада бала өз әрекетінің нәтижесін көреді. Бұл оны жаңа әрекеттерге ынталандырады. Танымдық қызығушылық осылайша біртіндеп қалыптасады. Қызығушылық баланың белсенділігін арттырады. Белсенділік коммуникативтік әрекеттің негізін қалайды.

Инновациялық технологиялар арқылы ұйымдастырылған ортада бала өзін бағалы тұлға ретінде сезінеді. Ол өз пікірінің маңызды екенін түсінеді. Бұл сезім оның ішкі сенімін нығайтады. Бала өз ойын еркін айтуға дағдыланады. Өзгені тыңдауға үйренеді. Бұл өзара сыйластықтың қалыптасуына ықпал етеді. Коммуникативтік дағдылар осындай ортада табиғи жолмен дамиды. Олар баланың күнделікті әрекетінің бір бөлігіне айналады. Инновациялық технологиялар осы үдерісті қолдайтын құрал ретінде көрінеді. Нәтижесінде оқу-тәрбие үдерісінің сапасы жаңа деңгейге көтеріледі.

Қорытындылай келе, инновациялық технологияларды қолдану арқылы баланың коммуникативтік дағдыларын дамыту бөбекжай тәрбиесінің маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Бұл тәсіл баланың тұлғалық дамуын кешенді түрде қамтамасыз етеді. Коммуникативтік дағдылардың ерте жастан қалыптасуы баланың болашақтағы әлеуметтік табыстылығына негіз болады. Инновациялық технологиялар баланың табиғи белсенділігін қолдап, оны қарым-қатынас әрекетіне бағыттайды. Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі бұл үдерістің нәтижелілігін айқындайды. Технологиялық жаңашылдықтар тірі қарым-қатынасты толықтыратын құрал ретінде қолданылғанда ғана тиімді болады. Бөбекжайдағы оқу-тәрбие үдерісі осылайша жаңа сапалық деңгейге көтеріледі. Бұл баланың жан-жақты дамуына мүмкіндік береді. Сондықтан инновациялық технологияларды педагогикалық тұрғыда орынды қолдану өзекті міндет болып қала береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Балалардың қарым-қатынас дағдыларын инновациялық әдістер арқылы дамыту / Жауапты редактор Г.Қ. Оразаева. – Алматы: Білім, 2021. – 178 б.

2. Смирнова, Е.О. Развитие общения и речи у дошкольников в условиях цифровизации / Е.О. Смирнова // Современное дошкольное образование. – 2022. – № 1. – С. 22-31.

3. Захарова, И.Г. Информационные технологии в образовании: учебное пособие для высших педагогических учебных заведений / И.Г. Захарова. – М.: Академия, 2018. – 192 с.

Жексенова Акмарал Дастановна
Химия пәнінің мұғалімі, педагог-модератор
Торғай ауылының жалпы білім беретін мектебі
Ақмола облысы, Ерейментау ауданы

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУШІЛІК ОҚЫТУ НЕГІЗДЕРІ

Жасанды интеллект (ЖИ) – компьютерлік жүйелер мен бағдарламалардың адамның ойлау, талдау, шешім қабылдау қабілеттерін имитациялайтын ғылым саласы. ЖИ жүйелері логикалық есептерді шығару, деректерді өңдеу, шешім қабылдау, болжам жасау және проблемаларды шешу сияқты адам қызметтерін орындай алады. Химия пәнінде ЖИ келесі мүмкіндіктерді береді:

• Химиялық реакцияларды модельдеу: ЖИ көмегімен молекулалардың өзара әрекеттесуін, реакция теңдеулерінің болжамын жасауға болады.

• Деректерді талдау: Лабораториялық тәжірибелерден алынған деректерді статистикалық әдістер арқылы өңдеуге, графиктер мен диаграммалар құруға мүмкіндік береді.

• Зерттеушілік жобаларды жоспарлау: Оқушылар ЖИ көмегімен гипотезаларды тексеріп, эксперименттік нәтижелерге негізделген қорытынды жасай алады.

ЖИ-дің даму тарихы 1950 жылдардан басталады. Алғашқы ЖИ зерттеулері негізінен логикалық есептерді шешуге бағытталған. Бүгінде нейрондық желілер, машиналық оқыту, табиғи тілдерді өңдеу сияқты бағыттар химиядағы зерттеу процестерін жеңілдетіп, оқушыларға тәжірибелік дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Химия сабағында ЖИ қолдану тек теориялық емес, практикалық маңызы бар. Мысалы, химиялық элементтердің қасиеттерін салыстыру, реакция теңдеулерін автоматты түрде теңестіру, тәжірибелік деректерді талдау – осының барлығы ЖИ арқылы жүзеге асады. Оқушылар бұл құралдарды қолдану арқылы өз зерттеу жұмыстарын тез және тиімді жүргізуді үйренеді.

Зерттеушілік оқыту – бұл білім беру әдісі, онда оқушы тек ақпаратты қабылдаушы емес, керісінше белсенді ізденуші ретінде қатысады. Бұл әдіс оқушылардың сыни ойлау, логикалық ойлау, талдау және қорытынды жасау қабілеттерін дамытады.

Химияда зерттеушілік оқыту келесі артықшылықтарды береді:

• Оқу мотивациясын арттыру: Оқушылар тәжірибелік эксперименттер арқылы химиялық заңдылықтарды өз көздерімен көріп, қызығушылықтары артады.

• Практикалық дағдыларды дамыту: Тәжірибелік жұмыстарды орындау, деректер жинау және оларды талдау қабілеті қалыптасады.

• Шығармашылық және инновациялық ойлау: ЖИ құралдарын пайдалану оқушыларға стандартты есептерден тыс шешімдер іздеуге мүмкіндік береді.

Зерттеушілік оқыту барысында оқушылар өздерінің зерттеу сұрақтарын қояды, гипотезаларын жасайды және эксперименттік дәлелдер негізінде қорытынды шығарады. Бұл процесс оқушылардың логикалық ойлауын, жүйелі зерттеу жүргізу қабілетін дамытады.

Химия сабақтарында зерттеушілік әдістерді қолдану – оқу процесін теориялық білімнен тәжірибелік білімге дейін кеңейтеді. Бұл әдіс оқушылардың химиялық құбылыстарды терең түсінуіне мүмкіндік береді. Мысалы:

1. Тәжірибелік зерттеу: Оқушылар тәжірибелерді жеке немесе топпен орындау арқылы химиялық реакциялардың заңдылықтарын анықтайды.
2. Деректерді талдау: ЖИ көмегімен тәжірибеден алынған нәтижелерді өңдеу, статистикалық қорытынды жасау, диаграмма және графиктер құру.
3. Гипотеза тексеру: Оқушылар өз болжамдарын тәжірибелік деректер арқылы растауды үйренеді.
4. Жобалық жұмыс: Оқушылар тақырып таңдап, зерттеу жобасын жоспарлап, нәтижесін презентация түрінде қорғауға үйренеді.

Химияда зерттеушілік оқыту оқушылардың логикалық ойлауын, көрнекі қабылдауын және тәжірибелік машықтарын дамытады. Сонымен қатар, ЖИ құралдары тәжірибелерді қауіпсіз түрде модельдеуге, химиялық заттармен тәжірибе жасаудың қауіп-қатерін азайтуға мүмкіндік береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Жұмаділова Ж.Ж., Есімова С.А. Химия пәнін оқыту әдістемесі. – Алматы: Білім, 2021. – 245 б.
2. Әбілқасымова А.Е. Химиядан зерттеушілік жұмыстар: әдістемелік құрал. – Астана: Фолиант, 2020. – 198 б.
3. Сейтова А.Қ. Оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамыту психологиясы. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 167 б.
4. Тұрсынбаев Б.Б. Жасанды интеллект негіздері. – Алматы: Дәуір, 2022. – 214 б.
5. Кенжебаев А.С. Қазіргі білім беру технологиялары. – Нұр-Сұлтан: Арман-ПВ, 2021. – 188 б.
6. Russell, S., Norvig, P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. – New York: Pearson, 2021. – 1120 p.
7. Rajan, K. Materials informatics: Artificial intelligence for materials discovery. – Elsevier, 2019. – 400 p.
8. UNESCO. Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities. – Paris, 2021. – 95 p.
9. OECD. AI in Science Education: Case Studies and Best Practices. – Paris, 2022. – 120 p.
10. ҚР БҒМ. Химия пәні бойынша жалпы білім беретін мектептерге арналған үлгілік бағдарлама. – Астана, 2023. – 67 б.

Махашова Мөлдір Маратовна
Ұйымдастырушы педагогі
№19 Д. Қонаев атындағы мектеп-гимназиясы
Жамбыл облысы, Жуалы ауданы

ҰЙЫМДАСТЫРУШЫ ПЕДАГОГ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ ЦИФРЛЫҚ МӘДЕНИЕТТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аннотация. Мақалада мектеп-гимназия жағдайындағы ұйымдастырушы педагог қызметінде цифрлық мәдениетті қалыптастырудың педагогикалық негіздері ғылыми-публицистикалық тұрғыда жан-жақты талданады. Цифрлық мәдениет ұғымының білім беру кеңістігіндегі орны, оның тәрбие үдерісіне ықпалы және ұйымдастырушы педагогтің кәсіби қызметімен өзара байланысы кеңінен қарастырылады. Мақалада цифрлық технологияларды саналы, жауапты және мәдени тұрғыда қолданудың оқушы тұлғасын қалыптастырудағы маңызы ашылады. Ұйымдастырушы педагогтің цифрлық ортадағы рөлі, кәсіби құзыреттілігі және тәрбиелік ықпалы қазіргі білім беру талаптары аясында сипатталады. Зерттеу мазмұны цифрлық мәдениеттің тәрбиелік әлеуетін айқындауға және оны педагогикалық қызметте тиімді қолданудың маңызын негіздеуге бағытталған. Сонымен қатар мақалада цифрлық мәдениетті қалыптастыруда оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру, педагогикалық жоспарлау, цифрлық құралдарды іріктеу, шығармашылық және сыни ойлауды дамыту жолдары талданады. Ұйымдастырушы педагог пен отбасының өзара әрекеті, оқушының ақпараттық қауіпсіздік мәдениеті мен этикалық дағдыларын қалыптастырудағы әдістемелік тәсілдерге назар аударылады. Мақалада цифрлық мәдениет пен дәстүрлі тәрбие тәжірибесінің интеграциялық мүмкіндіктері қарастырылып, білім беру үдерісінде нәтижелі, тұрақты және жүйелі тәрбиелік ықпал жасау жолдары көрсетіледі. Бұл зерттеу педагогикалық тәжірибеге, мектептегі тәрбие жұмысына, сондай-ақ оқушының тұлғалық дамуын қолдауға бағытталған практикалық ұсыныстар ұсынады.

Кілт сөздер: цифрлық мәдениет, ұйымдастырушы педагог, тәрбие үдерісі, цифрлық құзыреттілік, білім беру ортасы, педагогикалық қызмет, цифрлық орта.

Қазіргі қоғамның цифрлану үдерісі білім беру жүйесінің барлық деңгейіне айтарлықтай ықпал етіп отыр. Мектеп-гимназия жағдайында бұл өзгерістер оқу мазмұнымен қатар тәрбие жұмысының сипатын да жаңаша қарастыруды талап етеді. Ұйымдастырушы педагог осы үдерістің белсенді субъектісі ретінде цифрлық ортаның мүмкіндіктерін тиімді пайдалануға жауапты тұлға болып табылады. Цифрлық мәдениет ұғымы тек техникалық дағдылармен шектелмей, ақпаратты саналы қабылдау, оны талдау және жауапкершілікпен қолдану қабілеттерін қамтиды. Бұл қасиеттерді қалыптастыруда ұйымдастырушы педагогтің рөлі ерекше. Себебі ол оқушылардың бос уақытын, сыныптан тыс іс-шараларды және мектепішілік тәрбие кеңістігін ұйымдастырады. Цифрлық ортада жүзеге асатын тәрбиелік іс-шаралар оқушының дүниетанымына тікелей әсер етеді. Сондықтан ұйымдастырушы педагог цифрлық мәдениетті қалыптастырудың педагогикалық негіздерін терең түсінуі қажет. Бұл оның кәсіби қызметінің сапасын арттырады. Қазіргі жағдайда цифрлық мәдениет тәрбиенің ажырамас бөлігіне айналып отыр. Осы тұрғыдан аталған мәселенің өзектілігі айқын көрінеді.

Цифрлық мәдениет білім беру кеңістігінде тұлғаның ақпараттық мінез-құлқын айқындайтын маңызды көрсеткіш ретінде қарастырылады. Оқушының цифрлық ортада өзін қалай ұстайтыны, ақпаратты қалай қабылдайтыны және оны қалай қолданатыны оның жалпы мәдени деңгейін көрсетеді. Ұйымдастырушы педагог осы мінез-құлық үлгілерін қалыптастыруға тікелей ықпал етеді. Ол ұйымдастыратын іс-шаралар арқылы оқушыларды цифрлық кеңістікте этикалық нормаларды сақтауға үйретеді. Бұл тәрбие жұмысының жаңа бағыты болып табылады. Цифрлық мәдениет қалыптасқан жағдайда оқушы ақпараттық

қауіпсіздікке мән береді. Ол жалған ақпаратты ажырата алады және өз әрекетінің салдарын түсінеді. Ұйымдастырушы педагогтің міндеті осындай дағдыларды жүйелі түрде дамыту болып табылады. Бұл жұмыс бір реттік іс-шаралармен шектелмеуі тиіс. Тұрақты әрі мақсатты тәрбие ғана нәтиже береді. Цифрлық мәдениет осындай ұзақ мерзімді педагогикалық ықпалдың нәтижесінде қалыптасады.

Ұйымдастырушы педагог қызметінің ерекшелігі оның оқушылармен бейресми қарым-қатынас орната алуында көрінеді. Бұл қарым-қатынас цифрлық ортада да жалғасын табады. Әлеуметтік желілер, мектеп сайттары және цифрлық платформалар тәрбие жұмысының маңызды құралдарына айналды. Осы кеңістікте ұйымдастырушы педагог оқушыларға үлгі бола алады. Оның цифрлық ортадағы іс-әрекеті оқушылардың мінез-құлқына тікелей әсер етеді. Сондықтан педагогтің жеке цифрлық мәдениеті жоғары деңгейде болуы шарт. Ол ақпаратты таратуда жауапкершілік танытуы тиіс. Цифрлық ортада этикалық нормаларды сақтау педагогикалық беделдің бір көрсеткіші болып табылады. Ұйымдастырушы педагогтің әрбір жариялаған материалы тәрбиелік мәнге ие болуы қажет. Бұл оның кәсіби қызметінің жаңа қырын көрсетеді. Цифрлық мәдениеттің осындай аспектілері педагог қызметінің мазмұнын байытады.

Ұйымдастырушы педагог цифрлық мәдениетті қалыптастыруда оқушылардың жас ерекшеліктерін мұқият ескеруге тиіс. Орта буын оқушылары ақпаратты эмоциямен қабылдауға бейім болғандықтан, педагог олардың эмоционалдық реакцияларын басқаруды, саналы түрде бағыттауды үйренуі қажет. Бұл жас ерекшеліктерді ескергенде оқушы цифрлық кеңістікте өз әрекеттерін жауапкершілікпен жоспарлай алады. Цифрлық ойындар мен бейнероликтерді пайдалану тек қызығушылықты арттырумен шектелмей, оқушының талдау қабілеті мен сыни ойлауын дамытуға мүмкіндік береді. Ұйымдастырушы педагог бұл құралдарды таңдағанда олардың білім беру, тәрбиелік және мәдени мәнін талдайды. Мазмұндық сапасы жоғары ресурстарды пайдалану оқушының эстетикалық талғамын қалыптастырады. Сонымен қатар педагог әр іс-әрекеттің қауіпсіздік аспектісін есепке алады, бұл әсіресе жеке деректер мен интернеттегі қауіпсіздік мәселелері үшін маңызды. Оқушылардың цифрлық қызығушылықтарын дұрыс бағыттау олардың өзіндік мотивациясын арттырады, яғни олар ақпаратты қабылдауда тек пассивті емес, белсенді, саналы түрде қатысады. Бұл әрекет оқушының рухани дамуына әсер етеді, өйткені цифрлық мәдениетке қатысты саналы мінез-құлық моральдық және этикалық құндылықтарды қалыптастыруға ықпал етеді. Осылайша, педагог тек құралды қолданушы емес, оқушының тұлғалық өсуін қамтамасыз ететін жетекші факторға айналады.

Орта буын оқушыларының цифрлық мәдениетін қалыптастыру үдерісі педагогикалық тұрғыдан жүйелі жоспарлауды қажет етеді. Ұйымдастырушы педагог стратегиялық ойлау қабілеті арқылы цифрлық құралдарды тек көңіл көтеру немесе уақыт өткізу үшін емес, нақты тәрбиелік мақсатқа жетелейтін тәсілдер ретінде қолдануы тиіс. Бұл процессте педагогикалық рефлексия маңызды рөл атқарады: педагог әр іс-шарадан кейін нәтижелерді талдап, түзетулер енгізеді, оқушылардың қызығушылығы мен белсенділігін бағалайды. Цифрлық мәдениет тек ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларынан емес, сондай-ақ жеке тәжірибеден, өзіндік бақылаудан және сыни тұрғыдан ойлаудан тұрады. Ұйымдастырушы педагог оқушыларды пікір алмасуға, топтық диалогқа тартқанда олардың саналы әрекет ету қабілетін күшейтеді. Бұл тәсіл тәрбиелік ықпалдың тереңдігін арттырады, себебі оқушы өзін тәрбиенің субъектісі ретінде қабылдайды. Цифрлық мәдениет осындай жағдайда ішкі қажеттілікке айналады, яғни оны меңгеру тек сыртқы міндет емес, тұлғаның өзін-өзі дамыту процесінің құрамдас бөлігіне айналады. Мұндай тәлім-тәрбие нәтижесі оқушының жауапкершілігін, өз уақытын тиімді пайдалануды және ақпараттық қауіпсіздікті саналы түрде сақтауды қамтиды.

Ұйымдастырушы педагогтің цифрлық құзыреттілігі оның кәсіби деңгейінің басты өлшемдерінің бірі болып саналады. Қазіргі білім беру жағдайында педагог тек дәстүрлі әдістермен шектелмей, цифрлық технологияларды тиімді меңгеруі тиіс. Бұл құзыреттілік педагогқа іс-шараларды ұйымдастыруда уақытты үнемдеуге, материалдарды тиімді жеткізуге

және оқушылардың жеке қызығушылығына бейімделуге мүмкіндік береді. Цифрлық құралдарды дұрыс қолдану педагогтің шығармашылық әлеуетін кеңейтеді, оған жаңа әдіс-тәсілдерді сынап көруге және инновациялық жобаларды енгізуге жағдай жасайды. Сонымен қатар цифрлық платформалар педагог пен оқушы арасындағы қарым-қатынасты жеделдетеді, кері байланыс алу механизмін күшейтеді, бұл тәрбие үдерісінің үздіксіздігін қамтамасыз етеді. Педагог өз әрекеттерін цифрлық кеңістікте этикалық нормалар мен моральдық құндылықтарды сақтай отырып жүргізсе, оқушының өз әрекеттерін де осы қағидаларға сәйкестендіруіне ықпал етеді. Цифрлық құзыреттілік педагогке оқушыларға жеке кеңес беру, онлайн ресурстар арқылы білім беру және отбасымен ынтымақтастық орнату сияқты мүмкіндіктерді ашады, бұл мектептегі тәрбие жұмысының тиімділігін арттырады.

Мектеп пен отбасының өзара байланысы цифрлық мәдениетті қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Ұйымдастырушы педагог ата-аналармен тиімді қарым-қатынас орнатып, оларға цифрлық қауіпсіздік және ақпараттық мәдениет бойынша практикалық кеңестер берсе, тәрбие үдерісінің бірізділігі қамтамасыз етіледі. Ата-аналарға цифрлық ортадағы дұрыс мінез-құлық үлгілерін көрсету олардың педагогикалық мәдениетін арттырады және балаларға үлгі болуға мүмкіндік береді. Ұйымдастырушы педагог цифрлық платформалар арқылы ата-аналармен тұрақты байланыс орнатқанда оқушылардың цифрлық әрекеттерін қадағалау оңайлайды, бұл олардың ақпаратты дұрыс қолдануға үйренуіне жағдай жасайды. Мектеп пен отбасының ынтымақтастығы оқушылардың тәртіптілігіне, өзін-өзі басқаруына және жауапкершілігіне тікелей ықпал етеді. Цифрлық мәдениет қалыптасқан ортада тәрбие жұмысы жүйелі және нәтижелі болып, оқушы екі ортада да бірдей құндылықтарды меңгереді. Бұл оның тұлғалық дамуына әсер етеді, әлеуметтік және этикалық нормаларды саналы түрде қабылдауына көмектеседі. Осылайша цифрлық мәдениет мектеп пен отбасының бірлескен әрекеті арқылы оқушының тұлғалық қалыптасуына ықпал ететін біріктіруші факторға айналады.

Қорытындылай келе, ұйымдастырушы педагог қызметіндегі цифрлық мәдениетті қалыптастыру қазіргі білім беру жүйесінің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Цифрлық мәдениет оқушының ақпараттық кеңістікте саналы әрекет етуіне негіз болады. Ұйымдастырушы педагог осы үдерістің негізгі ұйымдастырушысы және бағыттаушысы ретінде маңызды рөл атқарады. Оның кәсіби құзыреттілігі тәрбиелік нәтижеге тікелей әсер етеді. Цифрлық мәдениет қалыптасқан жағдайда оқушы жауапкершілік пен өзіндік бақылау дағдыларын меңгереді. Бұл қасиеттер заманауи қоғамда табысты болудың маңызды шарттары болып табылады. Ұйымдастырушы педагогтің цифрлық ортадағы белсенділігі тәрбиелік ықпалдың ауқымын кеңейтеді. Ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар цифрлық кеңістікте де сақталуы тиіс. Осы міндетті жүзеге асыру педагогикалық қауымның ортақ жауапкершілігі болып табылады. Сондықтан цифрлық мәдениетті қалыптастыруға бағытталған жұмыс үздіксіз жалғасуы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Buckingham D. Defining Digital Literacy. London: Routledge, 2017.
2. Selwyn N. Education and Technology. London: Bloomsbury, 2020.
3. Әбиев Ж. Педагогика. Алматы: Дарын, 2019.
4. Нұрахметов Б. Цифрлық білім беру негіздері. Алматы: Білім, 2021.
5. Роберт И. В. Информационная культура личности. Москва: Академия, 2018.
6. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии. Москва: Академкнига, 2019.

Ожанова Ляззат Ахметкалиевна
Математика пәнінің мұғалімі, педагог-модератор
"Ақмола облысы білім басқармасының Целиноград ауданы бойынша білім бөлімі
Қараөткел ауылының IT мектеп-лицейі" КММ
Ақмола облысы, Целиноград ауданы, Қараөткел ауылы

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН ДАМЫТУ

Аннотация

Қазіргі білім беру кеңістігінде математиканы оқыту үдерісі тек формулалар мен алгоритмдерді меңгертумен шектелмей, оқушы тұлғасының танымдық белсенділігін, интеллектуалдық дербестігін және ішкі оқу уәжін дамытуға бағытталуы тиіс. Мақалада математика сабағында оқушылардың танымдық қызығушылығын қалыптастырудың теориялық негіздері мен практикалық тетіктері ғылыми-публицистикалық тұрғыда қарастырылады. Танымдық қызығушылықтың психологиялық-педагогикалық мәні ашылып, оны дамытудың дидактикалық, әдістемелік және тұлғалық аспектілері терең талданады. Автор математика пәнінің мұғалімінің кәсіби рөлін, шығармашылық әлеуетін және сабақ құрылымындағы педагогикалық шешімдердің оқушы қызығушылығына ықпалын кешенді түрде сипаттайды. Мақалада нақты оқу жағдайларына бейімделген әдіс-тәсілдер, проблемалық жағдаяттар мен ойлауды дамытатын тапсырмалардың тиімділігі негізделеді.

Кілт сөздер: танымдық қызығушылық, математика сабағы, оқу мотивациясы, проблемалық оқыту, шығармашылық ойлау, білім сапасы, оқушы белсенділігі.

Қазіргі жаһандану жағдайында білім беру жүйесіне қойылатын талаптардың күрделене түсуі математика пәнін оқытудың мазмұны мен әдістемесін қайта қарастыру қажеттігін айқын көрсетіп отыр. Математика – логикалық ойлауды, дәлдікті, жүйелілікті талап ететін ғылым болғандықтан, оны оқыту барысында оқушының тек есте сақтау қабілетіне емес, ойлау әрекетінің тереңдігіне ерекше мән берілуі тиіс. Танымдық қызығушылық осы үдерістің өзегінде тұрған басты факторлардың бірі ретінде қарастырылады, себебі қызығушылықсыз меңгерілген білім ұзақ мерзімді нәтиже бермейді. Оқушы математикадағы заңдылықтарды тек мұғалімнің түсіндіруімен қабылдаса, ол білім сыртқы сипатта қалып, тұлғалық деңгейге көтерілмей қалады. Ал ішкі қызығушылық оянған жағдайда оқушы есептің шешімін табуға саналы түрде ұмтылады, қателігін талдайды және логикалық байланыстарды өздігінен құра бастайды. Осы тұрғыдан алғанда танымдық қызығушылықты дамыту мәселесі математикалық білім сапасының негізгі өлшемдерінің бірі болып табылады. Математика сабағында қызығушылықты қалыптастыру кездейсоқ әрекеттер жиынтығы емес, жүйелі педагогикалық стратегияға негізделуі қажет. Мұғалім оқушының жас ерекшелігін, қабылдау деңгейін және интеллектуалдық әлеуетін ескермейінше, күтілетін нәтиже толық жүзеге аспайды. Сондықтан

математика сабағы оқушы үшін тек міндет емес, ойлануға жетелейтін рухани-интеллектуалдық кеңістікке айналуы қажет.

Танымдық қызығушылық ұғымы психология мен педагогика ғылымында тұлғаның белгілі бір әрекетке саналы түрде бет бұруын білдіретін күрделі құбылыс ретінде сипатталады. Ол эмоциялық қабылдау, зияткерлік белсенділік және еріктік ұмтылыстың бірлігінен туындайды. Математика сабағында бұл қасиет есептің мазмұнын түсінуге деген талпыныс, логикалық дәлелдеуге қызығу және нәтижеге жетуден қанағат алу арқылы көрініс табады. Егер оқушы есепті тек бағалау үшін орындаса, танымдық қызығушылық тұрақты қалыптаспайды. Ал есептің ішкі құрылымын, шарт пен нәтиженің байланысын ұғынуға бағытталған жұмыс барысында қызығушылық тереңдей түседі. Мұндай жағдайда оқушы математикалық әрекетті сыртқы талап ретінде емес, ішкі қажеттілік ретінде қабылдай бастайды. Танымдық қызығушылықтың дамуы ұзақ мерзімді және кезеңдік сипатқа ие, ол бір сабақта толық қалыптасып кетпейді. Мұғалім тарапынан жүйелі қолдау мен әдістемелік дәлдік қажет. Танымдық қызығушылықты дамытудың нәтижесінде оқушыда дербес ойлау, талдау және қорытынды жасау дағдылары орнығады. Бұл қасиеттер тек математикада ғана емес, жалпы оқу әрекетінде маңызды рөл атқарады.

Математика сабағында оқу мазмұнын өмірлік тәжірибемен байланыстыру оқушының танымдық қызығушылығын ұзақ мерзімге сақтаудың негізгі алғышарттарының бірі болып саналады. Өмірмен сабақтас есептер оқушының ойлау кеңістігін кеңейтіп, математикалық білімнің қолданбалы сипатын терең сезінуге мүмкіндік береді. Күнделікті тұрмыста кездесетін қаржылық есептеулер, уақыт пен қашықтықты өлшеу, статистикалық мәліметтерді талдау сияқты тапсырмалар математиканың дерексіз емес, нақты қажеттіліктерге жауап беретін ғылым екенін көрсетеді. Мұндай тапсырмалар арқылы оқушы математикалық амалдардың мәнін түсініп қана қоймай, олардың нәтижесінің практикалық салдарын да бағалай бастайды. Бұл үдеріс оқушыда жауапкершілік сезімін қалыптастырып, есеп шығаруға немқұрайлы қарамауына ықпал етеді. Өмірмен байланысқан мазмұн оқушыны өз тәжірибесін математикалық тілде сипаттауға үйретеді. Нәтижесінде математика сабағы оқушы үшін тек теориялық білім көзі емес, өмірлік мәселелерді шешудің интеллектуалдық құралына айналады.

Оқыту мазмұнының өмірмен байланыстылығы оқушының пәнге деген ішкі уәжін күшейтіп, өзіндік ізденіске жетелейді. Оқушы нақты жағдаятқа негізделген есепті орындау барысында өзінің шешімін өмірлік логикамен салыстырады, нәтижесінің дұрыстығын тек формула арқылы емес, мағыналық тұрғыда да бағалайды. Мұндай салыстыру ойлаудың рефлексивті деңгейін қалыптастырады. Сонымен қатар өмірлік мазмұндағы тапсырмалар оқушының шығармашылық қиялын дамытады, себебі бір мәселенің бірнеше шешу жолын ұсынуға мүмкіндік туады. Бұл жағдайда мұғалім есептің жалғыз дұрыс жауабына емес, шешу барысындағы логикалық пайымдауға басымдық береді. Оқушы өз шешімінің негізділігін дәлелдеуге ұмтылып, математикалық аргументация мәдениетін меңгереді. Осылайша оқыту мазмұнының өмірмен ұштасуы математикалық білімді тұлғалық деңгейде қабылдауға жағдай жасайды.

Проблемалық оқыту тәсілі математика сабағында оқушының интеллектуалдық белсенділігін арттырудың тиімді құралы ретінде қарастырылады. Бұл әдіс оқушыны дайын ақпаратты қабылдаушы емес, білімді өздігінен құрастырушы субъект ретінде қалыптастырады. Проблемалық жағдаят оқушыда танымдық қайшылық тудырып, оны шешуге деген ішкі қажеттілікті оятады. Мұндай жағдайда оқушы тек нәтижеге жетуді емес, сол нәтижеге апаратын ойлау жолын түсінуге ұмтылады. Проблемалық тапсырмалар оқушыны болжам жасауға, логикалық байланыстарды анықтауға және өз шешімін дәлелдеуге үйретеді. Бұл үдеріс барысында оқушының аналитикалық және синтетикалық ойлау қабілеттері дамиды. Сонымен бірге проблемалық оқыту математикалық білімді терең әрі саналы меңгеруге ықпал етеді.

Проблемалық сипаттағы сабақтарда оқушының дербестігі ерекше маңызға ие болады. Мұғалім ақпаратты тікелей бермей, бағыттаушы сұрақтар арқылы оқушыны ойлануға жетелейді. Бұл тәсіл оқушының өз күшіне деген сенімін арттырып, интеллектуалдық тәуелсіздігін қалыптастырады. Проблемалық тапсырмалар барысында оқушылар арасында пікірталас туындап, әртүрлі көзқарастар салыстырылады. Мұндай ортада оқушы өз ойын дәл әрі нақты жеткізуге, қарсы пікірді логикалық тұрғыда талдауға дағдыланады. Бұл дағдылар математикалық мәдениеттің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Проблемалық оқыту нәтижесінде оқушы математикаға дайын ережелер жиынтығы ретінде емес, ойлау әрекетінің тірі жүйесі ретінде қарай бастайды.

Математика мұғалімінің тұлғалық болмысы оқушының пәнге деген қызығушылығының қалыптасуында ерекше рөл атқарады. Мұғалімнің кәсіби ұстанымы, сабаққа деген жауапкершілігі және пәнге деген ішкі ынтасы оқушыға бейсаналы түрде беріледі. Егер мұғалім математикаға шығармашылық тұрғыда қараса, оқушы да пәнді формальды емес, қызықты интеллектуалдық әрекет ретінде қабылдайды. Мұғалімнің сабақты ұйымдастырудағы сенімділігі мен логикалық нақтылығы оқушыда пәнге деген сенім қалыптастырады. Бұл сенім оқу үдерісіндегі психологиялық жайлылықты қамтамасыз етеді. Оқушы қателесуден қорықпай, өз ойын еркін айтуға мүмкіндік алады. Мұндай ортада танымдық қызығушылық табиғи түрде дамиды.

Мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынастың сапасы да танымдық қызығушылықтың деңгейіне тікелей әсер етеді. Сабақта орнаған өзара құрмет пен түсіністік оқушының ішкі белсенділігін арттырады. Мұғалім оқушының жеке жетістігін байқап, оны дер кезінде қолдап отырса, оқушыда өзіндік құндылық сезімі қалыптасады. Бұл сезім оқу әрекетіне оң мотивация береді. Мұғалімнің әділ бағалауы мен нақты кері байланысы оқушыға өз даму деңгейін түсінуге көмектеседі. Оқушы өз кемшілігін түзетуге саналы түрде ұмтылады. Осылайша мұғалімнің тұлғалық ықпалы математика сабағын танымдық дамудың маңызды алаңына айналдырады.

Оқыту формалары мен әдістерінің алуан түрлілігі математика сабағының танымдық әлеуетін арттыруда шешуші факторлардың бірі болып табылады. Әртүрлі әдістерді қолдану сабақтың мазмұнын байытып қана қоймай, оқушының зейінін тұрақтандыруға мүмкіндік береді. Әр оқушының қабылдау ерекшелігі әртүрлі болғандықтан, бір әдіспен шектелу барлық оқушының қызығушылығын қамти алмайды. Әдістемелік әртүрлілік оқушыға өзіне қолайлы оқу стилін табуға жағдай жасайды. Бұл оқушының оқу әрекетіне белсенді қатысуына ықпал етеді. Сабақ құрылымының икемділігі оқушыны бір әрекеттен екіншісіне табиғи түрде көшіруге мүмкіндік береді. Мұндай динамика оқу үдерісін жандандырады.

Оқыту формаларын ұтымды үйлестіру оқушының тек пәндік білімін ғана емес, әлеуметтік құзыреттілігін де дамытады. Топтық жұмыс барысында оқушы ұжымдық жауапкершілікті сезінеді, ортақ нәтижеге үлес қосуға ұмтылады. Жұптық тапсырмалар өзара қолдау мен бақылауды қалыптастырады. Жеке жұмыс оқушының өзіндік ойлауын тереңдетіп, дербес шешім қабылдау қабілетін нығайтады. Осы формалардың үйлесімі оқушының оқу әрекетіне саналы қатысуын қамтамасыз етеді. Мұғалім бұл үдерісте бақылаушы емес, ұйымдастырушы рөлін атқарады. Нәтижесінде математика сабағы оқушының жан-жақты дамуына ықпал ететін күрделі педагогикалық жүйе ретінде жүзеге асады.

Қорытындылай келе, математика сабағында оқушылардың танымдық қызығушылығын дамыту – күрделі әрі көпқырлы педагогикалық міндет. Ол мұғалімнің кәсіби шеберлігімен, әдістемелік сауаттылығымен және тұлғалық ұстанымымен тығыз байланысты. Танымдық қызығушылық дамыған ортада оқушы математика заңдылықтарын саналы түрде меңгереді және оларды жаңа жағдаяттарда қолдануға ұмтылады. Мұндай оқыту нәтижесінде математика сабағы тек білім беру алаңы емес, ойлау мәдениетін қалыптастыратын кеңістікке айналады. Бұл өз кезегінде білім сапасының артуына және оқушы тұлғасының үйлесімді дамуына негіз болады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Бекбоев, И.Б. Математиканы оқытуда қызығушылықты тудырудың педагогикалық-психологиялық негіздері / И.Б. Бекбоев // Хабаршы. Педагогика ғылымдары. – 2020. – № 2 (62). – Б. 45–51.
2. Фридман, Л.М. Как научиться решать задачи: Книга для учащихся / Л.М. Фридман, Е.Н. Турецкий. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Либроком, 2017. – 256 с.
3. Stipek, D.J. Motivation to Learn: Integrating Theory and Practice / D.J. Stipek. – 4th ed. – Boston: Allyn and Bacon, 2017. – 308 p.
4. Sullivan, P. Teaching Mathematics: Using research-informed strategies / P. Sullivan. – Australian Education Review, 2018. – 59 p.

РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Аннотация

В современном образовательном пространстве процесс обучения математике не должен ограничиваться лишь усвоением формул и алгоритмов, а быть направлен на развитие познавательной активности личности учащегося, его интеллектуальной самостоятельности и внутренней учебной мотивации. В статье в научно-публицистическом аспекте рассматриваются теоретические основы и практические механизмы формирования познавательного интереса учащихся на уроках математики. Раскрывается психолого-педагогическая сущность познавательного интереса, глубоко анализируются дидактические, методические и личностные аспекты его развития. Автор комплексно характеризует профессиональную роль учителя математики, его творческий потенциал и влияние педагогических решений в структуре урока на формирование интереса учащихся. В статье обосновывается эффективность методов и приёмов, адаптированных к конкретным учебным ситуациям, проблемных заданий и заданий, направленных на развитие мышления.

Ключевые слова: познавательный интерес, урок математики, учебная мотивация, проблемное обучение, творческое мышление, качество образования, активность учащихся.

DEVELOPING STUDENTS' COGNITIVE INTEREST IN MATHEMATICS LESSONS

Abstract

In the modern educational environment, the process of teaching mathematics should not be limited to the acquisition of formulas and algorithms, but should be aimed at developing students' cognitive activity, intellectual independence, and intrinsic learning motivation. This article examines, from a scientific and popular-academic perspective, the theoretical foundations and practical mechanisms for fostering students' cognitive interest in mathematics lessons. The psychological and pedagogical essence of cognitive interest is revealed, and the didactic, methodological, and personal aspects of its development are thoroughly analyzed. The author provides a comprehensive description of the professional role of the mathematics teacher, their creative potential, and the influence of pedagogical decisions within the lesson structure on students' interest. The article substantiates the effectiveness of teaching methods adapted to specific learning situations, problem-based tasks, and activities aimed at developing thinking skills.

Keywords: cognitive interest, mathematics lesson, learning motivation, problem-based learning, creative thinking, quality of education, student engagement.

Нургазина Макпал Омирузаковна
Мұғалім-дефектолог, сурдопедагог, педагог-зерттеуші
№1 Психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеті
Астана қаласы

ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРДЫҢ МЕКТЕПКЕ ДАЯРЛЫҒЫ

(«Есту қабілеті шектеулі балалардың мектепке даярлығы» атты авторлық бағдарлама негізінде)

Аннотация

Бұл мақалада есту қабілетінде ерекшелігі бар мектеп жасына дейінгі балалармен жүргізілетін түзете-дамыту жұмысының мазмұны мен тиімді әдістері сипатталып, есту қабілеті шектеулі балаларды мектепке даярлаудың өзекті мәселелері қарастырылады. Атап айтқанда, жартылай еститін, кохлеарлы имплант қолданатын және мүлдем естімейтін балалардың психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері, мектепке даярлық деңгейін қалыптастыру жолдары сипатталған. Авторлық бағдарлама негізінде баланың сөйлеу тілі, естіп-қабылдауы, танымдық процестері, коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған коррекциялық-дамыту жұмыстарының мазмұны ашылады. Мақала арнайы педагогтарға, балабақша дефектологтарына және сурдопедагогтарға, арнайы және инклюзивті білім беру ұйымдарына арналған. Құрастырылған «Есту қабілеті шектеулі балалардың мектепке даярлығы» атты авторлық бағдарлама негізінде жүргізілген практикалық жұмыс нәтижелері ұсынылады. Мақала мұғалім-дефектолог, сурдопедагог үшін тәжірибелік құндылығы жоғары әдістемелік көмекші ретінде ұсынылады.

Кілт сөздері: ерекше білім беру, мұғалім-дефектолог, сурдопедагогика, мектепке дейінгі балалар, есту қабылдауы, түзету жұмысы, сөйлеу тілі, есту жаттығулары, арнайы педагогика, даму картасы, диагностика, жеке жұмыс, даму динамикасы, есту қабілеті шектеулі балалар, мектепке даярлық, сурдопедагогика, кохлеарлы имплант, жартылай еститін балалар, коррекциялық-дамыту жұмысы, инклюзивті білім беру.

Қазіргі таңда түзету-дамыту жұмыстары білім беруді дамыту жағдайында ерекше білім беруді қажет ететін балалардың танымдық және сөйлеу қабілеттерін ерте жастан дамытып, арнайы білім беру жүйесінде есту қабілеті шектеулі балаларды мектепке сапалы даярлау – маңызды әлеуметтік-педагогикалық міндеттердің бірі болып табылады. Әсіресе, мектеп жасына дейінгі жастағы балалардың есту қабылдауының бұзылуы сөйлеу тілінің, ойлаудың және жалпы даму үрдісінің тежелуіне әкелуі мүмкін. Сол себепті есту қабілетінде ерекшеліктері бар балалармен түзете-дамыту жұмыстары ерте кезеңнен басталуы қажет. Есту қабілетінің бұзылуы баланың сөйлеу тілінің дамуына, танымдық белсенділігіне, қарым-қатынас жасау дағдыларына және әлеуметтік бейімделуіне тікелей әсер етеді. Сондықтан мұндай балаларды мектепке даярлау тек академиялық біліммен шектелмей, кешенді коррекциялық-дамыту жұмыстарын талап етеді.

Жоғарыда аталған бағыттағы көпжылдық тәжірибем мен педагогикалық ізденістерім нәтижесінде «Есту қабілеті шектеулі балалардың мектепке даярлығы» атты Авторлық бағдарламамды әзірледім. Бұл бағдарлама Астана қаласы №1 Психологиялық-педагогикалық түзеу кабинетінде тәжірибе жүзінде қолданылып, оң нәтижелерін көрсетті.

Авторлық бағдарламаның ерекшелігі мен мақсаты. Бұл бағдарлама есту қабілеті шектеулі балалардың мектепке даярлығын арттыруға бағытталған. Бағдарламаның басты мақсаты – есту қабілетінде ерекшеліктері бар балалардың есту қабылдауын дамытатын кешенді жұмыс түрлерін ұсыну, мұғалім-дефектологтарға автор ретінде көмек көрсету, балалардың сөйлеу тілін қалыптастыруға ықпал ету. Бағдарламада арнайы әдістемелер мен тәсілдер қолданылған. Есту қабілетін дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. Бағдарламада балалардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру маңызды орын алады. Әлеуметтік және эмоционалдық қолдау көрсету де бағдарламада ескерілген. Авторлық бағдарламаның басты ерекшелігі – оның бағдарламалық бағытта құрылуы және – баланың есту деңгейіне қарай дифференциалды тәсілді қолдану. Теориялық бөлімде есту қабілетінде ерекшеліктері бар балалардың даму өзгешіліктері, есту қабылдаудың түрлері мен сатылары, сондай-ақ дефектологтың рөлі туралы ғылыми негіздер келтірілсе, практикалық бөлім нақты жаттығулармен, бақылау құралдарымен және жеке даму карталарының үлгілерімен толықтырылған. Жартылай еститін балалармен жұмыс барысында қалдық естуді дамыту, фонематикалық қабылдауды жетілдіру, ауызша сөйлеуге басымдық беріледі. Кохлеарлы имплант киетін балаларда дыбысты ажырату, сөйлеуді түсіну, артикуляциялық аппаратты дамытуға бағытталған жүйелі жұмыс жүргізіледі. Мүлдем естімейтін балалармен визуалды қабылдау, ым-ишара тілі, дактиль, сурет, пиктограмма арқылы оқыту әдістері қолданылады.

Бағдарлама ойын, жаттығу, сенсорлық және практикалық әрекеттер арқылы жүзеге асырылады, бұл баланың қызығушылығын арттырып, оқу мотивациясын қалыптастырады.

Міндеттері: Балалардың есту қабілетін дамыту, сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, әлеуметтік және эмоционалдық қолдау көрсету, оқу процесіне қызығушылығын арттыру, арнайы оқу материалдарын пайдалану, өзін-өзі тану қабілетін дамыту,өзін-өзі дамыту қабілетін қалыптастыру, болашақтағы оқу жетістіктерін негіздеу.

Практикалық маңызы: Бағдарлама арнайы балабақшаларда, психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттерінде, сондай-ақ инклюзивті білім беру жағдайында қолдануға ыңғайлы. Практикалық маңызы төмендегілерден көрінеді: Мектепке дейінгі жастағы балалардың даярлық деңгейін арттыру, оқу процесіне бейімделуді жеңілдету, мұғалімдер мен ата-аналар арасындағы өзара байланысты нығайту, баланың әлеуметтенуін және өзін-өзі бағалау деңгейін көтеру.

Бағдарламаның негізгі бөлімдері:

Диагностикалық бөлім. Баланың есту деңгейін, сөйлеу тілін, танымдық және моторлық даму ерекшеліктерін анықтау. Коррекциялық-дамыту бөлімі, естіп-қабылдауды дамыту, сөйлеу тілін қалыптастыру, сенсорлық және моторлық дамыту, ойын арқылы оқыту.

Әлеуметтік-коммуникативтік бөлім. Қарым-қатынас дағдыларын, өздігінен әрекет ету мен ұжымда жұмыс істеу қабілеттерін дамыту.

Бағдарламаны тәжірибеде қолдану есту қабілеті шектеулі балалардың білім алуға тең қолжетімділігін қамтамасыз етеді.

Тәжірибеде қолданылған негізгі әдістер: Әдістемелік құралдың практикалық бөлімін өз жұмысымда қолдана отырып, төмендегі негізгі әдіс-тәсілдерді пайдаланамын:

Аудиожаттығулар – дуысты дыбыстарды дыбыстарды тыңдап, ажыратуға бағытталған «Не естідің?», «Қай дыбыс қайдан шықты?» сияқты ойын түрінде ұйымдастырылады.

Қоршаған ортаның дыбыстарын тану – барлық балалар табиғи дыбыстарды (жануарлар, тұрмыстық заттар, көлік дыбысы т.б.) тыңдап, дұрыс сәйкестендіруді үйренеді.

Музыкалық жаттығулар – бубен, қоңырау сияқты қарапайым аспаптарды қолданып, ритм мен темпті ажыратуға бағытталған.

Сөйлеуді естіп қабылдауға арналған жаттығулар – балалар қарапайым сөздерді естіп, суреттермен сәйкестендіреді, дыбыстарды ажыратады.

Есту зейінін дамыту жаттығулары – «Дыбыс қайда жасырынып тұр?», «Есті де, орында» секілді ойындар арқылы баланың назарын, тыңдау қабілетін арттырамыз.

Жаттығулар арқылы оқыту – дыбыстарды тыңдап, ажыратуға бағытталған «Не естідің?», «Қай дыбыс қайдан шықты?» секілді ойын түрінде ұйымдастырылады

Диагностикалық және даму динамикасын бақылау

Менің жұмысымда әр баланың жеке даму картасы жасалады. Сабақтың алғашқы кезеңінде есту қабылдау деңгейін анықтауға арналған баланың жеке карта толтырамын. Бұл бағдарламада дыбысты қабылдау, есте сақтау, ажырату дағдылары бағаланады.

Бала дамуының әр кезеңінде динамикалық бақылау парағы арқылы өзгерістерді белгілеп отырамын. Бұл құралдар маған әр баланың даму жолын нақты бақылауға және қажетті түзету жұмыстарына бағыт беруге көмектеседі

Баланың мектепке даярлық деңгейін бағалау және алдағы жұмыс бағыттарын анықтау.

Қорытынды

Есту қабілеті шектеулі балаларды мектепке даярлау – үздіксіз, жүйелі және кешенді коррекциялық жұмысты талап ететін маңызды үдеріс. Ұсынылып отырған авторлық бағдарлама баланың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, оның толыққанды дамуына және мектеп өміріне сәтті бейімделуіне жағдай жасайды.

Менің әзірлеген «Есту **қабілеті шектеулі балалардың мектепке даярлығы**» атты бағдарламам дефектолог, сурдопедагог мамандардың практикалық жұмысын жеңілдетуге, жүйелеуге, нақты бағыттауға арналған. Ол арқылы балаға жеке тәсіл қолдану мүмкіндігі артады, нәтижеге бағытталған жұмыс түрлері жүзеге асады. Бағдарлама мектепке дейінгі жастағы балалардың сөйлеу және есту дағдыларын дамытуды көздейтін білім беру ұйымдары, түзету кабинеттері, арнайы педагогтар мен ата-аналар үшін ең тиімді авторлық бағдарламалық ресурс бола алады. Кейін болашақта бұл бағдарламаны жетілдіріп, мультимедиялық ресурстармен толықтырып, педагогтер арасында кеңінен таратуды жоспарлап отырмын. Жалпы өзімнің кәсіби тәжірибемнен алынған бұл еңбектің көп маманға көмек боларына сенемін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Тәрбиешілер/мұғалімнің үшін әдебиеттер

1. Жұмабекова, О. (2015). "Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту әдістемесі".
2. Сейітжанова, А. (2017). "Педагогикалық технологиялар және инклюзивті білім беру".
3. Құдайбергенова, Р. (2016). "Дамуында ерекшеліктері бар балаларды тәрбиелеу".

Балалар үшін әдебиеттер

1. Сейітқұлова, Р. (2017). "Біздің әлем: есту қабілеті шектеулі балаларға арналған кітап".
2. Ермекова, Ж. (2018). "Достық және қолдау: ерекше балаларға арналған әңгімелер".

Татибаева Акмарал Жаманкуловна
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
"Қ. Қошмамбетов атындағы орта мектебі" КММ
Алматы облысы, Қарасай ауданы, Қошмамбет ауылы

4 СЫНЫП МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Аннотация: мақалада 4-сынып математика сабақтарында оқушылардың математикалық сауаттылығын арттырудың педагогикалық-әдістемелік негіздері қарастырылады. Математикалық сауаттылықты қалыптастырудың мазмұндық, әдістемелік және технологиялық қырлары ғылыми тұрғыда талданып, бастауыш сынып оқушыларының функционалдық ойлауын дамытудағы мұғалімнің рөлі айқындалады. Мақалада өмірмен байланысты тапсырмалар, метатанымдық тәсілдер, пәнаралық кіріктіру және бағалаудың заманауи формалары арқылы математикалық сауаттылықты дамыту жолдары жүйеленген.

Кілт сөздер: математикалық сауаттылық, бастауыш сынып, 4-сынып математикасы, функционалдық білім, метатаным, пәнаралық байланыс, саралау, қалыптастырушы бағалау.

Қазіргі білім беру кеңістігінде математикалық сауаттылық бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық дайындығын айқындайтын негізгі көрсеткіштердің біріне айналып отыр. Әсіресе 4-сынып кезеңі бастауыш білімнің қорытынды сатысы ретінде оқушылардың математикалық білімді тек меңгеріп қана қоймай, оны өмірлік жағдаяттарда қолдана алу қабілетін қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Осы тұрғыдан алғанда, математика сабақтарының мазмұны мен әдістемесі оқушының есептеу дағдысын дамытуға ғана емес, оның логикалық ойлауын, талдау және модельдеу қабілеттерін, сандық ақпаратты түсіну және интерпретациялау икемділігін жетілдіруге бағытталуы тиіс.

Математикалық сауаттылық ұғымы қазіргі педагогикалық ғылымда оқушының нақты өмірлік жағдайларды математикалық тілде сипаттай алу, есептің шартын талдап, тиімді шешім стратегиясын таңдай білу, алынған нәтижені бағалау және түсіндіру қабілеттерінің жиынтығы ретінде қарастырылады. 4-сыныпта бұл ұғымның қалыптасуы арифметикалық амалдарды саналы орындаумен, мәтінді есептерді терең түсінумен, өлшем бірліктерімен жұмыс істей алумен және қарапайым деректерді график, кесте, диаграмма түрінде қабылдай алуымен тығыз байланысты. Мұғалімнің басты міндеті – осы компоненттердің барлығын біртұтас жүйеде дамытатын оқу ортасын ұйымдастыру.

4-сынып математика сабақтарында математикалық сауаттылықты арттырудың маңызды жолдарының бірі – оқу тапсырмаларының өмірмен байланысын күшейту. Оқушылар күнделікті тұрмыста кездесетін қаржылық есептеулерді, уақыт пен кеңістікке қатысты мәселелерді, өлшемдер мен салыстыруды қамтитын есептерді орындау арқылы математиканың практикалық маңызын түсіне бастайды. Мұндай тапсырмалар оқушының

пәнге деген ішкі уәжін арттырып, математиканы абстрактілі білім ретінде емес, нақты әрекет құралы ретінде қабылдауына мүмкіндік береді.

Сабақ барысында проблемалық жағдаяттарды қолдану математикалық сауаттылықты қалыптастырудың тиімді әдістерінің бірі болып табылады. Проблемалық есептер оқушыны дайын алгоритмді қолдануға емес, өз бетінше ойлануға, бірнеше шешім жолын салыстыруға және таңдалған тәсілді дәлелдеуге жетелейді. Бұл үдеріс барысында оқушының логикалық пайымдауы, болжам жасау қабілеті және математикалық тілде өз ойын жеткізу дағдысы дамиды. Мұндай жұмыс формасы 4-сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сай келіп, олардың танымдық белсенділігін арттырады.

Математикалық сауаттылықты дамытуда көрнекілік пен модельдеудің орны ерекше. Сызбалар, схемалар, шартты белгілер, сандық модельдер арқылы есептің мазмұнын визуализациялау оқушыларға күрделі ақпаратты жеңіл қабылдауға көмектеседі. Әсіресе мәтінді есептерді шешу барысында модель құру дағдысы есептің құрылымын түсінуге, берілгендер мен ізделінді шамалар арасындағы байланысты анықтауға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың математикалық ойлауын жүйелі түрде қалыптастырады.

4-сынып математика сабақтарында оқушылардың рефлексия жасау қабілетін дамыту да математикалық сауаттылықтың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Сабақ соңында оқушы өзінің қандай әдісті қолданғанын, не себепті дәл осы жолды таңдағанын және қандай қиындықтарға тап болғанын талдай алуы тиіс. Рефлексия арқылы оқушы өзінің оқу әрекетіне сыни көзқарас қалыптастырып, келесі тапсырмаларда жіберілген қателіктерді болдырмауға үйренеді. Бұл өз кезегінде оқу дербестігін арттырады. Сонымен қатар, 4-сыныпта математикалық сауаттылықты арттыруда сараланған тапсырмаларды қолдану ерекше маңызға ие. Оқушылардың дайындық деңгейі мен ойлау қарқыны әртүрлі болғандықтан, тапсырмаларды күрделілік деңгейі бойынша ұсыну білім алушылардың барлығын оқу үдерісіне тартуға мүмкіндік береді. Саралау оқушының өз мүмкіндігі шегінде табысқа жетуіне жағдай жасап, математикалық сенімділігін арттырады.

4-сыныпта математикалық сауаттылықты дамытудың тағы бір маңызды қыры – оқушылардың метатанымдық қабілеттерін қалыптастыру болып табылады. Метатаным оқушының өз ойлау үдерісін бақылауы, жоспарлауы және бағалауы арқылы көрінеді. Математика сабақтарында бұл қабілет есепті шешу алдында әрекеттер тізбегін болжау, шешу барысында қолданылған стратегияның тиімділігін бағалау және нәтижені қайта қарау арқылы іске асады. Метатанымдық дағдылардың дамуы оқушының математикалық білімді механикалық түрде емес, саналы әрі мақсатты қолдануына жағдай жасайды. Сонымен қатар, математикалық сауаттылықты арттыруда пәнаралық байланыстың әлеуеті ерекше. 4-сынып деңгейінде математика мен дүниетану, жаратылыстану, информатика элементтерін кіріктіре оқыту оқушылардың білімін кешенді түрде қолдану дағдысын дамытады. Мысалы, табиғи құбылыстарды зерттеу барысында өлшеу, салыстыру, деректерді кестеге түсіру және қорытынды шығару әрекеттері математикалық сауаттылықтың практикалық негізін кеңейтеді. Мұндай кіріктірілген тәсіл математика пәнін оқшау пән ретінде емес, қоршаған ортаны танудың әмбебап құралы ретінде қабылдауға мүмкіндік береді.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды мақсатты қолдану да 4-сыныпта математикалық сауаттылықты арттырудың заманауи бағыты болып саналады. Цифрлық ресурстар арқылы ұсынылатын интерактивті тапсырмалар, виртуалды модельдер мен динамикалық есептер оқушылардың деректермен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіреді. Бұл ретте басты назар технологияны қолдану фактісіне емес, оның оқу мақсатына сәйкестігіне аударылуы тиіс. Сандық ортада жұмыс істей отырып, оқушы ақпаратты іріктеу, салыстыру және негіздеу дағдыларын дамытады, бұл функционалдық математикалық сауаттылықтың маңызды көрсеткіші болып табылады.

Математикалық сауаттылықты бағалау жүйесін жаңаша ұйымдастыру да өзекті мәселе болып отыр. Дәстүрлі бақылау жұмыстары мен тестілеумен қатар, қалыптастырушы бағалау элементтерін жүйелі енгізу оқушының оқу барысындағы ілгерілеуін нақты анықтауға

мүмкіндік береді. Ашық сұрақтар, көпқадамды есептер, түсіндірме талап етілетін тапсырмалар арқылы оқушының тек нәтижесі емес, ойлау үдерісі бағаланады. Бұл тәсіл математикалық сауаттылықтың терең құрылымын ашып, оқушының жеке даму траекториясын қолдауға жағдай жасайды.

Математикалық сауаттылықты дамытудың маңызды, бірақ жиі назардан тыс қалатын аспектісі – тілдік-коммуникативтік орта. 4-сынып оқушылары математикалық ұғымдарды ауызша және жазбаша дұрыс жеткізе алмаса, олардың ойлау құрылымы толық қалыптаспайды. Сондықтан математика сабақтарында дәлелдеу, түсіндіру, пайымдау тілін дамытуға бағытталған тапсырмалар жүйесін енгізу өзекті болып табылады. Оқушының «неге осылай шештім?», «басқаша шешуге бола ма?» деген сұрақтарға жауап беруі математикалық сауаттылықтың когнитивтік тереңдігін арттырады.

Сонымен қатар, математикалық сауаттылықты арттыруда қателікпен жұмыс істеу мәдениетін қалыптастырудың педагогикалық әлеуеті жоғары. Дәстүрлі оқытуда қате теріс нәтиже ретінде қабылданса, заманауи көзқараста қате – ойлаудың табиғи кезеңі әрі дамудың көзі ретінде қарастырылады. 4-сыныпта оқушыларға қателерді талдау, олардың пайда болу себептерін анықтау және балама шешімдерді ұсыну мүмкіндігін беру оқушының рефлексиялық қабілетін дамытып, математикалық сенімділігін арттырады.

Бұдан бөлек, математикалық сауаттылықты қалыптастыруда оқушының эмоциялық-когнитивтік күйін ескеру маңызды. Математика пәніне деген алаңдаушылық (math anxiety) бастауыш кезеңде байқалса, ол жоғары сыныптарда тұрақты қиындыққа айналуы мүмкін. Сондықтан 4-сынып математика сабақтарында жетістікке бағытталған орта қалыптастыру, оқушының жеке ілгерілеуін мойындау және қолдау көрсету математикалық сауаттылықтың тұрақты дамуына әсер етеді.

Оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыруда ата-анамен педагогикалық серіктестіктің де рөлі арта түсуде. Үй жағдайында математикалық мазмұндағы өмірлік жағдаяттарды талқылау, бірлескен жоспарлау мен есептеу әрекеттері мектепте алған білімді бекітіп қана қоймай, математиканың практикалық құндылығын арттырады. Бұл өз кезегінде оқушының математикалық білімге деген уәжін күшейтіп, оны саналы түрде қолдануға жетелейді.

Осылайша, 4-сынып математика сабақтарында математикалық сауаттылықты арттыру тек әдіс таңдаумен шектелмей, оқыту философиясын өзгертуді талап етеді. Оқушыны білімді қабылдаушы емес, оны құрастырушы субъект ретінде тану, оның ойлау дербестігін қолдау және білімді өмірлік жағдаяттармен ұштастыру – бастауыш білім берудегі басты стратегиялық бағыттардың бірі болып табылады.

4-сынып математика сабақтарында математикалық сауаттылықты арттыру – бұл тек есеп шығаруды үйрету емес, оқушының математикалық мәдениетін, ойлау икемділігін және өмірлік жағдаяттарда білімін қолдану қабілетін қалыптастыруға бағытталған күрделі педагогикалық үдеріс. Мұғалім оқу мазмұнын өмірмен байланыстыра отырып, проблемалық тапсырмалар, модельдеу, рефлексия және саралау әдістерін жүйелі қолданған жағдайда бастауыш сынып оқушыларының математикалық сауаттылығы жоғары деңгейде қалыптасады және бұл олардың келесі білім сатыларында табысты оқуына берік негіз болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Тұрсынбаева, А.К. Бастауыш сынып оқушыларының математикалық ойлауын дамыту әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2021.

2. Қоянбаев, Ж.Б., Қоянбаев, Р.М. Педагогика. – Алматы: Рауан, 2019.

3. OECD. PISA 2018 Results: What Students Know and Can Do. – Paris: OECD Publishing, 2019.

4. Баранова, М.Т. Бастауыш мектепте функционалдық сауаттылықты қалыптастыру жолдары // Педагогика және психология. – 2021. – №5. – 34–49-б.

Рзагазиева Жанар Адиловна
Тәрбиеші, педагог-модератор
№2 Облыстық мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты
Қызылорда облысы, Арал қаласы

БАЛАЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕРІ

Аннотация

Қазіргі білім беру кеңістігінде мектеп-интернаттарда тәрбиеленетін балалардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мәселесі әлеуметтік, педагогикалық және тұлғалық дамудың маңызды факторларының бірі ретінде қарастырылады. Себебі мектеп-интернат жағдайында өмір сүретін балалардың әлеуметтік тәжірибесі шектеулі болып, олар үшін білім тек теориялық деңгейде қалмай, күнделікті өмірде қолданылатын пәрменді құралға айналуы тиіс. Бұл мақалада мектеп-интернат тәрбиешісінің кәсіби қызметі арқылы тәрбиеленушілердің функционалдық сауаттылығын дамыту жолдары терең ғылыми-публицистикалық тұрғыда талданады. Функционалдық сауаттылық ұғымының мазмұны тәрбиелік орта контексінде ашылып, оны қалыптастырудың педагогикалық, психологиялық және әлеуметтік тетіктері кешенді түрде қарастырылады. Мақалада тәрбиеленушінің өмірлік дағдыларын дамытуға бағытталған тәрбиелік іс-әрекеттердің маңызы дәлелденіп, мектеп-интернат жағдайында қолданылатын тиімді әдістердің тәрбиелік әлеуеті жан-жақты сипатталады. Зерттеу мазмұны тәрбиеленушілердің дербестігін, жауапкершілігін және әлеуметтік бейімделуін арттыруға бағытталған.

Кілт сөздер: функционалдық сауаттылық, мектеп-интернат, тәрбиеші, өмірлік дағдылар, әлеуметтік бейімделу, тәрбиелік орта, тұлғалық даму.

Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер білім беру жүйесіне жаңа талаптар қойып отыр, ал бұл талаптардың ішінде функционалдық сауаттылықты дамыту мәселесі ерекше маңызға ие болып отыр. Функционалдық сауаттылық жеке тұлғаның алған білімін өмірлік жағдаяттарда қолдана алу қабілетімен тығыз байланысты болғандықтан, ол тек академиялық жетістікпен шектелмей, тұлғаның әлеуметтік өмірге бейімделуінің басты көрсеткіші ретінде танылады. Мектеп-интернаттағы балалар үшін бұл мәселе екі есе өзекті сипат алады, себебі олар отбасылық қолдаудың шектеулі жағдайында тәрбиеленіп, әлеуметтік ортаға бейімделуде белгілі бір қиындықтарға тап болады. Осындай жағдайда тәрбиешінің кәсіби рөлі тек бақылаушы немесе ұйымдастырушы деңгейінде қалмай, баланың өмірлік бағдарын айқындайтын тұлға ретінде көрінеді. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру тәрбие жұмысының мазмұнына тікелей еніп, тәрбиеленушінің күнделікті әрекеттері арқылы дамытылуы қажет. Бұл үдеріс ұзақ мерзімді, жүйелі және мақсатты сипатқа ие болуы тиіс. Баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып жүргізілген тәрбие ғана нақты нәтиже бере

алады. Сондықтан мектеп-интернат жағдайында функционалдық сауаттылықты дамыту арнайы ұйымдастырылған тәрбиелік кеңістікті талап етеді. Мұндай кеңістік баланың өзін еркін сезінуіне мүмкіндік беріп, өмірлік мәселелерді шешуге үйретуі тиіс.

Мектеп-интернаттағы тәрбиелік орта баланың тұлғалық қалыптасуына тікелей әсер ететін күрделі жүйе болып табылады, себебі мұнда оқу мен тұрмыс өзара тығыз байланыста жүзеге асады. Тәрбиеленушінің күн тәртібі, қарым-қатынас мәдениеті, еңбек әрекеті және бос уақытты ұйымдастыру тәсілдері функционалдық сауаттылықтың қалыптасуына ықпал ететін негізгі факторлар ретінде қарастырылады. Егер тәрбиеші осы факторларды мақсатты түрде қолдана білсе, онда бала өмірлік жағдаяттарға дайын бола бастайды. Функционалдық сауаттылық баланың тек мәтінді оқып түсінуімен шектелмей, ақпаратты талдау, шешім қабылдау және өз әрекетінің салдарын бағалау қабілеттерін дамытуды көздейді. Мектеп-интернаттағы балалар үшін мұндай қабілеттер әлеуметтік ортаға бейімделудің негізін қалайды. Тәрбиеші баланың күнделікті тұрмыстық әрекеттерін тәрбиелік құралға айналдыру арқылы оның функционалдық сауаттылығын арттыра алады. Мысалы, өзін-өзі күту дағдыларын меңгерту барысында баланың жауапкершілік сезімі қалыптасады. Қаржылық сауаттылық элементтерін қарапайым тұрмыстық тапсырмалар арқылы енгізу баланың болашақ өміріне дайындық деңгейін арттырады. Осындай жүйелі жұмыс нәтижесінде тәрбиеленуші өз мүмкіндіктерін бағалай алатын тұлғаға айналады.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда тәрбиешінің кәсіби шеберлігі мен педагогикалық ойлау жүйесі шешуші рөл атқарады. Тәрбиеші әрбір тәрбиеленушінің ішкі әлеуетін танып, оны дамытуға бағытталған әдістерді дұрыс таңдауы қажет. Бұл жерде әмбебап тәсілдерден гөрі жеке-дара ықпал ету әдістері тиімді болып саналады. Тәрбиеленушінің қызығушылығы мен қабілеттеріне негізделген тәрбиелік жұмыстар оның белсенділігін арттырады. Тәрбиеші баланы дайын шешімдерге үйретпей, мәселені өз бетінше шешуге жетелеуі тиіс. Мұндай тәсіл баланың сыни ойлау қабілетін дамытып, функционалдық сауаттылықтың негізгі компоненттерін қалыптастырады. Әрбір тәрбиелік жағдай өмірлік тәжірибе жинақтаудың алаңына айналуы керек. Тәрбиеші мен тәрбиеленуші арасындағы сенімді қарым-қатынас тәрбиелік ықпалдың тиімділігін арттырады. Баланың пікірін тыңдау және оны ескерту тұлғалық дамудың маңызды шарты болып табылады. Осылайша тәрбиеші функционалдық сауаттылықты дамытудың негізгі ұйымдастырушысы ретінде көрінеді.

Мектеп-интернаттағы тәрбиелік жұмыста практикалық бағыттылық ерекше мәнге ие, себебі бала нақты әрекет арқылы ғана білімін өмірде қолдануды үйренеді. Теориялық ақпаратты тұрмыстық жағдайлармен байланыстыра отырып беру тәрбиеленушінің түсіну деңгейін арттырады. Мысалы, қоғамдық орындарда өзін ұстау мәдениетін үйрету тек ережелерді жаттатумен шектелмей, нақты жағдаяттарды талдау арқылы жүзеге асуы қажет. Осындай жұмыстар барысында бала өз әрекетінің әлеуметтік салдарын түсіне бастайды. Функционалдық сауаттылықты дамытуда ұжымдық жұмыстар да маңызды орын алады, өйткені олар қарым-қатынас дағдыларын жетілдіреді. Топтық тапсырмалар барысында бала өз пікірін қорғауды және өзгелердің көзқарасын құрметтеуді үйренеді. Бұл қасиеттер кейінгі өмірінде маңызды әлеуметтік құзыреттер ретінде қалыптасады. Тәрбиеші осындай жұмыстарды ұйымдастыруда бағыттаушы рөл атқарады. Баланың белсенді қатысуы тәрбиелік жұмыстың негізгі шарты болып табылады. Нәтижесінде тәрбиеленуші өзіне сенімді тұлға ретінде қалыптасады.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үдерісінде әлеуметтік серіктестік пен сыртқы ортамен байланыс орнату да маңызды болып табылады. Мектеп-интернат тәрбиеленушілерін қоғам өміріне тарту олардың әлеуметтік тәжірибесін кеңейтеді. Әртүрлі мәдени, еңбек және қоғамдық іс-шараларға қатысу баланың дүниетанымын қалыптастырады. Тәрбиеші осындай мүмкіндіктерді тиімді пайдалана отырып, баланың өмірге бейімделу деңгейін арттыра алады. Қоғамдық ортада өзін дұрыс ұстай білу функционалдық сауаттылықтың маңызды көрсеткіші ретінде танылады. Баланың қоғамдық орындарда алған тәжірибесі оның болашақта дербес өмір сүруіне негіз болады. Тәрбиеші әрбір іс-шарадан кейін

тәрбиеленушімен талдау жүргізіп, алынған тәжірибені саналы түрде меңгертуі тиіс. Мұндай рефлексиялық жұмыс баланың өзін-өзі тануына ықпал етеді. Функционалдық сауаттылық тек дағды емес, ол тұлғаның өмірлік позициясын айқындайтын сапа болып табылады. Сондықтан бұл үдеріс үздіксіз және мақсатты түрде жүргізілуі қажет.

Қорытындылай келе, мектеп-интернаттағы балалардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру тәрбиешінің кәсіби қызметінің негізгі бағыттарының бірі болып табылады. Бұл үдеріс баланың тұлғалық дамуына, әлеуметтік бейімделуіне және болашақ өмірге дайындығына тікелей әсер етеді. Тәрбиелік жұмыстың мазмұны өмірлік жағдаяттарға негізделіп құрылуы тиіс. Тәрбиеші баланың күнделікті әрекеттерін тәрбиелік құрал ретінде тиімді пайдалана алған жағдайда ғана функционалдық сауаттылықтың жоғары деңгейіне қол жеткізуге болады. Мұндай жүйелі жұмыс нәтижесінде тәрбиеленуші қоғамда өз орнын таба алатын, жауапкершілігі жоғары және дербес тұлға ретінде қалыптасады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Ыбыраева Ә.Т. Тәрбие теориясы және әдістемесі. – Алматы: Білім, 2020. – 312 б.
2. Кон И.С. Социализация личности. – Москва: Педагогика, 2011. – 384 с.
3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – Москва: Политиздат, 2005. – 304 с.
4. UNESCO. Education for Sustainable Development. – Paris: UNESCO, 2017. – 198 p.
5. OECD. Future of Education and Skills 2030. – Paris: OECD Publishing, 2020. – 146 p.

МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ У ДЕТЕЙ

Аннотация

В современном образовательном пространстве проблема формирования функциональной грамотности детей, воспитывающихся в школах-интернатах, рассматривается как один из важнейших факторов социального, педагогического и личностного развития. Это обусловлено тем, что социальный опыт детей, проживающих в условиях школы-интерната, зачастую ограничен, а получаемые знания должны выступать не только в теоретическом, но и в практико-ориентированном аспекте, применимом в повседневной жизни. В статье с научно-публицистических позиций всесторонне анализируются пути развития функциональной грамотности воспитанников через профессиональную деятельность воспитателя школы-интерната. Раскрывается содержание понятия «функциональная грамотность» в контексте воспитательной среды, комплексно рассматриваются педагогические, психологические и социальные механизмы ее формирования. Обоснована значимость воспитательных мероприятий, направленных на развитие жизненных навыков воспитанников, а также подробно описан воспитательный потенциал эффективных методов, применяемых в условиях школы-интерната. Содержание исследования ориентировано на повышение уровня самостоятельности, ответственности и социальной адаптации воспитанников.

Ключевые слова: функциональная грамотность, школа-интернат, воспитатель, жизненные навыки, социальная адаптация, воспитательная среда, личностное развитие.

Қылышбаева Гүлнұр Серікбайқызы
Тарих пәнінің мұғалімі
Қызылорда облыстық білім басқармасының Шиелі аудандық білім бөліміне қарасты
“Ғафур Мұхамеджанов атындағы №270 орта мектеп” КММ

ҚҰНДЫЛЫҚҚА НЕГІЗДЕЛГЕН БІЛІМ БЕРУ

Аннотация. Қазіргі жаһандану жағдайында білім беру жүйесінің алдында тұрған басты міндеттердің бірі – оқытудың мазмұнын тек пәндік біліммен шектемей, тұлғаның рухани-адамгершілік болмысын қалыптастыруға бағыттау болып отыр. Осы тұрғыдан алғанда құндылыққа негізделген білім беру тұжырымдамасы тарих пәнінің мазмұнымен табиғи үйлесім табады, себебі тарих – ұлттың жады, қоғамның моральдық тәжірибесі және өркениеттік сабақтастықтың көрінісі. Бұл мақалада құндылыққа негізделген білім берудің теориялық негіздері, тарих пәнінің мазмұны арқылы ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастырудың маңызы, мұғалімнің кәсіби-педагогикалық рөлі ғылыми-публицистикалық стильде терең талданады. Мақалада тарихты оқыту үдерісінде тұлғалық ұстаным, сыни ойлау, азаматтық жауапкершілік, мәдени сәйкестік сияқты құндылықтарды жүйелі түрде сіңірудің жолдары пайымдалады және қазіргі білім беру кеңістігіндегі өзектілігі дәлелденеді.

Кілт сөздер: құндылыққа негізделген білім беру, тарих пәні, ұлттық құндылықтар, жалпыадамзаттық құндылықтар, тұлғалық даму, азаматтық сана, тарихи жады.

Құндылыққа негізделген білім беру идеясы педагогикалық ойдың эволюциясында кездейсоқ пайда болған ұғым емес, ол қоғамның әлеуметтік-мәдени сұраныстарынан туындаған терең қажеттілік ретінде қалыптасты. Білім беру ұзақ уақыт бойы ақпарат жеткізу мен дағды қалыптастыруға басымдық беріп келді, алайда мұндай тәсіл тұлғаның ішкі дүниесін, моральдық бағдарын, өмірлік ұстанымын қалыптастыруда жеткіліксіз екені уақыт өте келе айқындала түсті. Осы орайда құндылыққа негізделген білім беру адамның тек білімді емес, саналы, жауапкершілікті, өз ұлтының және бүкіл адамзаттың тағдырына бейжай қарамайтын азамат болып қалыптасуына бағытталған кешенді үрдіс ретінде қарастырылады. Тарих пәні бұл міндетті жүзеге асыруда айрықша әлеуетке ие, себебі ол өткеннің тәжірибесін зерделей отырып, бүгінгі күннің мәнін ұғынуға және болашаққа бағдар жасауға мүмкіндік береді. Тарихи оқиғалар мен тұлғалардың тағдыры арқылы оқушы адалдық, ерлік, әділеттілік, төзімділік сияқты құндылықтардың нақты өмірлік көріністерін таниды. Мұндай таным абстрактілі моральдық уағыздан гөрі әлдеқайда әсерлі, себебі ол нақты дерек пен шынайы оқиғаға негізделеді. Сондықтан тарихты құндылықтық тұрғыда оқыту білім мазмұнын ізгілендірудің маңызды тетігі ретінде сипатталады. Бұл бағыттағы жұмыс жүйелі әрі мақсатты жүргізілген жағдайда ғана нәтижелі болмақ. Құндылыққа негізделген білім беру тарих пәнін

оқытудың мазмұнын ғана емес, әдістемесін, мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты да түбегейлі жаңғыртуды талап етеді.

Тарих пәнінің мазмұнында ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар өзара тығыз байланыста көрініс табады, өйткені әрбір халықтың тарихи тәжірибесі адамзат өркениетінің ажырамас бөлігі болып саналады. Ұлттық тарихты оқыту арқылы оқушы өз халқының мәдени коды мен дүниетанымын таниды, тарихи жадының маңызын сезінеді және ұлттық бірегейлігін қалыптастырады. Бұл үдеріс жасанды патриотизмге емес, саналы отансүйгіштікке негізделуі тиіс, себебі тарихты идеологиялық құралға айналдыру оның тәрбиелік әлеуетін әлсіретеді. Тарихи деректерді сыни тұрғыда талдау оқушыны біржақты пайымдаудан сақтап, көпқырлы көзқарас қалыптастыруға жетелейді. Осы арқылы тарих пәні төзімділік, өзге мәдениеттерді құрметтеу, диалогқа ашық болу сияқты жалпыадамзаттық құндылықтарды орнықтыруға ықпал етеді. Әртүрлі өркениеттердің өзара ықпалдастығын көрсету арқылы тарих мұғалімі мәдени әртүрліліктің байлық екенін дәлелдей алады. Мұндай тәсіл қазіргі көпмәдениетті қоғам жағдайында аса маңызды. Тарихты оқыту барысында орын алған қақтығыстар мен қайшылықтарды ашық талдау оқушының әділеттілік сезімін күшейтіп, зорлық-зомбылықтың салдарын терең түсінуге мүмкіндік береді. Бұл түсінік болашақта бейбітшілік пен келісім идеяларын қолдауға негіз болады. Демек тарих пәні құндылықтық тәрбиенің қуатты құралы бола алады.

Құндылыққа негізделген білім беру аясында тарих пәнінің мұғаліміне қойылатын талаптар да күрделене түседі, өйткені ол тек білім жеткізуші емес, құндылықтар тасымалдаушысы рөлін атқарады. Мұғалімнің тұлғалық ұстанымы, кәсіби этикасы, тарихи мәселелерге деген көзқарасы оқушылар үшін үлгі болып табылады. Егер мұғалім тарихты формальды түрде баяндаумен шектелсе, пәннің тәрбиелік әлеуеті толық ашылмайды. Ал тарихты өмірмен байланыстырып, оның бүгінгі күнмен сабақтастығын көрсете алған жағдайда оқушыда пәнге деген қызығушылық артып қана қоймай, терең ойлану қажеттілігі туындайды. Мұғалімнің басты міндеті – дайын тұжырымдарды таңу емес, оқушыны өздігінен ой қорытуға жетелеу. Бұл үдерісте сұрақ қою мәдениеті ерекше маңызға ие, себебі дұрыс қойылған сұрақ оқушының ішкі ізденісін оятады. Тарихи оқиғаларды бағалау барысында әртүрлі көзқарастарды ұсыну оқушыны пікір алуандығына үйретеді. Мұндай тәжірибе демократиялық сана қалыптастырудың негізі болып табылады. Мұғалім өзінің кәсіби қызметінде әділдік пен шынайылық қағидаттарын ұстанған жағдайда ғана құндылыққа негізделген білім беру идеясы жүзеге асады. Бұл ретте педагогтың үздіксіз кәсіби дамуы да шешуші фактор болып саналады.

Қазіргі білім беру кеңістігінде тарих пәнін құндылықтық бағдарда оқыту әдістерін жаңарту тек әдістемелік жаңашылдық емес, педагогикалық дүниетанымның өзгеруін білдіреді. Оқыту үдерісі оқушының жеке тәжірибесін, ішкі сенімдерін және өмірлік ұстанымдарын қалыптастыруға бағытталмаған жағдайда білім формальды сипат алып, оның тәрбиелік әлеуеті әлсірейді. Осы себепті тарих сабағында қолданылатын әдістер оқушының эмоционалдық, әлеуметтік және интеллектуалдық қырларын бір мезгілде қамтуы тиіс. Құндылықтық бағдарланған әдістеме оқушының тарихи материалды өз болмысымен байланыстыра қабылдауына мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде білімнің ұзақ мерзімді сақталуына ықпал етеді. Тарихи оқиғаларды салыстырмалы талдау, альтернативті даму жолдарын қарастыру оқушыны детерминизмнен арылтып, тарихи үдерістердің көпнұсқалылығын түсінуге жетелейді. Мұндай түсінік тұлғаның еркін ойлау қабілетін дамытады. Оқушы тарихты дайын ақиқаттар жиынтығы ретінде емес, үздіксіз сұрақ қоюды талап ететін зияткерлік кеңістік ретінде қабылдай бастайды. Бұл қабылдау тарих пәнінің мәртебесін арттырып қана қоймай, оның тұлғалық мәнін күшейтеді. Әдістерді жаңғырту арқылы тарих сабағы тәрбиелік ықпалы жоғары ортаға айналады. Мұндай ортада білім мен құндылық өзара кірігіп, бірін-бірі толықтырады.

Құндылықтық әдістердің тиімділігі мұғалімнің оларды мақсатты түрде қолдана білуіне тікелей байланысты. Әдіс тек құрал болғандықтан, оның нәтижелілігі педагогтың кәсіби пайымымен айқындалады. Тарих сабағында интерактивті тәсілдерді механикалық түрде

қолдану күтілген нәтижеге жеткізбейді, егер олар терең мағыналық талдаумен ұштаспаса. Мұғалім әрбір тапсырманың тәрбиелік салдарын алдын ала ойластырып, оқушыны тек әрекетке емес, рефлексияға да жетелеуі қажет. Оқушының тарихи фактіге берген бағасы оның ішкі құндылықтар жүйесін айқындайтын көрсеткішке айналады. Осы тұрғыдан алғанда тарих сабағы тұлғаның моральдық таңдауларын модельдейтін кеңістік қызметін атқарады. Оқушы тарихи жағдайдағы шешім қабылдаудың салдарын зерделей отырып, өз өміріндегі жауапкершіліктің маңызын сезіне бастайды. Бұл сезім формальды нұсқаудан емес, саналы ұғынудан туындайды. Әдістемелік жаңару оқушының танымдық белсенділігін арттырумен қатар, оның ішкі мәдениетін қалыптастыруға бағытталуы тиіс. Осындай үйлесім болған жағдайда ғана тарих пәні құндылықтық білім берудің тірегіне айналады.

Құндылыққа негізделген білім беруде азаматтық жауапкершіліктің қалыптасуы ұзақ мерзімді әрі күрделі үдеріс ретінде қарастырылады. Бұл үдеріс оқушының қоғамдағы өз орнын түсінуінен басталып, әлеуметтік қатынастарды саналы бағалауға ұласуы тиіс. Тарих пәні осы тұрғыда азаматтық тәрбиенің табиғи алаңы болып саналады, себебі онда қоғамдық даму үлгілері, билік пен қоғам арасындағы өзара қатынастар нақты мысалдар арқылы көрсетіледі. Оқушы тарихи үдерістерді талдай отырып, жеке тұлғаның пассивті ұстанымы әлеуметтік тоқырауға әкелетінін аңғарады. Бұл түсінік азаматтық енжарлықтың қауіптілігін ұғынуға мүмкіндік береді. Тарихтағы қоғамдық жауапкершілікке негізделген әрекеттерді зерделеу оқушының қоғамдық белсенділікке деген көзқарасын өзгертеді. Ол қоғамды сыртқы күш ретінде емес, өзінің қатысуымен дамитын тірі жүйе ретінде қабылдай бастайды. Мұндай қабылдау азаматтық сананың қалыптасуына берік негіз қалайды. Тарих сабағында бұл үдеріс біртіндеп, жүйелі түрде жүзеге асуы тиіс. Себебі азаматтық жауапкершілік бір сәтте қалыптаспайды, ол үздіксіз ойлау мен бағалаудың нәтижесінде орнығады.

Азаматтық жауапкершілікті қалыптастыруда тарих пәнінің артықшылығы – оның нақты өмірлік жағдайларды талдауға мүмкіндік беруінде. Тарихи тәжірибе арқылы оқушы әлеуметтік әділеттілік пен заңдылық ұғымдарының шартты емес, өмірлік маңызы бар категориялар екенін түсінеді. Тарихи қателіктер мен олардың салдарын зерделеу қазіргі қоғамда саналы шешім қабылдаудың қажеттілігін дәлелдейді. Бұл үдерісте оқушы тарихи тұлғалардың әрекеттеріне моральдық баға беруді үйренеді, ал бұл қабілет азаматтық пайымның маңызды компоненті болып табылады. Оқушы өз бағасын қалыптастыру барысында эмоция мен рационалдықты үйлестіруге тырысады. Мұндай тәжірибе оның әлеуметтік жетілуіне ықпал етеді. Азаматтық сана тарих пәнінде тек мемлекеттік құрылымдарды оқытумен шектелмей, қоғам мен тұлға арасындағы өзара тәуелділікті ашу арқылы қалыптасады. Осы байланыс айқындалған сайын оқушыда жауапкершілік сезімі тереңдей түседі. Бұл сезім болашақта әлеуметтік шешімдерге бейжай қарамауға негіз болады. Нәтижесінде тарих пәні азаматтық тәрбиенің жүйелі құралына айналады.

Құндылыққа негізделген білім беру аясында тарихи жадыны қалыптастыру тұлғаның рухани тұтастығын қамтамасыз ететін маңызды фактор ретінде сипатталады. Тарихи жады адам санасында өткен мен қазіргі уақыт арасындағы байланысты орнатады, ал бұл байланыс үзілген жағдайда мәдени сабақтастық әлсірейді. Оқушы тарихи жады арқылы өзін белгілі бір әлеуметтік-мәдени кеңістіктің өкілі ретінде сезінеді. Бұл сезім тұлғаның ішкі тұрақтылығын қалыптастырады. Тарихи жады тек ұлттық деңгейде емес, жалпыадамзаттық деңгейде де маңызды, себебі адамзаттың ортақ тәжірибесін ұғыну өркениеттік жауапкершілікті арттырады. Тарихты жады ретінде қабылдау оқушыны өткенге сындарлы көзқараспен қарауға үйретеді. Ол өткенді мінсіз немесе толықтай теріс деп бағалаудан бас тартып, күрделі құбылыс ретінде түсінеді. Мұндай ұстаным интеллектуалдық кемелденуге ықпал етеді. Тарихи жадының қалыптасуы оқушының дүниетанымын кеңейтеді. Бұл кеңею тұлғаның мәдени бейімделуін жеңілдетеді. Нәтижесінде тарихи жады жеке және қоғамдық деңгейде тұрақтандырушы күшке айналады.

Тарихи жадыны дамытуда мұғалімнің жауапкершілігі ерекше, себебі ол оқушының өткенді қабылдау тәсілін қалыптастырады. Мұғалім қолданатын тіл, мысалдар мен

интерпретациялар тарихи оқиғаның мәнін ашуға немесе бұрмалауға қабілетті. Сондықтан педагогтың кәсіби адалдығы бұл үдерісте шешуші рөл атқарады. Тарихты біржақты баяндау оқушы санасында жалған түсініктер қалыптастыруы мүмкін. Ал деректерді көпқырлы көрсету тарихи ойлаудың негізін қалайды. Мұндай ойлау оқушыны манипуляцияға төзімді етеді. Тарихи жадыны сындарлы қалыптастыру қоғамдағы поляризацияның алдын алуға да ықпал етеді. Себебі өткенді түсіну қазіргі әлеуметтік келісімнің негізін қалайды. Мұғалім осы байланысты саналы түрде көрсете алған жағдайда тарих пәнінің қоғамдық маңызы артады. Тарихи жадыны қалыптастыру арқылы мұғалім тек білім бермейді, ол қоғамдық сананың дамуына үлес қосады. Бұл үлес ұзақ мерзімді әрі стратегиялық маңызға ие.

Қорытындылай келе, құндылыққа негізделген білім беру тарих пәнін оқытудың мазмұны мен мақсатын терең қайта пайымдауды талап етеді. Тарих тек өткен туралы ғылым емес, ол бүгінгі күннің айнасы және болашаққа бағыт беретін рухани бағдар болып табылады. Осы пән арқылы қалыптасқан құндылықтар оқушының бүкіл өмірлік ұстанымына әсер етеді. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен азаматтық жауапкершілігі бұл үдерістің табысты болуына тікелей ықпал етеді. Құндылыққа негізделген тәсіл тарихты оқытуды формальды міндеттен тұлғалық маңызы бар қызметке айналдырады. Бұл бағыттағы жұмыс үздіксіз ізденісті, әдістемелік жаңашылдықты және педагогикалық рефлексияны қажет етеді. Қазіргі қоғамда орын алып отырған моральдық дағдарыстар білім беру жүйесінің жауапкершілігін арттыра түсуде. Осындай жағдайда тарих пәні арқылы құндылықтарды саналы түрде қалыптастыру стратегиялық маңызға ие. Бұл стратегия жүзеге асқан кезде ғана білім беру өзінің басты миссиясын орындай алады. Яғни тарих пәні құндылыққа негізделген білім берудің өзегіне айналып, тұлғаның жан-жақты дамуына қызмет етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Білім берудегі құндылықтар: теория мен тәжірибе / Жауапты редактор Р.Қ. Жумадилова. – Астана: «Ұлттық білім академиясы» АҚ, 2021. – 340 б.

2. Тұрсын, Ж.С. Тарих пәнін оқытудың әдістемесі: құндылықтар мен компетенцияларға бағдар / Ж.С. Тұрсын. – Алматы: Мектеп, 2019. – 275 б.

3. Lickona, T. Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility / T. Lickona. – New York: Bantam Books, 2020. – 496 p.

4. OECD. The Future of Education and Skills: Education 2030. – Paris: OECD Publishing, 2018. – 23 p.

Кеңес Мунира
Математика пәні мұғалімі
Жармұхамбет орта мектебі КММ
Алматы облысы Қарасай ауданы Жармұхамбет ауылы

6-СЫНЫПТА ЛОГИКАЛЫҚ ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУДІҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аннотация

Логикалық есептерді шығарудың оңай жолдары 6-сынып оқушыларының математикалық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл әдістер оқушыларға аналитикалық ойлау, мәселені шешу және шешімдерін негіздеу дағдыларын үйретуге көмектеседі. Оқыту барысында түрлі стратегияларды қолдану, мысалы, есептерді қарапайым бөліктерге бөлу, схемалар мен диаграммаларды пайдалану, оқушылардың қызығушылығын арттырады және олардың логикалық ойлауын жетілдіреді. Бұл оқыту әдістері оқушыларға күрделі мәселелерді жеңілдетуге және проблемаларды шығармашылық жолмен шешуге мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: Логикалық есептер, математикалық қабілеттер, аналитикалық ойлау, мәселені шешу, шешімдерді негіздеу, стратегиялар, схемалар, диаграммалар, оқушылардың қызығушылығы, логикалық ойлау, шығармашылық шешімдер.

Мақсаты: Логикалық есептерді шешудің оңай жолдарын анықтау және оларды 6-сынып оқушыларына оқыту әдістемесін әзірлеу.

Міндеттері:

1. Логикалық есептерді шешудің қолжетімді әдістерін зерделеу арқылы оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамыту.
2. Әртүрлі әдістерді салыстыру арқылы ең тиімдісін таңдау және оны оқушыларға түсінікті тілде жеткізу.
3. Логикалық есептердің оқу бағдарламасындағы рөлін талдау арқылы олардың маңыздылығын көрсету.
4. Практикалық тапсырмалар мен жаттығуларды әзірлеу арқылы оқушылардың логикалық есептерді шешуге деген қызығушылығын арттыру.

Кіріспе

Қазіргі заманда білім беру жүйесінде логикалық ойлауды дамыту маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Логикалық есептерді шешу оқушылардың аналитикалық қабілеттерін жетілдіруге, олардың шығармашылық ойлауын дамытуға ықпал етеді. Логикалық есептерді шешу барысында оқушылар әртүрлі шешім қабылдау стратегияларын қолдануға мәжбүр болады, бұл өз кезегінде олардың ойлау қабілеттерін кеңейтеді.

Білім беру стандарттарына сәйкес, 6-сынып оқушыларына логикалық есептерді шешуге

бағытталған арнайы тақырыптар енгізілген. Бұл тақырыптар оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыруға, олардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға септігін тигізеді. Логикалық есептерді шешудің оңай жолдарын табу және оларды оқыту әдістемесін әзірлеу оқушылардың оқу үдерісін жеңілдетуге және қызықты етуге мүмкіндік береді.

Логикалық есептерді шешудің тиімді әдістерін анықтау арқылы оқушылардың математикаға деген қызығушылығын арттыруға болады. Сонымен қатар, логикалық есептерді шешу дағдылары оқушыларға болашақта кез келген салада тиімді шешім қабылдауға көмектеседі. Осылайша, логикалық есептерді оқыту қазіргі қоғамдағы өзекті мәселелерді шешуге бағытталған маңызды қадам болып табылады.

Бұл зерттеу логикалық есептерді шешудің оңай жолдарын анықтап, оны оқыту әдістемесіне енгізуге бағытталған. Алынған нәтижелер оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға, олардың математикалық білімдерін тереңдетуге көмектеседі. Сондықтан осы тақырып аясында жүргізілетін зерттеулер мен әзірленетін әдістемелер практикалық маңызға ие.

Негізгі бөлім

Логикалық есептерді шешудің тиімді әдістері

Логикалық есептерді шешу - оқушылардың аналитикалық және шығармашылық қабілеттерін дамытудағы маңызды құрал. Бұл есептерді шешу барысында оқушылар әртүрлі стратегияларды меңгереді, бұл олардың ойлау кеңістігін кеңейтуге ықпал етеді. Логикалық есептерді тиімді шешудің бірнеше әдістері бар: диаграммалар мен графиктерді қолдану, аналогиялар құру, индукция және дедукция әдістері, гипотезаларды тексеру және т.б.

Диаграммалар мен графиктерді қолдану

Диаграммалар мен графиктер логикалық есептерді визуализациялауға көмектеседі. Мысалы, Венн диаграммалары жиындардың қиылысуын көрсету үшін қолданылады. Бұл әдіс күрделі ақпаратты жүйелеуге және оны оңай түсінуге мүмкіндік береді.

Аналогияларды қолдану

Аналогиялар құру - жаңа жағдайларды бұрынғы біліммен салыстыра отырып түсіну. Бұл әдіс оқушыларға таныс емес есептерді шешуде тиімді. Мысалы, егер оқушыға бір логикалық жұмбақ таныс болса, ол ұқсас құрылымды жаңа жұмбақты оңай шеше алады.

Индукция және дедукция әдістері

Индукция әдісі жалпы қорытындыларды жеке деректерден шығару арқылы жүзеге асады. Дедукция керісінше, жалпы қағидалардан нақты шешімдер алу процесі. Бұл әдістер оқушыларға теориялық білімді практикалық есептерде қолдануға мүмкіндік береді.

Логикалық есептердің маңыздылығы

Логикалық есептерді шешу дағдылары оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін арттырып, олардың болашақта кез келген салада тиімді шешім қабылдауына көмектеседі. Бұл дағдылар оқушыларға проблемаларды жүйелі түрде талдауға, ақпаратты дұрыс интерпретациялауға және дәлелдерге негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

Зерттеулер көрсеткендей, логикалық ойлауды дамытудың арқасында оқушылардың академиялық жетістіктері артады. Мысалы, Американдық психологиялық қауымдастықтың зерттеуінде логикалық есептерді шешу қабілеті математика және жаратылыстану пәндеріндегі жетістіктермен тікелей байланысты екені анықталған.

Логикалық есептерді оқыту әдістемесі

Логикалық есептерді оқыту барысында мұғалімдер әртүрлі әдістерді қолдануы керек. Практикалық тапсырмалар мен жаттығулар оқушылардың қызығушылығын арттыруға ықпал етеді. Бұл тапсырмалар шынайы өмірден алынған жағдайларды қамтуы мүмкін. Мысалы, сауда жасау, уақытты басқару, немесе табиғат құбылыстарын түсіндіру сияқты тақырыптар оқушыларды қызықтырады.

Қорытынды

Логикалық есептерді шешудің оңай жолдарын анықтау және оларды оқыту әдістемесіне енгізу қазіргі білім беру жүйесінде маңызды қадам болып табылады. Бұл әдістер

оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытып, олардың математика мен басқа пәндердегі жетістіктерін арттыруға септігін тигізеді. Осылайша, логикалық есептерді оқыту оқушылардың жалпы білім сапасын арттыруға бағытталған маңызды қадам болып табылады.

Логикалық есептерді шешудің тиімді әдістері оқушылардың аналитикалық және шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Диаграммалар мен графиктерді қолдану, аналогиялар құру, индукция және дедукция әдістері сияқты стратегиялар арқылы оқушылар күрделі ақпаратты түсінуді және оны тиімді пайдалануды үйренеді. Бұл әдістер оқушылардың ойлау кеңістігін кеңейтуге, сыни тұрғыда ойлауға және дәлелдерге негізделген шешімдер қабылдауға ықпал етеді.

Логикалық есептерді шешудің маңыздылығы қазіргі білім беру жүйесінде айқын көрінеді. Зерттеулер көрсеткендей, бұл дағдылар оқушылардың академиялық жетістіктерін, әсіресе математика мен жаратылыстану пәндеріндегі жетістіктерін арттырады. Сондықтан логикалық есептерді оқыту әдістемесін дамыту, оны күнделікті оқу процесіне енгізу маңызды.

Болашақта мұғалімдерге оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін практикалық тапсырмалар мен шынайы өмірден алынған жағдайларды пайдалануды ұсынамын. Бұл оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытумен қатар, олардың оқу процесіне деген қызығушылығын арттырады. Оқушыларға логикалық есептерді шешудің әртүрлі әдістерін меңгеруге мүмкіндік беру арқылы, біз болашақта кез келген қиындықтарды еңсеруге дайын, жан-жақты дамыған тұлғаларды қалыптастыра аламыз.

Сондықтан, әрбір мұғалім оқыту процесін жетілдіру мақсатында логикалық тапсырмаларды енгізуді, оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуды басты міндет деп санауы тиіс. Бұл тек оқушылардың жеке дамуына ғана емес, қоғамның интеллектуалды деңгейін арттыруға да септігін тигізеді.

Пайдаланылған дереккөздер мақала

1. Нұрғалиев Қ.Т. Математикалық логика негіздері. – Алматы: Білім, 2015. – 256 б.
2. Әбдіқалықов А.Ж. Логикалық есептерді шешу әдістері. – Нұр-Сұлтан: Мектеп, 2018. – 192 б.
3. Сүлейменов Б.М. Математикадан логикалық есептер жинағы. – Шымкент: Дәуір, 2020. – 144 б.
5. Тұрысбеков С.Е. “Логикалық ойлау қабілетін дамыту” // Педагогика журналы. – 2019. – №4. – 30-34 б.
6. Құдайбергенова Л.А. Математикалық олимпиадаларға дайындық. – Қарағанды: Орталық баспасы, 2016. – 220 б.
7. Есмағамбетов Ж.С. “Логикалық есептердің маңызы” // Білім әлемі. – 2021. – №7. – 12-15 б.
8. Омарова М.Т. Жасөспірімдерге арналған логикалық есептер. – Ақтөбе: Жазушы, 2019. – 180 б.

Тулеугазина Асель Казезовна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
"Б. Майлин атындағы орта мектеп-бақшасы" КММ
Абай облысы, Мақаншы ауданы, Қабанбай ауылы

М.СӘРСЕКЕ «ҚАНЫШ СӘТБАЕВ» РОМАН-ЭССЕСІ. І БӨЛІМ. БАЯНАУЫЛ АЯСЫНДА. «КЕНЖЕТАЙ», «ҚАШАҒАН ҚҰЛЫН ҚАСҚЫРҒА АЛҒЫЗБАЙДЫ», «БИГЕ ШЫҚТЫ ДӨҢГЕЛЕП» БӨЛІМШЕЛЕРІ

Бөлім:	**2-бөлім: Қазақтың Қанышы**
Педагогтің аты-жөні:	
Күні:	
Сыныбы: 10	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	М.Сәрсеке «Қаныш Сәтбаев» роман-эссесі. І бөлім. Баянауыл аясында. «Кенжетай», «Қашаған құлын қасқырға алғызбайды», «Биге шықты дөңгелеп» бөлімшелері
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты:	10.1.1.1. әдеби шығармаға сюжеттік-композициялық талдау жасау арқылы идеялық мазмұнын түсіну; 10.2.1.1 әдеби шығарманың композициялық ерекшеліктерін талдау.
Сабақтың мақсаты:	**Барлық оқушылар үшін:** Әдеби шығарманың тақырыбы мен идеясын біледі. **Көпшілік оқушылар үшін:** Әдеби шығармаға сюжеттік-композициялық талдау жасау арқылы идеялық мазмұнын түсінеді. **Кейбір оқушылар үшін:** Әдеби шығарманың сюжеттік-композициялық құрылысын талдайды.

Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/ Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы Қызығушылықты ояту. 7 мин.	**(Ұ). Ұйымдастыру кезеңі:** 1. Оқушылармен амандасу, түгендеу. 2. Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыруда **шаттық шеңбері** жүзеге асырылады. 3.Оқушыларды топтарға біріктіру.	Мұғалім таратқан қима қағаздар бойынша топқа бірігеді. Әр оқушы қима қағаздарды таңдау арқылы ұқсас құралдармен 3 топқа бірігеді. 1 топ; 2 топ; 3 топ.	**Мақсаты:** Оқушылар бір-біріне тілек білдіреді, тыңдау дағдыларын дамытуға бағытталады, сондай-ақ барлық оқушылардың қатыстырылуы арқылы сабаққа белсенділігі артады. **Тиімділігі:** Оқушылар бір-біріне тілек айту арқылы жақындасады, көңіл-күйін көтереді және бауырмалдығын оятады.	Оқулық, жұмыс дәптерлері ДК экраны Қима қағаздар

			Саралау: Бұл жерде саралаудың **«Жіктеу»** тәсілі көрінеді. Оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыру мақсатында мүмкіндігінше оларға таңдау еркіндігі беріледі.	
Жаңа сабаққа кіріспе 	**(Ұ) «Миға шабуыл»** әдісі арқылы өткен тақырыппен жаңа сабақты байланыстыру мақсатында ой қозғау сұрақтарын ұжымдық талқылау. **Сұрақар:** 1.Медеу Сәрсеке кім? 2.Медеу Сәрсеке қай жерде туып өсті? 3.Жазушы қай жерде білім алып, қызмет істеді?	Оқушылар сұрақтарға жауап беріп, өзара ұжымдық талқылау жасағаннан кейін мұғалім оқушыларға сабақтың тақырыбы, мақсатымен таныстырады. Сыныптастырының пікірін толықтырады. Өз ойымен бөліседі.	**Мақсаты:** Жылдам әрі функционалды түрде сыни ойлануды дамыту. **Тиімділігі:** оқушының танымдық дағдысы артады. Сонымен қатар оқушыға сабақтың өмірмен байланысын көрсетеді және сабақтың тақырыбы мен мақсатын анықтауға мүмкіндік береді. **Саралау:** Бұл жерде саралаудың **«Диалог және қолдау көрсету»** тәсілі көрінеді. Дұрыс мағынада жауап беруге бағыттау мақсатында кейбір оқушыларға ашық сұрақтар, ал кейбір көмек қажет ететін оқушыларға жетелеуші сұрақтар қойылады.	**Қалыптастырушы бағалау:** Өз ойын дұрыс мағынада білдіріп, талқылауға белсенділікпен қатысқан оқушыға «Жарайсың!» деген мадақтау сөзімен ынталандыру .
Сабақтың ортасы Мағынаны ашу. 26 мин.	Мұғалім оқушыларға Медеу Сәрсекенің өмірі мен шығармашылығы жайлы жалпы түсінік береді. «Қаныш Сәтбаев» роман-эссесін түсіндіреді.	Ұжымдық жұмыс: Оқушылар бір-бірімен ой бөліседі. «Қаныш Сәтбаев» роман-эссесін талдайды.	**Дескриптор*:*** -Оқушылар ойларын айтады; -Роман-эссені талқылайды. **Жалпы-3 балл.**	Оқулық 10-сынып
Топтық жұмыс 	Роман-эсседе көтерілген мәселелерді ұлттық мүдде тұрғысынан қарастырып, «Қаныш Сәтбаев кім?» деген сұрақты «Рөлдегі оқушылар» әдісімен топтарға бөлініп, тақы рып бойынша талдап көруіне нұсқау береді.	1-топ: Із қуушы - кейіпкерлердің ізін қуады. 2-топ: Кейіпкерді сипаттаушы - кейіпкерлердің мінезін, сыртқы тұлғасын сипаттайды. 3-топ: Бейнелеуші-суреттеуші - оқиғаларға байланысты шығарма-лардан суреттер салады. 4-топ: Жазушы - романдағы маңызды деген мәселе төңірегінде хат, хабарлама, шағын эссе жазады.	**Дескриптор*:*** -Топқа бөлінеді. -Мәселелерді талқылайды. -Тапсырмалар-ды орындайды. -Жаңа ақпараттарды талқылайды. **Жалпы-4 балл**	Оқулық 10-сынып

		5-топ: Дәнекер - роман мазмұнын қазіргі қоғаммен байланыстырады.		
Жұптық жұмыс 	Қарқыны баяу оқушыларға жетелеуші, түрткі сұрақтар қояды. Қарқыны жылдам оқушыларға бағыттаушы сұрақтар қойып қолдау көрсетеді.	Роман-эссенің бөлімдеріне ат қойып, баяндалатын оқиғаға өз пікірлерін білдіреді.	**Дескриптор:** -Роман-эссенің бөлімдеріне ат қояды; -Өз пікірлерін ортаға салады. **Жалпы-3 балл**	Оқулық 10-сынып Жұмыс дәптерлері.
Сабақтың соңы Ой толғаныс. Рефлексия 7 мин. 	**«Еркін микрофон» әдісі.** Мұғалім сабақты қорытындылау мақсатында оқушылардың сабаққа деген көзқарасын, рефлексиясын тыңдайды. ***Мақсаты:*** Оқушы алған білімін саралай білуге дағдыланады. ***Тиімділігі:*** Тақырып бойынша оқушылардың пікірін анықтайды. Жинақталған деректердің құнды болуын қадағалайды. ***Саралау:*** Бұл кезеңде саралаудың ***«Қорытынды»*** тәсілі көрінеді.	Оқушылар бүгінгі сабақтың мақсаты, тақырыбы бойынша өз ойын айту арқылы сабаққа қорытынды жасайды.	Мұғалім оқушыларды **«Жапондық бағалау»** әдісі арқылы бағалайды. Яғни *«Дұрыс келісемін», «Толықтырамын, басқа көзқарасым бар», «Менің сұрағым бар». Сонымен қатар 1-10 баллдық жүйе бойынша оқушылардың сабаққа қатысу белсенділігі бойынша бағаланады.*	

Саралау. Сіз қандай тәсілмен көбірек қолдау көрсетпексіз? Сіз қабілетті оқушылардың алдына қандай тапсырмалар қоясыз?	Бағалау. Сіз оқушылардың материалды игеру деңгейін қалай тексеруді жоспарлап отырсыз?	Денсаулық және қауіпсіздік техникасын сақтау
«Диалог және қолдау көрсету», «Тапсырма», «Жіктеу». Саралау тапсырмаларды іріктеуді, белгілі бір оқушыдан күтілетін нәтижені, оқушыға жеке қолдау көрсетуде, оқу материалы мен ресурстарды оқушылардың жеке қабілеттерін ескере отырып әзірлеуді қамтиды.	«Мадақтау сөз» әдісі. 1-10 баллдық жүйе бойынша бағаланады.	Денсаулық сақтау технологиялары. Сабақта сергіту жаттығулары мен белсенді жұмыс түрлерін қолданамын. Осы сабақта қолданылатын Қауіпсіздік техникасы ережелерінің тармақтары орындалады.

Жалпы бағалау

Сабақтың қандай екі аспектісі жақсы өтті? Оқыту туралы да, сабақ беру туралы да ойланыңыз.

1:

2:

Сабақты жақсартуға не жәрдемдесер еді? Оқыту туралы да, сабақ беру туралы да ойланыңыз.

1:

2:

Сабақ кезінде, сынып немесе жекелеген оқушылардың жетістіктері/қиыншылықтары туралы мен нені анықтадым? Келесі сабақтарда неге назар аудару керек?

1:

2:

Ходжабаева Сапаргул Бегалиевна
Бастауыш сынып мұғалімі
«№20 жалпы білім беретін мектеп» КММ
Маңғыстау облысы, Мұнайлы ауданы, Батыр ауылы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Кіріспе

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігін арттыру маңызды орын алады. Өйткені осы кезеңде баланың оқу дағдылары, ойлау қабілеті мен қызығушылығы қалыптасады. Танымдық белсенділігі жоғары оқушы білімді тек қабылдап қана қоймай, оны саналы түрде меңгереді және тәжірибеде қолдануға ұмтылады.

Танымдық белсенділік ұғымы

Танымдық белсенділік – оқушының жаңа білімге қызығушылығы, сұрақ қоюы, тапсырмаларды ынтамен орындауы және өздігінен шешім табуға талпынысы. Мұндай белсенділік оқыту процесін нәтижелі етеді.

Танымдық белсенділікті арттыру жолдары

Бастауыш сыныпта танымдық белсенділікті арттыру үшін ойын технологияларын пайдалану өте тиімді. Ойын барысында оқушы еркін әрекет етіп, ойлау қабілетін дамытады. Сонымен қатар, проблемалық тапсырмалар беру арқылы балаларды ойлануға, салыстыруға және қорытынды жасауға үйретуге болады. Көрнекі құралдар, интерактивті тақта мен бейнематериалдар да оқушының назарын аударып, ақпаратты жеңіл қабылдауына көмектеседі. Топтық және жұптық жұмыстар арқылы балалар бір-бірімен пікір алмасып, өз ойларын дәлелдеуге үйренеді.

Мұғалімнің рөлі

Мұғалім оқушыларға қолайлы, сенімді орта құрып, әр баланың жетістігін қолдап отыруы керек. Мадақтау мен қолдау оқушының өзіне деген сенімін арттырады.

Қорытынды

Бастауыш сыныпта танымдық белсенділікті дамыту – болашақта білімді, шығармашыл тұлға қалыптастырудың негізі.

Бактиярова Жадыра Сейтахметовна, Капчикова Нургуль Тлеубековна
Химия пәні мұғалімдері
ШҚО білім басқармасы Өскемен қаласы бойынша білім бөлімінің
«№32 орта мектебі» КММ

«ХИМИЯ ПӘНІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ»

Аннотация. Мақалада қазіргі білім беру жүйесіндегі функционалдық сауаттылықты дамытудың өзектілігі қарастырылады. Әсіресе химия пәні арқылы оқушылардың өмірлік дағдыларын қалыптастыру, алған білімін нақты жағдайларда қолдана білу қабілеттерін жетілдіру жолдары талданады. Функционалдық сауаттылықты дамытуда қолданылатын тиімді әдістер мен педагогикалық тәсілдер ұсынылады.

Кілт сөздер:функционалдық сауаттылық, химия пәні, PISA, өмірлік дағдылар, жаратылыстану сауаттылығы, интеграция, эксперимент.

Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық стандарт талаптарына сай оқыту үдерісінің орталық тұлғасы білім алушы субъект, ал ол субьектінің алған білімінің түпкі нәтижесі құзіреттіліктер болып белгіленді.

Білім алушылардың оқу жетістігі екі жағдайда бағаланады. Олардың бірі – сырттай бағалау болса, екіншісі – іштей бағалау. Нақтылай түссек, іштей бағалау – оқу пәні бойынша оқыту сапасын диагностикалау және мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты өлшеміне сәйкес жүзеге асырылса, сырттай бағалау – әрбір деңгейді аяқтау бойынша білім алушының оқу жетістіктерінің нәтижелеріне сәйкес (ҰБТ, ОЖСБ), сондай-ақ халықаралық зерттеулерге TIMSS, PISA және қатысуы арқылы жүзеге асырылады. [1.7б]

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға қалай көмектесе аламыз? Ең алдымен біз оларға қалай оқу керектігін үйретуіміз керек. Біздің оқушылар жақсы функционалдық сауаттылық академиялық жетістік пен болашақ кәсіби табысқа жетудің негізгі дағдысы екенін түсінуі керек. Оқыту әдістерін де ескеру маңызды. Күрделі терминдер мен процестерді түсінуді жеңілдету үшін көптеген факторларды, соның ішінде оқушылардың дайындық деңгейі мен жасын ескеру қажет [2.11б].

Химия сабағы тек химиялық элементтер, қосылыстар, реакциялар туралы білім алу ғана емес, сонымен қатар оқушылардың коммуникативті және танымдық қабілеттерін дамыту болып табылады. Химиядағы функционалдық сауаттылық тек ғылыми терминологияны және курс материалының мазмұнын білу ғана емес, сонымен қатар бұл материалды әртүрлі өмірлік және кәсіби жағдайларда қолдана білу. Химия сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың бірнеше әдістерін қолдануға болады:

Химиялық білімді өмірлік жағдайларда қолдануды талап ететін сабақта практикалық есептер мен тапсырмаларды шешу.

Басқа пәндермен және күнделікті өмірмен интеграция, мұнда оқушылардың өздері әртүрлі пәндерден алған білімдер мен олардың өмірі арасындағы байланысты түсінеді және осы білімді мәселелерді шешу үшін біріктіре қолдана алады.

Ақпаратты түсінуді жақсарту үшін оқытудың технологиялық әдістерін, мысалы, бейне оқулықтар, жағдайлық есептер, интерактивті жаттығулар және т.б. қолдану.

Ойын технологияларын қолдану, сондай-ақ әртүрлі жарыстар мен командалық жарыстар бәсекелестік ортаны қалыптастырады және жаңа дағдыларды (жаңа ақпаратты іздеу, жинақтау және қолдану) дамытуды талап етеді. Бұл әдістерді тек сабақта ғана емес, сонымен қатар сабақтан тыс жұмыстарда да қолдану керектігін есте ұстаған жөн. Химия пәні аясында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үшін осы саланың мамандарымен кездесулер ұйымдастыруға, лекцияларға, мұражайларға және көрмелерге қатысуға болады.

Жалпы функционалдық сауаттылықты, атап айтқанда, ғылыми сауаттылықты табысты дамыту үшін келесі қарапайым ережелерді қолдануға болады:

- Танымдық қызығушылық бірінші орында, одан кейін оқу (қызықты және пайдалы, тартымды және эксперименталды).
- «Тірі толғанудан абстрактілі ойлауға дейін» (материяға кіріспе, содан кейін оның құрылымы).
- «Басында эксперимент болды» (зерттеу, эксперимент, есеп шығару, содан кейін теория).
- «Химия – өмір – жаратылыстану» (химияны өмірден алынған мысалдар арқылы оқимыз).
- Химиялық есептеулер арқылы формулалар мен теңдеулерді меңгеру.
- Ең бастысы, интеграцияланған танымдық белсенділік үшін табысты орта құру.

Функционалдық сауаттылықтың барлық түрлері, соның ішінде жаратылыстану пәндері оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін: сыни тұрғыдан ойлауды, шығармашылықты, қарым-қатынасты және мәселені шешудегі ынтымақтастықты дамытуға бағытталған, бұл оқушылардың күрделі есептерді шешуіне мүмкіндік береді.

Химия сабағы тек химиялық элементтер, қосылыстар, реакциялар туралы білім алу ғана емес, сонымен қатар оқушылардың коммуникативті және танымдық қабілеттерін дамыту болып табылады. Химиядағы функционалдық сауаттылық тек ғылыми терминологияны және курс материалының мазмұнын білу ғана емес, сонымен қатар бұл материалды әртүрлі өмірлік және кәсіби жағдайларда қолдана білу.

Химия сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың бірнеше әдістерін қолдануға болады: химиялық білімді өмірлік жағдайларда қолдануды талап ететін сабақта практикалық есептер мен тапсырмаларды шешу.

Басқа пәндермен және күнделікті өмірмен интеграция, мұнда оқушылардың өздері әртүрлі пәндерден алған білімдер мен олардың өмірі арасындағы байланысты түсінеді және осы білімді мәселелерді шешу үшін біріктіре қолдана алады.

Ақпаратты түсінуді жақсарту үшін оқытудың технологиялық әдістерін, мысалы, бейне оқулықтар, жағдайлық есептер, интерактивті жаттығулар және т.б. қолдану.

Ойын технологияларын қолдану, сондай-ақ әртүрлі жарыстар мен командалық жарыстар бәсекелестік ортаны қалыптастырады және жаңа дағдыларды (жаңа ақпаратты іздеу, жинақтау және қолдану) дамытуды талап етеді. Бұл әдістерді тек сабақта ғана емес, сонымен қатар сабақтан тыс жұмыстарда да қолдану керектігін есте ұстаған жөн. Химия пәні аясында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үшін осы саланың мамандарымен кездесулер ұйымдастыруға, лекцияларға, мұражайларға және көрмелерге қатысуға болады.

Функционалдық сауаттылықтың барлық түрлері, соның ішінде жаратылыстану пәндері студенттердің негізгі құзыреттіліктерін: сыни тұрғыдан ойлауды, шығармашылықты, қарым-қатынасты және мәселені шешудегі ынтымақтастықты дамытуға бағытталған, бұл оқушылардың күрделі есептерді шешуіне мүмкіндік береді.

Қазіргі заманның күн санап емес, сағат санап өзгеріп жатқан уақытында адам баласының ойлау қабілеті, өмір сүру дағдысы өзгеруде. Бұлай болу себебі технологияның заман талабына қарай дамып жатқанын қоссақ қателеспейміз. Бірақ та, білім беру жүйесіндегі материалдарды меңгеруге оқушылардың қызығушылық таныта бермейтіндігін байқауға болады. Еліміздің болашағы саналатын жас бүлдіршіндерге білім беру кезінде олардың функционалдық сауаттылығын дамыту өте маңызды міндеттерінің бірі болып саналады.

Бүгінгі таңда оқушыларымызға білім сапасын көтеру және олардың білімі терең, ойы ұшқыр, функционалдық сауаттылығы жоғары адам болып қалыптасуына ықпал жасауымыз керек.

Қазіргі уақытта ақпараттық уақыт мектеп түлегін ақпаратты өңдеу және ақпараттық белгісіздік жағдайында практикалық мәселелер мен міндеттерді шешу дағдыларына үйрету

және болашақта жалпы білім берудің мақсаты болып табылатын қазіргі қоғамға толық интеграцияны қамтамасыз ету маңызды.

Қазіргі тез өзгеретін әлемдегі функционалды сауаттылық адамзатқа саяси, мәдени, әлеуметтік және экономикалық қызметте белсенділік танытуға,сонымен қоса өмір бойына білімін жетілдіруге мүмкіндік беретін негізгі факторлардың біріне айналды. Қоршаған әлемді және оған енгізілген өзгерістерді түсіну үшін қажет эксперименттер мен бақылауларға бағытталған қорытындылар алуға мүмкіндігі қазіргі шәкірттердің функционалды тұрғыдан да, ғылыми тұрғыдан да сауаттылығын арттырады.

Жаратылыстану сауаттылығы - жаратылыстану ғылымының басты ерекшеліктерін адам танымының нысаны деп түсіну, жаратылыстану ғылымдары мен технологиялардың қоғам өмірінің зияткерлік,материалдық және мәдени тұрғыдан әсерін түсіну, жаратылыстану ғылымына тиісті мәселелер жөнінде белсенді азаматтық ұстанымды қолдана білу қабілеті.

Функционалдық сауаттылық – оқушының алған теориялық білімін өмірдің барлық кезеңінде пайдалана алуы, өз біліміне талдау жүргізе алуы, жаңа ақпаратты меңгеруде өзіне сай тәсілді таңдай алуы, мәселені шешуде білімін оңтайлы пайдаланып, оң нәтижеге жете білу. Функционалдық сауаттылығын дамыту арқылы бала өмірге ,қоршаған ортаға тез бейімделеді, білімін жеке қабілеттерін дамытуға жұмсай алады,әрекеттерін есеп беруді үйренеді, атап айтқанда, өз-өзін жасап шығарады. Ал өзін құрастыруда әр баланың жеке ерекшеліктерімен қатар, шығармашылық ойлай алуы басты фактор болып саналады. Баланың жалпы орта білім алып, жан - жақты дамуы мектеп қабырғасында қалыптасады. Мектеп қабырғасындағы баланың жетелеуші жол көрсетушісі, әрине - мұғалім. Мұғалімнің міндеті - оқушының пәнге деген зейінін ашып, қызығушылығын арттыра білу. Сондықтан, мұғалім қай саладан болмасын, өз пәнінен балаға іліп алар өмірлік сабақ бере алса, баланың дамуына жүйелі бағыт-бағдар берсе, оның ұстаз ретіндегі еңбегінің сіңгені.

Химия пәні - қоғамда жаратылыстану бағыттарының негізгі саласын қамтиды

Тұрмыстық өмірдегі болатын химиялық процестер туралы түсінік, химиялық реакциялар әсерінен туындаған ғаламдық экологиялық проблемалар себебі және шешу жолдары жайлы білім оқушының мәселесіні шешу әрекетін жоспарлауға итермелейді

Оқушыларға химия пәнін оқыту барысында заттардың құрамына, қасиеттеріне және түрленуіне ерекше қызығушылықты дамыту химиялық құбылыстарды, химиялық заңдылықтарды қоршаған әлемнен бөліп алу және оларды өмірде ақыл - ойдың химиялық бағдарының элементтері ретінде пайдалану, яғни оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту. Біз болашақта қандай мамандықтар қажет болатынын, сондай-ақ бүгінгі мектеп оқушыларының табысты даму траекториясын құру және болашақ тұрақсыздық әлемінде өз ұстанымдарын нығайту үшін қандай кәсіби және қолданбалы дағдылар қажет болатынын болжай алмаймыз. Біз жасай алатын және істеуіміз керек жалғыз нәрсе - оларды функционалдық сауаттылыққа үйрету. Біз жаһандану және өзара әрекеттесу дәуірінде өмір сүріп жатқандықтан, біздің балаларымыз заманауи әлемде табысты және бәсекеге қабілетті болуы керек. Педагогтардың міндеті – балалар 21 ғасырдағы барлық қажетті дағдыларды меңгеріп, постиндустриалды ақпараттық қоғамда өмір сүруге дайындалатындай етіп өз жұмысын ұйымдастыру.

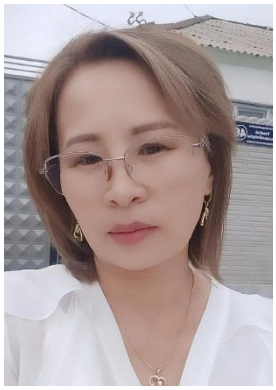
Химиядан есепті шығара білу - химия ғылымындағы білімнің негізін қалыптастырудың маңызды бөлігі болып табылады.Сондықтан есеп шығарғанда тиімді әдістерді пайдалану арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1.Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы PISA, TIMSS зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми-жаратылыстану сауаттылықтарын дамыту, атты Оқу-әдістемелік құрал,2014ж,7 бет

2. Оқушылардың оқу сауаттылығын дамытуға арналған тапсырмалары,әдістемелік құрал,2019ж «Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы Атырау облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты,11 бет

Алимханова Майра Ажмахановна
Бастауыш сынып мұғалімі
Балтабай Адамбаев атындағы тірек орта мектебі
Жамбыл облысы, Сарысу ауданы, Саудакент ауылы

«ЖАС ЗЕРТТЕУШІ» 2 СЫНЫПҚА АРНАЛҒАН АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМА

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесі оқушыны дайын білімді қабылдаушы емес, ізденуші, ойлаушы, зерттеуші тұлға ретінде қалыптастыруды көздейді. Сондықтан бастауыш мектептен бастап зерттеу мәдениетін, сұрақ қою, бақылау жүргізу, дәлелді жауап беру сияқты дағдыларды дамыту — уақыт талабы.

2-сынып оқушысы – ойлауы қалыптасып келе жатқан, қызығушылығы жоғары, қоршаған ортаға сұрақтары көп тұлға. Осы кезеңде зерттеушілік дағдыны дұрыс бағытта дамыту баланың әрі қарайғы оқу жетістігінің, дербестігінің және креативтілігінің негізін қалайды. Осыған байланысты «Жас зерттеуші» авторлық бағдарламасын әзірлеу өзекті болып табылады.

Бағдарламаның мақсаты:

2-сынып оқушыларының зерттеушілік қабілеттерін қалыптастыру арқылы олардың:

-танымдық қызығушылығын дамыту

-логикалық ойлау дағдыларын жетілдіру

-қарапайым ғылыми-зерттеу мәдениетін қалыптастыру

-өз ойын ауызша және жазбаша жеткізуін дамыту мақсат етіледі.

Міндеттері

Бағдарламаның негізгі міндеттері төмендегілер:

1. Оқушылардың «неге?», «қалай?», «қашан?» сияқты сұрақтар қою дағдысын дамыту.
2. Қарапайым бақылау, салыстыру, жіктеу әрекеттеріне үйрету.
3. Тәжірибе жасау мен шағын жобалар қорғауға баулу.
4. Топта, жұпта жұмыс істеу мәдениетін қалыптастыру.
5. Нәтиже туралы қорытынды жасай алуына мүмкіндік беру.

Бағдарламаның өзектілігі

Бағдарлама білім берудің жаңартылған мазмұнымен, функционалдық сауаттылық талаптарымен сәйкес келеді. Зерттеушілік іс-әрекет:

-баланың табиғи қызығушылығын қолдайды

-пәндерді өмірмен байланыстырады

-академиялық емес, өмірлік дағдыны дамытады

-бастауыштан бастап ғылыми ойлауға баулиды

Сондай-ақ, цифрлық заманда ақпаратты дұрыс қабылдау, сұрыптау және түсіндіру қабілеті маңызды. Бұл бағдарламаның мазмұны дәл осы құзыреттерді дамытуға бағытталған.

Бағдарламаның құрылымы мен мазмұны

Бағдарлама келесі бағыттарды қамтиды:

1. Зерттеушілік мәдениет негіздері

зерттеуші кім?

зерттеу деген не?

қауіпсіздік ережелері

2. Бақылау және жазба жүргізу

күнделік толтыру

кесте, сызба қолдану

3. Тәжірибелер әлемі

су, ауа, өсімдік, жарық тақырыптарында тәжірибе

«болжаймын – тексеремін – қорытындылаймын» тәсілі

4. Шағын жобалар

«Менің жануарым»

«Менің ауламдағы өсімдік»

«Таза су – таза табиғат»

5. Қорғау және таныстырылым

постер қорғау

ауызша сөйлеу мәдениет

Әдістемелік негіздері

Бағдарламаның іске асуы мынадай әдістер арқылы жүзеге асады:

зерттеу тапсырмалары

жобалық оқыту

ойын технологиялары

топтық жұмыс

зертханалық мини-тәжірибелер

Әр сабақта оқушы тек тыңдаушы емес, белсенді қатысушы болады. «Мен өзім көрдім, өзім жасадым, өзім түсіндім» қағидаты басшылыққа алынады.

Күтілетін нәтижелер

Бағдарламаны аяқтаған 2-сынып оқушысы:

қарапайым сұрақ қоя алады

шағын зерттеу жоспарын жасай алады

бақылау жүргізіп, жазба қалдырады

тәжірибе нәтижесін түсіндіреді

постер немесе шағын презентация қорғайды

өз ойын дәлелмен жеткізе алады

Бұл нәтижелер бастауыш мектептен бастап функционалдық сауатты тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Бағдарламаның жаңалығы

Авторлық бағдарламаның жаңалығы мынада:

зерттеу дағдысы ерте жастан жүйелі түрде қалыптастырылады

тәжірибелер оқушыға қолжетімді және қауіпсіз

пәндер интеграциясы (дүниетану, әдебиет, математика) жүзеге асады

рефлексия мен өзін-өзі бағалау элементтері енгізілген

Қорытынды

«Жас зерттеуші» авторлық бағдарламасы 2-сынып оқушыларының зерттеушілік дағдыларын қалыптастыруға, танымдық белсенділігін арттыруға және тұлғалық дамуына бағытталған. Бағдарламаны оқу үрдісіне енгізу бастауыш мектеп оқушыларының зерттеушілік мәдениетінің негізін қалайды және болашақта ғылымға, жаңашылдыққа бейім тұлға қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Данаева Алтынай Турсыновна, аудандық білім бөлімінің әдіскері
Данаева Толкынай Турсуновна, бастауыш сынып мұғалімі
Шоқан Уәлиханов атындағы орта мектебі
Жамбыл облысы, Байзақ ауданы

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Қазіргі білім беру жүйесінде экологиялық мәдениет тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін маңызды құрамдас бөлік ретінде қарастырылады. Қоршаған ортаның ластануы, табиғи ресурстардың сарқылуы, климаттың өзгеруі сияқты өзекті мәселелер экологиялық санасы жоғары ұрпақ тәрбиелеудің маңызын арттырып отыр. Осы тұрғыда бастауыш сынып кезеңі экологиялық мәдениетті қалыптастырудың ең қолайлы және нәтижелі кезеңі болып табылады.

Бастауыш сынып оқушысы табиғатты эмоционалды түрде қабылдайды, оны бақылау арқылы танып-білуге ұмтылады. Сондықтан экологиялық білім мен тәрбие беру барысында дәстүрлі түсіндіру әдістерімен қатар, баланың жас ерекшелігіне сай белсенді, тәжірибелік және шығармашылыққа негізделген әдістерді қолдану маңызды.

Осы талаптарды ескере отырып, экологиялық тәрбиені жүйелі түрде жүзеге асыру мақсатында бастауыш сыныптарға арналған «Жас эколог» бағдарламасы негізінде арнайы сабақтар ұйымдастырылды. Бағдарлама сабақтары оқушыларды дайын ақпаратты қабылдаушы емес, табиғатты бақылау, талдау және тәжірибе арқылы танып-білуге бағыттайды. «Жас эколог» бағдарламасы шеңберінде қолданылған әдістер оқушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыруға, табиғатқа деген жеке жауапкершілігін арттыруға және алған білімін күнделікті өмірде қолдануына жағдай жасайды. Осы мақалада аталған бағдарлама аясында жүзеге асырылған тиімді педагогикалық әдістердің мазмұны мен нәтижелері қарастырылады.

Солардың бірі – тәжірибелік және бақылау әдісі. Бұл әдіс арқылы оқушылар табиғи құбылыстарды өз көзімен көріп, себеп-салдарлық байланыстарды түсінеді. Мысалы, «Судың қасиеттерін зерттеу» тақырыбында оқушылар таза және лай суды салыстырып бақылау арқылы қай судың тұрмыста қолдануға жарамды екенін анықтайды немесе өсімдіктің өсуіне су мен жарықтың әсерін тәжірибе арқылы байқайды. Мұндай жұмыстар оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытып, экологиялық ойлауын қалыптастырады. Соның нәтижесінде оқушылар бақылау жүргізу, салыстыру, қорытынды жасау дағдыларын меңгереді. Табиғаттағы құбылыстардың кездейсоқ емес, белгілі бір заңдылықтарға негізделетінін түсініп, оқушылардың экологиялық мәселелерге саналы көзқарасы қалыптасады.

Экологиялық мәдениетті қалыптастырудың тағы бір тиімді жолы – ойын арқылы оқыту әдісі. Ойын бастауыш сынып оқушысы үшін негізгі таным құралы болғандықтан, экологиялық мазмұндағы ойындар сабақтың қызықты әрі мазмұнды өтуіне ықпал етеді. Мысалы, сабақ барысында «Дұрыс – бұрыс» ойынын қолдану арқылы оқушыларға табиғатқа қатысты түрлі жағдаяттар ұсынылып, олар өз көзқарасын білдіреді. Сондай-ақ «Экологтың кеңесі» сияқты рөлдік ойындарда балалар табиғатты қорғау жолдарын ұсынып, экологиялық ережелерді саналы түрде меңгереді. Ойын барысында оқушылар өз пікірін ашық айтуға, экологиялық жағдаяттарды бағалауға үйренеді. Бұл олардың коммуникативтік қабілеттерін дамытып, табиғатқа қатысты шешім қабылдауда жауапкершілік танытуына ықпал етеді.

Жобалық және шығармашылық әдістер де бастауыш сыныпта экологиялық мәдениетті қалыптастыруда маңызды орын алады. Оқушылар постер жасау, сурет салу, шағын жоба қорғау арқылы табиғатқа деген көзқарасын шығармашылық тұрғыда білдіреді. Мысалы, «Менің таза сыныбым» тақырыбында оқушылар сыныптағы тазалықты сақтау жолдарын

бейнелеп, өз жұмыстарын қорғайды немесе табиғатты қорғау тақырыбында салған суреттері бойынша әңгіме құрастырады. Бұл тәсілдер оқушылардың дербестігін арттырып, экологиялық мәселелерге жеке жауапкершілікпен қарауға тәрбиелейді. Сонымен қатар жобалық жұмыстар оқушылардың жоспарлау, өз ойын дәлелдеу және көпшілік алдында қорғау дағдыларын жетілдіреді. Бұл экологиялық мәдениеттің тұлғалық сапа ретінде қалыптасуына жағдай жасайды.

Экологиялық мәдениетті қалыптастыруда пәнаралық байланысты тиімді пайдалану да маңызды. Дүниетану сабақтарында табиғи құбылыстарды зерттеу, математикада су мен жарықты үнемдеуге байланысты есептер шығару, қазақ тілі сабақтарында табиғат тақырыбындағы мәтіндермен жұмыс жасау оқушылардың экологиялық дүниетанымын кешенді түрде дамытады. Мысалы, су үнемдеу туралы есептер шығару арқылы оқушы табиғи ресурстардың шектеулі екенін саналы түрде түсінеді.

Сонымен қатар, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану экологиялық мәдениетті қалыптастырудың заманауи әдісі болып табылады. Бейнематериалдар, инфографикалар және интерактивті тапсырмалар экологиялық құбылыстарды көрнекі түрде түсінуге мүмкіндік береді. Мысалы, табиғатты қорғау туралы бейнефильмнен кейін оқушылар «Адам әрекеті табиғатқа қалай әсер етеді?» деген сұраққа жауап беріп, өз ойларын ортаға салады. Бұл тәсіл оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады.

Қалыптастырушы бағалау мен рефлексия әдістері де экологиялық мәдениетті дамытуда елеулі мәнге ие. Сабақ соңында оқушылар «Мен бүгін не білдім?», «Табиғатты қорғау үшін не істей аламын?» деген сұрақтарға жауап беру арқылы өз оқу әрекетіне талдау жасайды. Бұл олардың экологиялық мінез-құлқын саналы түрде қалыптастыруына ықпал етеді.

Практикалық бағыттағы әдістердің бірі – мектеп өмірімен байланысты экологиялық іс-шаралар. Экобұрыш ұйымдастыру, бөлме өсімдіктерін күтіп-баптау, экологиялық акцияларға қатысу оқушылардың жауапкершілік сезімін арттырып, экологиялық білімді өмірмен ұштастырады. Мұндай жұмыстар экологиялық мәдениеттің өмірлік дағдыға айналуына негіз болады.

Қорытындылай келе, бастауыш сыныпта экологиялық мәдениетті қалыптастыру тиімді әдістерді жүйелі әрі мақсатты қолдануды талап етеді. Тәжірибелік жұмыстар, ойын технологиялары, жобалық оқыту, пәнаралық байланыс және заманауи цифрлық құралдар оқушының табиғатқа деген саналы көзқарасын қалыптастырады. Экологиялық мәдениет – тек білім жиынтығы емес, ол баланың күнделікті әрекетінде көрініс табатын өмір салты. Ал оны қалыптастыру бастауыш сыныптағы жүйелі әрі мақсатты педагогикалық жұмыстан басталады.

Шакерова Жазира Кусаингазиевна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
"Б. Майлин атындағы орта мектеп бақшасы" КММ
Абай облысы, Мақаншы ауданы, Қабанбай ауылы

«ТӘРБИЕНІҢ ҚАЙНАР БҰЛАҒЫ». Д. БАБАТАЙҰЛЫ «О, АҚТАН ЖАС, АҚТАН ЖАС...» ӨЛЕҢІ

Бөлім:	2. Тәрбиенің қайнар бұлағы	
Педагогтің тегі, аты, әкесінің аты :		
Күні:		
Сынып: 5	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	«Тәрбиенің қайнар бұлағы». Д. Бабатайұлы «О, Ақтан жас, Ақтан жас...» өлеңі.	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	5. 1. 2. 1 әдеби шығарманың тақырыбы мен идеясын анықтау;	
Сабақтың мақсаты	Әдеби шығарманың тақырыбы мен идеясын анықтай алады.	
Құндылықтарға баулу	**Құндылық: тәуелсіздік және отаншылдық** -Қазақстанның тарихын, мәдениеті мен дәстүрлерін, оның тәуелсіздігін және оны сақтаудың маңыздылығын түсіну; **Құндылық: еңбекқорлық және кәсіби біліктілік** -өз уақытын тиімді жоспарлай білу және кез келген қызметтің нәтижелеріне қол жеткізу үшін күш салу;	

Сабақтың барысы

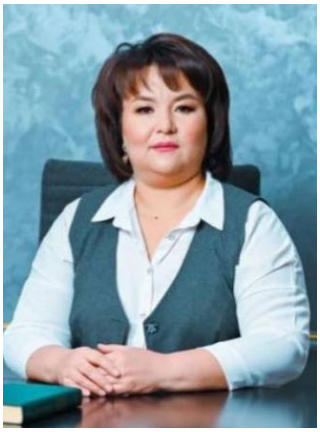
Сабақтың кезеңі// уақыты	**Педагогтің әрекеті**	**Білім алушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Сабақтың басталуы 5 минут	**І.Ұйымдастыру кезеңі** **Психологиялық ахуал** **«Амандасып алайық»** 	«Амандасып алайық» Оқушылар бірі-бірімен сандары таңдау арқылы берілген суреттерге қарап, амандасады.	Талқылау кезінде оқушылардың айтылған пікірлері мен көзқарастары ***ауызша мадақтау*** арқылы бағаланып, сабақтың келесі кезеңінде белсенді қатысуына ынталандыра ды *Жарайсың!* *Керемет шешім!* *Ойлы шешім!* *Мұндай ойлы пікірлерді ешқашан естімеппін!*	Оқулық 5-сынып «Атамұра» баспасы 2017жыл ОҚЫТУ ДАҒЫ ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛДЕР ҚОРЖЫН
Сабақтың ортасы 5 минут	Сабақтың тақырыбы, мақсаты, бағалау критерийлері хабарланады.	«ББҰ» кестесі бойынша Дулат Бабатайұлы жөнінде		

5 минут 5 минут	**Қызығушылықты ояту** «ББҮ» кестесі бойынша Дулат Бабатайұлы жөнінде бұрыннан не білесіңдер? Бүгінгі сабақта не білгі лерің келеді? *Білемін* | *Білгім келеді* | *Үйренгенім* **Дулат Бабатайұлы** (1802, Шығыс Қазақстан облысы,Аягөз ауданы Сандықтас қонысы — 1874, сонда) — көрнекті ақын. Өлеңдері ел ішінде көп тараған. Дулат шығармалары негізінен дидактикалық негізде жазылған. 1880 жылы Қазанда жарық керген «Өсиетнама» деген жинағына ақынның заманы туралы толғаулары енген.Өмірі туралы деректер толық зерттелмеген. Өлеңдері ел ішіне ауызша және қолжазба түрінде таралған. Кейбір өлеңдері Қазан қаласынан 1880 жылы алғаш рет “Өсиетнама” деген атпен жеке кітап болып жарық көрген. Жинаққа ақынның сол кезеңдегі қазақ елінің саяси-әлеуметтік өмірін шыншылдықпен жырлаған ой-толғаныстары енген. Ақынның кейбір өлеңдері кеңес дәуірінде әр түрлі хрестоматияларда “XVIII — XIX ғасырлардағы қазақ ақындарының шығармалары” (Қазақ КСР ұылым академиясының баспасы, А., 1962) деген жинақта, кейін “Үш ғасыр жырлайды” (Революцияға дейінгі қазақ ақындарының шығармалары. А., 1965) жинағында басылып шықты. Ал, “Еспембет” поэмасы алғаш рет 1957 жылы “Жұлдыз” журналының 5-нөмірінде жарияланды. Дулат шығармаларын барынша зерттеп, жинап баспаға әзірлеген Қ.Өмірәлиев болды. Ақынның жеке жыр жинағы “Замана сазы” деген атпен 1991 жылы жарық көрді. Дулаттың өлең-жырларының басты сарыны — 19 ғасырдың алғашқы жартысындағы отаршылдық әрекеттерге рухани қарсылық көрсету. Ақын “Тегімді менің сұрасаң”, “О, Сарыарқа, Сарыарқа”, “Асқар таудың сәні жоқ”, т.б. жырлары мен жеке кісілерге айтқан “Сүлейменге”, “Бараққа”, “Кеңесбайға”, т.б. арнау өлеңдерінде қазақ жерінің отарлануын, ел билеушілердің отаршыл саясаттың шылауында кетуін “Сауыр жерден айрылып, Қазақ елі жұқарды..., Орыстың көрсе ұлығын, Қыздан дағы	бұрыннан білетін ақпараттарын кестеге түсіреді. «О, Ақтан жас, Ақтан жас » толғауының идеясын үш сөйлем арқылы тұжырым жасайды.	Берілген тапсырмалар дың барлығын «ноутбук» әдісі арқылы өзін-өзі бағалау **Дескриптор** *Білім алушы* *-әдеби шығарманың тақырыбын анықтайды;* *-идеясын анықтайды*	ЫНАН ЕСБОСЫН НАҒИША ҚОЖАҚ ҚЫЗЫ Қалыптас тырушы бағалауға арналған тапсырма лар жинағы Оқулық 5-сынып «Атамұра» баспасы 2017жыл https://www.google.com/search?q

7 минут 7 минут 5 минут Сабақтың соңы 5 минут	қылықты..., Майырдың алса бұйрығын, Борбайға қысып құйрығын, Ел пысығы жортады", — деп, кекті де отты жыр жолдарына айналдырған. **1-тапсырма** https://youtu.be/h4OxzpuijNc Бейне көрініс арқылы Д. Бабатайұлы «О, Ақтан жас, Ақтан жас...» өлеңін тыңдау. Өлеңнің тақырыбы мен идеясын анықтау Тақырыбы | Идесы | | **2-тапсырма.** « О, Ақтан жас, Ақтан жас» толғауын мәнерлеп оқып шығу. Өлеңнің идеясын үш сөйлем арқылы тұжырымдаңдар. **Кестені толтырыңдар.** Үзінді | Ақынның айтар ойы Тең құрбыңмен теңеліп, Шаруа жиып кенеліп, Бала сүйіп, мал жиып, Керсеніңе бал құйып, Өмір де сүрер ме екенсің? Жетімдіктен өтерсің, Шаң бермей әлі кетерсің. Қажыма, Ақтан, қажыма, Жетерсің, әлі жетерсің. **2-тапсырма** Кейіпкердің бойынан көргісі келген ақынның арман-мақсатын қазіргі өмірдегі адамдармен салыстыра отырып бағала. **3-тапсырма** «ПОПС» формуласымен өз көзқарасыңды шығармадан үзінді алып дәлелде. - «О, Ақтан жас, Ақтан жас» өлеңі не себептен құнды деп ойлайсыңдар? *1. Менің ойымша,..* *2. Себебі,..* *3. Мынадай дәлелім бар,..* *4. Қорытындылай келе,..* **Үйге тапсырма**: 3-тапсырма **Қорытындылау** «ББҮ» кестесі бойынша Дулат Бабатайұлы жөнінде не үйренгендеріңді кестенің үшінгі бөлігінен жазып, толтырыңдар. *Білемін* | *Білгім келеді* | *Үйренгенім* | |	«ПОПС» формуласымен өз көзқарасын шығармадан үзінді алып дәлелдейді. «ББҮ» кестесі бойынша Дулат Бабатайұлы жөнінде не үйренгендерін жазады. «ББҮ» кестесін толтырады.	**Дескриптор:** *Білім алушы* *-Үзінді идеясын анықтайды;* *-Үш сөйлеммен түсіндіреді.* *-Өз көзқарасымен жеткізеді.* *-кейіпкердің бойынан көргісі келген қасиеттерді шынайы өмірмен салыстырады;* *- салыстыру арқылы кейіпкерге өзіндік баға береді* ***Дескриптор:*** *Білім алушы* *Өзіндік ойының себебін түсіндіреді.* *Дәлел келтіреді.* *Тұжырым жасайды*	

Дүйсен Нұргүл Ілесбекқызы
Директордың бастауыш сыныптар бойынша оқу орынбасары
Қ.Аманжолов атындағы жалпы білім беретін мектебі
Түркістан облысы, Шардара ауданы

.

ТИІМДІ САБАҚ ЖОСПАРЫ – ОҚУ САПАСЫН АРТТЫРУДЫҢ КЕПІЛІ

Аннотация

Мақалада бастауыш сыныптардағы білім сапасын көтерудің басты тетігі ретінде тиімді сабақ жоспарын құрудың маңызы мен әдіснамалық ерекшеліктері қарастырылады. Оқу-тәрбие үдерісін жүйелі ұйымдастырудағы мектеп директорының оқу ісі жөніндегі орынбасарының рөлі мен мұғалімдерге әдістемелік қолдау көрсету жолдары талқыланады. Сондай-ақ, заманауи сабақ жоспарының құрылымына қойылатын талаптар мен оның оқушы жетістігіне тигізетін тікелей әсері талданады.

Түйін сөздер: бастауыш сынып, сабақ жоспары, оқу сапасы, әдістемелік қолдау, критериалды бағалау, тиімділік.

Білім беру жүйесінің басты мақсаты – бәсекеге қабілетті, өздігінен ойлай алатын және алған білімін өмірде қолдана білетін жеке тұлғаны қалыптастыру. Бұл мақсатқа жетудің алтын діңгегі – мектеп табалдырығын жаңа аттаған бастауыш сынып оқушыларының сапалы білім алуын қамтамасыз ету. Бастауыш сынып – баланың болашақтағы бүкіл оқу әрекетінің, ғылымға деген қызығушылығының іргетасы қаланатын маңызды кезең. Сондықтан бұл деңгейдегі әрбір сабақтың жоғары деңгейде өтуі тікелей мұғалімнің кәсіби шеберлігіне және оның сабақты қаншалықты жүйелі жоспарлағанына байланысты. Мектеп директорының бастауыш сыныптар бойынша оқу ісі жөніндегі орынбасары ретінде менің басты міндетім – педагогтердің шығармашылық әлеуетін арттыра отырып, оқу сапасын жоғарылатуға ықпал ету, ал бұл үдеріс ең алдымен сауатты жасалған сабақ жоспарынан басталады.

Тиімді сабақ жоспары – бұл жай ғана қағаз бетіндегі ресми құжат емес, ол мұғалімнің де, оқушының алдағы 45 минут ішіндегі бірлескен іс-әрекетінің нақты бағдаршамы. Сауатты жоспарланған сабақ мұғалімге уақытты тиімді пайдалануға, оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеруге және сабақ мақсатына толық қол жеткізуге мүмкіндік береді. Мұндай жоспарды құру барысында мұғалім ең алдымен «Бұл сабақта оқушы не үйренуі керек?» және «Оның үйренгенін мен қалай тексеремін?» деген сұрақтарға нақты жауап іздеуі тиіс. Осы тұста SMART форматына сай қойылған мақсат сабақтың сәтті өтуінің алғышарты болып табылады. Сабақ мақсаты нақты, өлшемді, қолжетімді, шынайы және уақыты белгіленген болғанда ғана білім сапасын шынайы бағалау мүмкін болады.

Бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігі мен зейінінің тұрақсыздығын ескерсек, сабақ жоспарында әдіс-тәсілдердің түрлендіріліп отыруы аса маңызды. Жоспарға

тек теориялық ақпаратты ғана емес, сонымен қатар ойын элементтерін, топтық жұмыстарды, зерттеушілік және логикалық тапсырмаларды енгізу оқушылардың пәнге деген ынтасын арттырады. Мәселен, сыни тұрғыдан ойлау технологиясының стратегияларын немесе ақпараттық-коммуникациялық технологияларды сабақтың әр кезеңінде орынды қолдану баланың есте сақтау және талдау қабілеттерін дамытады. Оқу орынбасары ретінде мұғалімдердің сабақ жоспарларын сараптау барысында мен тек тақырыптың ашылуына ғана емес, сонымен қатар оқушылардың дербес жұмыс істеуіне қаншалықты уақыт бөлінгеніне үлкен мән беремін.

Заманауи тиімді сабақ жоспарының ажырамас бөлігі – саралау (дифференциация) тәсілі мен критериалды бағалау жүйесі. Сыныптағы балалардың қабылдау деңгейі мен қарқыны әртүрлі. Сондықтан жоспарда қабілеті жоғары балаларға арналған күрделі, ал қолдауды қажет ететін оқушыларға арналған жеңілдетілген тапсырмалардың қарастырылуы – білім сапасын теңестірудің басты кепілі. Сонымен қатар, сабақтың әрбір кезеңінде дескрипторлар арқылы қалыптастырушы бағалауды жүргізу оқушының өзін-өзі бағалауына және қателіктерімен жұмыс істеуіне жол ашады. Мұғалім сабақ жоспарында кері байланыс кезеңін нақты айқындауы қажет, себебі бұл кезең өткен сабақтың нәтижесін саралап, келесі сабақтың жоспарын түзетуге мүмкіндік беретін маңызды құрал болып табылады.

Мектептегі әдістемелік жұмысты жүйелеуші ретінде оқу орынбасарының рөлі педагогтерге бағыт-бағдар беруде ерекше көрінеді. Біздің білім ордамызда бастауыш сынып мұғалімдерінің сабақ жоспарлау шеберлігін арттыру мақсатында коучингтер, семинар-практикумдар және «Lesson Study» (сабақты зерттеу) тәсілі белсенді қолданылады. Бұл шаралар мұғалімдерге бірлесе отырып тиімді жоспар құруға, тәжірибе алмасуға және өз сабақтарына рефлексия жасауға көмектеседі. Мұғалім сабақ жоспарын сауатты құрған сайын, оның сабақ беру сапасы артып, оқушылардың білім сапасының көрсеткіші де жоғарылайтыны тәжірибеде дәлелденген.

Қорыта айтқанда, тиімді сабақ жоспары – бұл мұғалімнің кәсібилігінің айнасы және оқу сапасын арттырудың басты кепілі. Сабақтың әр минутының мақсатты әрі нәтижелі өтуі тікелей осы жоспардың сапасына байланысты. Бастауыш сынып мұғалімдерінің сабақты жоспарлау мәдениетін қалыптастыру және оны үнемі жетілдіріп отыру – мектеп әкімшілігі мен ұстаздар қауымының бірлескен шығармашылық еңбегінің жемісі. Тек жүйелі де сауатты жоспарланған білім беру үдерісі ғана бізді жарқын болашаққа, сапалы білім нәтижесіне жеткізеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі және орта білім беруді дамытудың тұжырымдамасы. – Астана, 2023.

2. Әлімов Қ. Сабақты қалай жоспарлау керек? Әдістемелік құрал. – Алматы, 2019. – 120 б.

3. Көмекбаева Г. Бастауыш сыныптарда білім сапасын арттырудың заманауи әдістері // Білім берудегі менеджмент. – 2021. – №3. – 45-49 бб.

4. Сабақты зерттеу (Lesson Study): мұғалімдердің тәжірибелік нұсқаулығы. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДБҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2018. – 88 б.

5. Құдайбергенова К.С. Инновациялық үдеріс кезіндегі сабақты жоспарлау және талдау технологиясы. – Алматы, 2020. – 156 б.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «BAYANDY».

Журнал 2023 жылдың желтоқсан айынан бастап жарық көруде.
Басылым айда 4 рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 27 қазандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ35VPY00080588 берілген.

Журнал издается с декабря 2023 года.
Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ35VPY00080588 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 27 октября 2023 года.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды. Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические
ошибки несут авторы. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 12.01.2026 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 12.01.2026 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «BAYANDY».

ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY

Ахмет Байтұрсынов

Ыбырай Алтынсарин

Мектептің жаны – мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектеп сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі – білімді, педагогика, методикадан хабардар, жақсы оқыта білетін мұғалім.

Мен үшін жақсы мұғалім бәрінен де артық, өйткені мұғалім — мектептің жүрегі.

Жай мұғалім хабарлайды,

Жақсы мұғалім түсіндіреді,

Керемет мұғалім көрсетеді.

Ұлы мұғалім шабыттандырады.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.